

A PAPI NŐTLENSÉG (COELIBATUS) TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON

A BUDAPESTI KIR. MAGYAR TUDOMÁNYEGYETEMEN A
HITTUDOMÁNYI DOKTORI FOK ELNYERÉSE VÉGETT

ÍRTA:

ZSIGOVITS BÉLA

KÉZIRAT GYANÁNT

BUDAPEST, 1914
„ÉLET” IRODALMI ÉS NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
I- ker., Fehérvári-út 15/c-

Bevezetés. A papi nötlenség (coelibatus) fogalma, kifejlődése, történetének tárgya.

Coelibatus az az örökösi nemi önmegtartóztatás, melyre az egyházjog a nagyobb renddel bíró egyházi személyeket kötelezi a nyugatí *egyházban*. E törvény értelmében nevezett egyházi személyek, ha felszenteléskor nőtlenek, nem nősülhetnek meg, mert házasságkötésre képtelenek s így a tilalom ellenére kötött házasság érvénytelen, ha pedig nősek, a házasságot nem folytathatják, miért is szentelésre csak úgy bocsátottak, ha a férfi önmegtartóztatást ígér, a feleség beleegyezik és szintén önmegtartóztatást fogad.

A keleti *egyházban* más gyakorlatot látunk. A fölszentelés után itt sem szabad házasságot kötni, de a szentelés előtt kötött házasság folytatható. Egyedüli kivételt csak a püspökök tesznek, kiknek feleség nélkül kell élniuk, miért is rendesen nőtlen papokat (szerzeteseket, özvegyeket) ültetnek a püspöki székbe.

E különböző gyakorlatnak az a magyarázata, hogy a coelibatus nem apostoli eredetű, annál kevésbé ered isteni parancsból, hanem egyházi törvényen alapszik, vagyis nem *hitelvi*, hanem *fegyelmi* intézmény, melynek terjedelmét megállapítani az egyház kizárolagos joga, s amely, mint minden emberi változatnak, fejlődésnek van alávetve.¹

¹ E felfogást Fr. X. Funk (f 1907) Cölibat und Priesterhe im christlichen Altertum című dolgozatában teljes és végleges diadalra juttatta. Kirchengeschichtliche Abhandlungen und Untersuchungen. Paderborn, 1897. I. 121-155.

Ami a coelibatus fejlődését illeti,¹ az első három században tételes törvény nem írta elő a papi nötlenséget, bár igen sokan voltak, kik megértve az Üdvözítő szavait: „Van-nak férfiatalanok, kik önmaguknak szegték férfi erejöket mennyek országáért”,² önként vállalták magukra a nőtlen életet. Aki azonban akarta, folytathatta a szentelés előtt kötött házasságot, azzal a megszorítással, hogy az isteni szolgálat idején köteles volt tartózkodni feleségétől. De a fölszentelés után már nem volt szabad nősülni.³

Ezt a gyakorlatot írta elő a keleti egyház számára kötelező formában — Justinián császár (527—565) törvényeire támaszkodva a *trullosi* zsinat (ez van ma is érvényben), s ugyancsak elfogadta és szentesítette Justiniánnak azt a törvényét is, mely az alszerpapoktól és felsőbb renddel bíró egyházi személyektől kötött házasságot érvénytelennek, az ilyen házasságból született gyermekeket pedig törvényteleneknek nyilvánította.

Nyugaton azonban a IV. századtól kezdve új gyakorlattal találkozunk. A gyakori, sőt naponkénti istentisztelet, mely a nyugati egyházban hovatovább szokásba jött, nagyon megnehezítette a női papok helyzetét, kiknek a templomi szolgálat idején a házasélettől tartózkodniuk kellett. Épen ezért szívesebben vettek fel nőtleneket vagy özvegyeket, ha pedig női emberek lettek pappá, azok rendszerint nem éltek tovább feleségükkel. Ezt a gyakorlatot a IV. századtól kezdve kötelező törvény alakjában írták elő a zsinatok, elsőnek az *elvirai* zsinat (306, déli Spanyolországban), mely már teljes önmegtartoztatást rendelt el.

Mindössze az alszerpapságot illetőleg nem volt teljes megállapodás. Az elvirai zsinat ugyan reájuk is kiterjesztette a coelibatus kötelezettségét, nemkülönben a karthágói zsinat (390) szintén elrendelte, hogy mindenki, kik az oltár

¹ Lásd erről bőven *Sipos István dr., pécsi theológiai tanár nem rég megjelent munkáját: A celibátus története és védelme*. Pécs, 1913.

² Mt. 19, 12.

³ *Paphnutius* a nicaei zsinaton (325) régi hagyománynak mondja, hogy aki nőtlenül lett pappá, az már nem házasodhatik. *Roskovány, Coelibatus et Breviárium*. Pestini, 1861. I. 19.

korul szolgálnak, feleségüktől tartózkodjanak, mindenkorral talán igen sok helyen akadálytalanul léphettek házasságra. Csak I. szent Leo (440—461) és Nagy szent Gergely (590—604) pápák nyomatékos sürgetésére terjedt ki az alszerpapokra egész nyugaton a coelibatus kötelezettsége.

A papi nőtlenség mai alakja tehát már a VI. században érvényben volt egész nyugaton azzal a különbséggel, hogy a szentelés után kötött házasság — a keleti egyház gyakorlatával szemben — tiltott volt ugyan s az egyházi törvények szigorúan büntették, de nem volt érvénytelen. A nagyobb renddel bíró egyháziak házasságának érvénytelenségét csak a II. lateráni zsinat (1139) mondotta ki, vagyis az egyházi rend ezen idő óta képez közjogi bontó akadályt a nyugati egyházban.

A coelibatus, mondottuk följebb, örökös nemi önmegtartóztatás. Ennél fogva nemcsak házasságkötésre teszi képtelenné a papot, hanem — a tisztaág erényének kötelező voltánál, a VI. és IX. parancs általános érvényénél fogva — megtilt minden belső és külső érzékes cselekedetet. Ebből következik, hogy nem pusztán a nőtlenséget parancsoló, a nősülést megengedő vagy eltiltó rendelkezések és a törvény ellenére kötött, helyesebben megkísértett papi házasságok alkotják a coelibatus történetének tárgyat, hanem azok a rendelkezések is, melyek a papok tiszta életét védik, sőt a gyanútól is óvják, mindenkoruk a könyvek, röpiratok, újságcikkek, melyek a coelibatus mellett vagy ellen íródtak, az esetleges papi botlások, szóval minden, mi a papi önmegtartóztatás és tisztaág kérdését bármely tekintetben érinti és befolyásolja.

Az esetleges fogyatékosságok mentségére legyen szabad megemlíteni szerzőnek, hogy jelen értekezés az első mű, mely a papi nőtlenség történetét Magyarországon rendszeresen tárgyalja. Valamint azt is szeretné szerző megjegyezni, hogy munkája megírásánál a legtisztább szándék vezérelte, s hogy azzal az óhajjal bocsátja könyvét a nyilvánosság elé, szolgáljon az minden olvasójának épülésére, ne pedig kárára.

1. A magyar papság élete szent István uralkodása alatt és után.

Hazánkban a térítés nagy munkáját főleg szerzetesek végezték s így kezdetben a püspökök és plébánosok is csekély kivétellel a szerzetesekből kerültek ki. Nősülésről tehát szó sem lehetett. *Virág Benedek* hivatkozva szent István rendeletei II. könyvének 3. fejezetére,¹ mely szerint — legalább ő így érti — pap ellen tanúként és vádlóként csak az léphet fel, aki jóhírű, feleséges, gyermekes s aki a Krisztus evangéliumát hirdeti, azt állítja, hogy szent István idejében házas papok voltak. Tehát — mondja — I. Ferdinánd, midőn házas papokat akart Magyarországon, nem újságot akart behozni.²

Ez az állítás aligha felel meg a valóságnak. Az idézett rendeletből egyáltalán nem lehet kiolvasni házas papokat. Az első bekezdésben, mely a másodiktól független, nemcsak pap, hanem bárki elleni vádlókról és tanukról van szó, kikre nézve a törvény megkívánja, hogy családosak és Christum praedicantes, vagyis keresztyények legyenek. De ha meg is történt volna, hogy szükségből itt-ott házas férfiakat szenteltek pappá, ez korántsem volt azonos azzal, mit I. Ferdinánd akart behozni. Hisz a *mainzi* zsinat, mely szent Istvánnak mintául szolgált s melyből az idézett törvényt is átvette, szigorúan tiltja a női életet. Elrendeli, hogy amelyik áldozópap feleséget vesz, tétekké le rendjéből; a (szentelés előtt vett) feleségüktől pedig tartóztassák meg magukat s éljenek úgy, mintha azok nem is lennének, különben egy-

¹ Testes autem et accusatores, sine aliqua sint infamia, uxores et filios habentes, et omnino Christum praedicantes. — § 1. Testimonium Laici adver sus Clericum nemo recipiat.

² *Magyar Századok*. Buda, 1816. I. 72.

házi hivatalukat vesztik.¹ Föltéve tehát, hogy papjaink között voltak nősek, amit azonban szent István rendeletéből kiolvasnai nem lehet, azok az egyház általános törvénye szerint önmegtartóztatásban éltek.

De ez nem is lehetett máskép. Szent Istvánnak szentéggel párosult szigora kíméletlenül büntetett volna minden-nemű kihágást. A legenda elbeszélése szerint a „szerzetesek életét és társalkodását majd mások, majd saját kémlelete után szorgalommal vizsgálta, a renyhélket dorgálván, a szorgalmasok szeretetébe fogadván”.²

A nagy király halálával azonban megváltozott a helyzet. Szent Gellért „Deliberatio supra hymnum trium puerorum” c. iratában keserűen panaszolja el, „hogyan él Krisztus nemely papja. A folytonos vadászatok, pörlekedések, erőszakoskodások, mulatotársak, megszegései még az isteni törvénynek is és az ágyasok hadai elégé beszélik”.³ Szent Gellértnak e kifakadását leszámítva, kinél, mint Karácsonyi megjegyzi, egy kis nagyítást mindig le kell szállítani, nincs ugyan adatunk nős papokról — mindenössze Thuróczi említi, hogy a nagyváradi püspöknek volt egy leánya,⁴ — mégis mivel szent László 1083-ban, majd 1092-ben törvénytel szabályozta a papi nősülést és megengedte azt, nyilvánvaló, hogy ezen időtájt a magyar papságban szokásos lett a nősülés.

Honnan e hirtelen átalakulás? Több oka volt ennek.

Mint legkártékonyabbat, első helyen kell említeni a nyugati befolyást.

¹ Can. 19. Roskovány, I. 219.

³ Hartvich, X. fej.

³ Karácsonyi János, Szent Gellért csanádi püspök élete és művei. Budapest, 1887. 149. 1.

⁴ Vedit denique beatissimus Ladislaus dux unum paganorum, qui super dorsum equi sui ducebat unam puellam Hungaram speciosam; Sanctus ergo dux Ladislaus putans illám esse filiam episcopi Varadiensis ... (Chronica. II. 49.) A dolog azonban valószínűleg úgy áll, hogy a „váradi püspök” előbb családi életet élte, amitől megvált s pappá, majd püspökké lett, amire nem egy példa van magában a váradi püspökség történetében is. Gróf Forgách Pál (1747–57) váradi püspök atya, szintén Pál, hasonlókép lépett az egyházi pályára s nevezett fiának első miséjén már mint püspök volt jelen. V. ö. Bunyitay Vince, A váradi püspökök a püspökség alapításától 1566. évig. Nagyvárad, 1883. 26. 1.

Nyugat-Európában épen a honfoglalás idején ment végbe a nemzeti államok megalakulása. Nagy Károly világbirodalma a verduni szerződés értelmében több részre oszlott s ezek a részek nemzeti dinasztiák alatt önálló fejlődésnek indultak. Csakhogy e fejlődés nélkülözte egészséges menetének alapföltételét, a belső békét. Nyugati Frankhonban az utolsó Karolingokkal szembeszálló nemzeti királyok, Keleti Frankhonban az életrekelő örökös hercegségek, Itáliaban a longobard hercegeknek a császári koronáért folytatotit versengése, Rómában a pápai trón betöltése körül kifejtett pártküzdelmek zavarták a nyugodt fejlődés folyamát.¹ E szétzüllött-séget szükségképen követte az erkölcsök hanyatlása, mely természetesen nem kímélte a papságot sem.

A papság színvonalának sülyedéséhez egy másik körülmény is járult: a világi hatalomtól való függése. Ezt megint a hűberiség hozta létre, a feudalizmus, mely egyrészt hatalmassá tette a főpapokat, kik azután hatalmuk tudatában hallani sem akartak az amúgy is tekintélyét vesztett pápai fönhatóságról,² másrészt a püspökök kinevezési jogát a fejedelmeknek szerezte meg, kik nem azt nézték a jelölnél megérdemli-e, hanem minő haszna lesz kinevezéséből az ural-kodó családnak. Persze az ilyen főpapok, hogy a püspöki szék elnyerése végett kiadt költségekért magukat kárpótol-ják, szintén pénzért osztogatták a kisebb egyházi hivatalokat, „Nincs pap, írta // Sándor pápa egyik levelében, bármily tudományos és erkölcsös legyen is, ki állomást kapjon, ha-csak azt pénzen nem veszi meg.”³

E viszonyok szükségképen létrehozták a papságnak mély sülyedését úgy szellemi, mint erkölcsi téren. Sok pap volt, ki még szótagolva sem tudott olvasni,⁴ de még többen voltak, kik istentiszteletet, lelkipásztorkodást elhanyagolva, teljesen a világi élvezeteknek adták át magukat.

Nem lehet csodálni, hogy ily viszonyok között a coelibatus,

¹ Ujházy László, A magyar nemzet oknyomozó története. Budapest, 1906. 21. 1.

² Ebbe a korba esik a tusciai grófok uralma.

³ Ad clerum et populum Lucensem. *Mansi, Collectio Concil. XIX.* 964.

⁴ Damiani, Opuscula XXVI. Opera III. 503*

melyet az egyház hosszú munkával és neveléssel lassan megvalósított, a IX. század végétől kezdve veszendőnek indult, hogy magában Rómában is voltak nős papok,¹ sőt Bonizo féljegyzése szerint a sutrii zsinaton (1045) letett IX. Benedek, mint pápa gondolt a nősülésre.²

Ha már most meggondoljuk azt a gyakori érintkezést, mely szent István politikája folytán Magyarország és a Nyugat népei között létrejött, egész természetesnek találjuk, hogy a külföldi papságban annyira elterjedt bűnök és hibák elhárításnak használt papsága között is, annál inkább, mert a külföldi származású és külföldiek től körülvettek Péter király nálunk is behozta az invesztitúrát s így nálunk is érdemetenek kerültek a püspöki székekbe.³

De volt a magyar papságban elterjedt nősülésnek más oka is. Hazánk ekkor a görög császárággal közvetlen szomszédságban, a királyi ház pedig a bizánci császári családdal közel rokonságban volt s e kettős kapocs eredményezte, hogy sok görög vallású telepedett le az országban.⁴ Ennél fogva a latin papságnak napról-napra alkalma volt látni a görög vallású papok házaséletét, ami minden esetre szintén hatással volt felfogásukra.

Ha ezekhez hozzávesszük még azokat az áldatlan viszonyokat, melyek szent István halála után kerek negyven esztendeig tartottak és oly felfordulást idéztek elő, hogy bizony egy szent Lászlóra volt szükség, hogy a rend és béke ismét helyreálljon, — meg fogjuk érteni, hogyan lehetett a magyar papságnál ily rövid időn belül szokásos a nősülés.

¹ Dezső, a később III. Viktor pápa († 1087) mondja ezt De miraculis in Italia factis c. iratában. Scherer, I. 391. 1. 83. j.

² Ad amicum L. IV. Hefele, Conciliengeschichte. IV. 707.

³ Erre céloz szent Gellért idézett iratában: Ha vannak hamis próféták a földön, bármennyit beszéljenek is, több rút dolgot nem beszélhetnek, mint azok, kik augs tanulták meg a zsoltárokat, márás püspöki székeket ragadtak. Különben szóljon Németország és Magyarország se hallgasson. Karácsonyi, i. m. 129. 1.

⁴ Fényes bizonyisége ennek az a kolostor, melyet Endre király alapított Visegrád közelében görög szerzetesek számára. Ezen adat egyúttal azt is mutatja, hogy görög vallásúak az országnak nemcsak a keleti, hanem a nyugati részén is voltak: Dr. Balks Lajos: A római katholikus egyház, története Magyarországon. Budapest, 1885. I. 472.

2. A szabolcsi zsinat intézkedései.

Beszélünk már arról az erkölcsi romlottságról, mely a X. századi elején Nyugat-Európa népeit, a világiakat épügy, mint az egyháziakat, hatalmába kerítette. Végre is e nyomasztó helyzet vággal töltötte el az embereket egy jobb korszak után. *Clugnyben* indult meg a reform-mozgalom. Először a kolostor falain belül ment végbe az átalakító munka, de hullámai csakhamar elhatottak a szomszéd országokba is és javítólag, nemesítőleg hatottak a társadalom minden rétegére.

Az egyház, mely egy századdal előbb minden ízében bomladozott, az egész vonalon szervezkedni kezd. Az egyházi körökben mindinkább általános véleményé válik, hogy a nőtlen pap jobban betölti hivatalát; zsinatokat tartanak hát mindenfelé és azokon erősen hangoztatják a coelibatus szükségeségét. VIII. *Benedek* az 1018-ban Páviában tartott zsinaton hivatalvesztés terhe alatt tiltja meg az egyháziaknak, hogy ágyast ne tartanak j¹ hasonló, sőt nagyobb szigorraj folytatja e törekvést IX. *Leo*, ki az 1050-ben tartott római zsinaton kiközösítés terhe alatt tiltja el a papok jvősűfését.²

Legnagyobb erélyvel azonban VIT. *Gergely* szállott síkra. Két eszme lebegett szeme előtt: a papságnak függetlenítése a világi hatalomtól és alárendelése a pápai széknek, másodsor az egyház fölemelése lesülyedt állapotából és tiszta, eszményi útra való terelése. Előbbit a simonia megszüntetésével, utóbbit a papi nőtlenség szigorú érvényesítésével akarta megvalósítani; ámbár biztosan föl lehet tenni, hogy éles figyelmét nem kerülte ki e kérdés szoros kapcsolata a pápaság hatalmi kérdésével. Miért is az 1074-i római zsinaton a legszigorúbban elrendelte, hogy a papoknak feleségeük ne legyen r ha van, küldjék et, kütörrben fnegfoiatatnak állásuktól; hogy addig fölszentelni nem szabad senkit, míg csak nem fogad örökre megtartóztatást és nőtlen életet.³

¹ Roskovány, I. 244.

² Roskovány, I. 257.

³ Roskovány, I. 289.

Ilyen volt Nyugaton a helyzet, mikor szent László 1083 táján ismeretlen helyre, majd 1092-ben Szabolcsra zsinatot hívott össze, melyek, mint mondottuk, a papi nősüléssel is foglalkoztak. A zsinatok összehívásának tulajdonképeni célja más volt, tudniillik a negyven évig tartó zavarok alatt fölburjánzott sok hiba megszüntetése, de az is igaz, hogy nagyon szükséges volt rendezni a papok nősülését is, kivált VII. Gergely szigorú rendeletei miatt, melyek Európa-szerte nagy port vertek föl.

És itt egy meglepő jelenséggel találkozunk. Míg a külföldön ez időtájt rendezett zsinatok a pápai rendelet pontos betartását kívánják, addig a magyar zsinatok a görög egyház álláspontjára helyezkednek és a *trullosi* zsinat kánonjait, bár másítva és enyhítve, iktatják törvénybe.

Hogyan lehet ezt megmagyarázni? Mikép történhetett, hogy a Szentszékhez rendületlenül ragaszkodó szent László és főpapjaink nem hajoltak meg annak akarata előtt? Bizonyára befolyásolta elhatározásukat az a körülmény, hogy a pápság legnagyobb része nős volt, kik talán inkább ott hagyták volna hivatalukat, hogysem elváljanak feleségüktől.¹ Sokkal nagyobb befolyással kellett azonban lenni elhatározásukra azon körülménynek, mely ez időtájt hazánkban a papi házasságot látszólag a törvényesség erejével ruházta fel: az itt lakó görög papok nősülési szabadsága.² Emellett bizonyít az a tény is, hogy a zsinatok egyik-másik kánonja majdnem szószerint van átvéve a keleti zsinatok határozataiból.

Az 1083 táján egybegyült zsinat megengedi, hogy a nős papok továbbra is szolgálhassanak, sőt még a másodszor nősült papok is, ha vélt feleségük beleegyezett és elvált, régi állomásaikat visszanyerhetik. Nős papnak püspökké való előmoz-

¹ Amint például Németországban megtörtént, hol VII. Gergely keményhangú rendeleteire a papok azzal fenyegetődztek, hogy inkább lemondanak a pápságról, mint a házasságról; lássa azután a pápa, kinek nem elég jók az emberek, honnan vesz angyalokat a kereszteny nép gondozására. *Lambert-Hersfeld, Annales ad 1074.*

² „Fuisse quosdam in ea Synodo, qui cum orientalibus saperent. Carolus Péterffy, Sacra Concilia Ecclesiae Rom. Cath. in Regno Hungariae celebrate 1016—1715. Wiennae, 1742. I. 15.

dítását szintén felesége beleegyezésétől teszi függővé, amennyiben ily esetben a nőnek férjétől távol, különválva kellett élnie.¹

A szabolesi zsinat már nagyobb eréllyel lép fel, de még mindig görög hatás alatt áll.

A trullosi zsinat 3. kánonjának mintájára hozatott mindenjárt az I. fejezet: Parancsoljuk, hogy a másodnős papok és szerpapok (diaconus) és akik özveggyel vagy urahagyott asszonnyal keltek egybe, bocsássák el azt maguktól és bűnbánat után térjenek vissza az ő pápságok rendjébe. Akik pedig a tiltott házasságtól elállani nem akarnának, azok a kánoni törvény szerint alacsonyabb rendre lépjenek alá. És parancsoljuk, hogy az elbocsátott asszonyokat adják vissza az ő rokonságuknak; és mivel nem valának törvényes társak, legyen szabad házasságra menniök.”²

E törvény tehát a trullosi zsinat 3. kánonjának mintájára hozatott.³ Az is elrendeli, hogy akik özvegy nőt vettek feleségül, vagy felszentelésük után házasodtak rregek, nejüköt bocsássák el s miután némi ideig el voltjak tiltva a szolgálat-tételtől és elszenvedték a kirótt büntetést, állíttassanak vissza saját papi fokozataikba⁴ de följebb való fakra semmikép se mozdításanak.⁴ A szabolcsiból ugyan hiányzik e szigor, tudnili illik nincs kifejezetten elrendelve, hogy az ilyen papok följebb ne mehessenek, de mint Karácson Imre megjegyzi, ez magától értetődött, hisz az előbbi fokozatot is csak kegyelemképen nyerték meg. Azokra pedig, kik elválni nem akarnak, a trullosi zsinat is letételt rendelt.⁵

¹ Karácsnyi János dr., Magyarország egyháztörténete. Nagyvárad, 1906. 17. 1.

² Bigamos presbyteros et diaconos et viduarum vei repudiatarum maritos iubemus separari, et peracla poenitentia ad ordinem suum reverti. Et qui noluerint illicita coniugia dimittere, secundum institute canonum debent degradari. Separates autem feminas parentibus suis iubemus reddi, et quia non erant legitime, si voluerint, liceat eis maritari. S. Lad. Decr. Lib. I. cap. 1. (Magyar Törvénytárból.)

³ Závodszky Levente, A szent István, szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai. Budapest, 1904.

⁴ Roskovány, I. 167.

⁵ Karácson, A XI. és XII. századbeli magyarországi zsinatok. Győr, 1888. 55. |.

Teljesen görög befolyást tükrözött vissza a szabolcsi zsinat 3. fejezete is: Az olyan papoknak, kik első és törvényes házasságban élnek, minthogy a szeretet kötötte és a Szentlélek bírta egybe őket, ideiglen való engedelmet adunk, míg az apostoli szentatyája e pontban nem ad tanácsot nekünk.¹

A trullosi zsinat kánonja, mely e rendelkezésnek alapjául szolgált, így hangzik: Az apostoli fegyelemnek és hagyománynak régi kánonjaihoz ragaszkodván, a felszentelt férfiaknak törvényes házasságát mostantól kezdve megerősíteni akarjuk; nem bontjuk föl házassági viszonyukat, sem az együttlakásra nézve őket el nem választjuk. Miért is, ha valaki méltó arra, hogy az alszerpapság, szerpapság vagy áldozópapság rendjét fölvegye, az ilyen semmikép se tiltassék el a fokozatra való emelkedéstől, mert feleségével együtt lakik, sem a felszentelés percében ne kéneszerítessék megígérni, hogy a feleségével való törvényes együttlakást abbahagyja.²

Ha a két rendeletet összehasonlítjuk, azt találjuk, hogy az előbbi nem mondja ki oly határozott alakban a fölszentelés előtt kötött házasság szabadságát, mint az utóbbi, jeléül annak, hogy a pápának szigorú rendeletei mégsem voltak minden hatás nélkül. Viszont kitűnik az is, hogy a zsinat az addig megjelent pápai rendeleteket nem tartotta elégsgésenek a magyar papság között elterjedt házasság megtiltására és egy Magyarországra szóló rendelkezést vár: quousque nobis in hoc domini apostoliéi paternitas consilietur.

Ezen engedményből tehát egyáltalán nem lehet következtetni, amit egyesek³ oly igen szerettek volna kihozni, hogy tudniillik a magyarokat görög papok téritették meg: innen a női papok, sem pedig arra, hogy VII. Gergely iránti ellenségeskedés nyilvánul meg e rendeletben, kinek, miként a külföldön, úgy hazánkban is voltak ellenségei. Az első állításról már régen bebizonyították, hogy nincs semmi alapja

¹ Presbyteris autem, qui prima et legitima duxere coniugia, indulgentia ad tempus datur propter vinculum pacis et unitatem Sancti Spiritus quousque nobis in hoc domini apostoliéi paternitas consilietur. (L. I. c. 3.)

² Roskovány, I. 170.

³ Schwartz Gottfried, Dissertatio, in qua initia Religionis Christianae inter Hungaros Ecclesiae Orientali asseruntur. Halae, 1640. 67, 1.

s csak a római egyház érdemét akarja csökkenteni.¹ De nincs szükség a második következtetésre sem. Föl lehet ugyan tenni, hogy egyes főpapok és papok nem fogadták szívesen a pápa újításait, de már csak a király iránti tiszteletből sem mertek volna ellene tenni, ki jó viszonyban volt a pápasággal. Igenis, amint VII. Gergely meg tudta engedni, hogy a kánonokat mérséklettel alkalmazzák,² amint I. Miklós pápa elhallgathatta a bolgároknál a coelibatust,³ épen úgy adhattott a papoknak szent László is engedélyt a nősülésre. Küllőben is rögtön hozzá teszi: míg e dologban a Szentatyá más tanácsot nem ád.

A szabolcsi zsinatnak még két fejezete szól a papi nősülésről, azok megalkotásában azonban már az *amalfii* zsinat nyomdokain halad, mi amellett bizonyít, hogy jólehet a szabolcsi törvényhozók az előbb tárgyalt pontokban a görög egyház álláspontjára helyezkedtek, mégis, amennyire a viszonyok engedték, a pápák reformatórek vésein is iparkodtak megvalósítani.¹

¹ Stilling, Vita S. Stephani. *Békefű Rémi dr.* „Az Árpádok, mint a magyar kereszteny egyház és művelődés szervezői” című értekezésében (*Árpád és az Árpádok*. Budapest, 1907. 281. 1.) ezeket mondja: Szent István nagy államférfiúi eszével tisztán látta, hogy Konstantinápolyból, a görög egyháztól... nincs mit remélnie. Ellenben a nyugati keresztenység és feje, Róma, a nyugateurópai államok fennállásának biztosítékait ekkor már lerakta; az uralkodók tekintélyét a királyi koronával emelte; a népek szellemét a kereszteny vallás eszméivel nemesítette; jólétét növelte, művelődését előbbre vitte. Természetes tehát, hogy szent István a kereszteny vallás általitetése miatt nem a keleti, hanem a nyugati egyházhöz fordult.

² Mikor tudnialiik szigorú rendeleteire az alsó papstág nagy része azzal fenyegetődzött, hogy inkább otthagya állását, a pápa érezte, hogy legalább is egyelőre tehetetlen velük szemben, miért is elrendelte a püspököknek, hogy a kánonok szigorát egy időre mérséklettel alkalmazzák, egyúttal azonban reményét fejezte ki, hogy majd a béke és nyugalom idején (ekkor volt IV. Henrikkel viszálva) a kánoni rendeleteket szélesebb rétegeken meg lehet valósítani. Epist. ad. Eppum Passaviensem. 1075, Roskovány, I. 314.

³ Response ad consulta Bulgarorum. „Consulendum decernitis, utrum presbyterum uxorem habentem debeatis sustentare et honorare, an a vobis relicere? In quo respondemus. . . deiicere eum a vobis non debetis. Roskovány, 1. 209.

⁴ Karácson Imre, i. m. 60. I.

A 2. fejezetben szigorúan intézkedik azokkal szemben, kik szolgáló leányt vesznek feleség gyanánt: Ha pedig valamely pap az ő szolgáló leányát vette társul magához feleség gyanánt, adjon túl rajta; mit ha nem akarna, adják el mégis és az árat vigyék a püspöknek.¹ Hogy pedig a rendeleteket pontosan betartsák, a zsinat 4. fejezetében erélyes eljárásra kötelezi a püspököket: Ha pedig valamely püspök vagy érsek, megvetvén a zsinat végzését, engedne annak, ki tiltott házasságát fülbontani nem akarja, vagy javallaná az ő cselekedetét, avagy egyházat adna neki, vagy megengendné, hogy papi rendje tisztéhez tartozandó valami dologban előjön, ítélez meg a király és ítélezék meg püspöktársai, amint jónak látják.²

A zsinat még egy szakaszt fűzött e fejezethez, mely sok vitára adott alkalmat. A szöveg a Tripartitum szerint így hangzik: *Si vero archiepiscopus causa ignorantiae episcopo consenserit, aut presbyter per concessum illius in tali vitio permanserit, iudicio episcopi voluntario subiaceat.* Szó szerint fordítva: Ha pedig az érsek tudatlanságból a püspök eljárást helyesli, vagy a pap annak beleegyezése folytán ilyen vétekben megmarad, vettessék alá a püspök tetszésszerinti ítéletének. A rendelet azonban így nem érthető. Furcsának tűnik föl, hogy püspök ítélhessen el egy érseket, ki fölötte áll. *Péterffynél* e helyre nézve a következő megjegyzést találjuk: Nem az az értelme, hogy a püspök megítélheti az érseket, mert miként ítélen, ki maga is ugyanabban a bűnben van? Hanem az, hogy ugyanoly büntetést kell róni az érsekre,

¹ *Si quis autem presbyter ancillam suam uxoris in locum sibi associaverit, vendat; et si noluerit, venumdetur taren et pretium eius ad episcopum transferatur.* (L. I. c. 2.)

² *Si quis autem episcopus vei archiepiscopus ab illicitis coniugiis separari nolentibus spredo sinodali decreto aut consensum praebuerit, aut ecclesiam dederit, aut aliquid, quod ad ordinem pertinet, agere permiserit, a rege et coepiscopis suis, secundum quod rationabile videtur eis, diudicetur.* (L. I. c. 4) — Az amalfi zsinatnak idevágó rendelkezései így hangzanak: *Quod si ab episcopo commoniti non se correxerint, principibus licentiam indulgemus, ut eorum feminas mancipent servituti. Si vero episcopi consenserint eorum pravitatibus, ipsi officii interdictione multentur.* Roskovany, I. 320.

mint minő éri a püspököt az adott engedély miatt.¹ De ez a magyarázat nem kielégítő. Hátha a püspök ártatlan? Akkor jogosan ítéli el az érseket? Sokkal elfogadhatóbb Szalay László magyarázata.² Szerinte a Corpus Juris önkéntes módsítás nyomát viseli magán. Egy XV. századbeli bécsi kódexben ugyanez a hely így hangzik: Si vero archipresbyter ignarante episcopo consenserit et presbyter per consilium illius in tali vitio permanserit, iudicio episcopi voluntario subiaceat. Magyarul: ha a főesperes (archipresbyter³) elnéző lenne a püspök tudtán kívül és a pap annak megegyezésével megmaradna vétkes állapotában, vettessék alá a püspök szabad ítéletének. Tehát Szalay szerint e törvény nem az érsek, hanem a főesperes előtérénél ad jogot a püspöknek.

Összegezve a mondottakat, a zsinat határozataiban ket-tős törekvést látunk megvalósulni. Ígyrészt lépést akart tartani a haladó Nyugattal, másrészt óvatosan figyelt, hogy a meglévő viszonyokat erőszakosan meg ne változtassa, miért is VII. Gergely reformjait csak annyiban fogadta el, amennyiben azok alkalmazását a magyar viszonyok megengedték.

Ez az óvatosság, mint látni fogjuk, nagy kihatással¹, volt a magyar pápság életére, mert jólehet Kónyves Kálmán húsz év múlva visszavonta a szent László-féle engedélyt, mégis két századra volt szükség, míg az egyházi törvényhozás ezen engedélytelként szemben az egyetemes egyház elveit diadalra tudta juttatni, a coelibatust gyakorlatilag úgy-ahogy képes volt megvalósítani s a közvéleménybe át tudta vinni azt a felfogást, mely a pappal élő nőben nem feleséget, hanem ágyast látott.

¹ Péterffy, i. m. 18. 1.

² Magyarország története. Lipcse, 1852. I. 188.

³ Archipresbyternek először azt a papot neveztek, ki az egyház-megyéjétől távollevő vagy beteg püspököt helyettesítette, később, ki az egyházkormányzatban segítette a püspököt. Az archipresbyterből a főesperes elnevezést Erdélyi László dr. így származtatja le. A szó második tagja, a „presbyter”, a velencevidéki olaszoknál „prést” alakot nyert, a szomszéd szlovénoknál pedig az archipresbyterből „jesprist” alakult ki. A „jesprist” azután a magyarságba olvadt ó-tótság révén eljutott a magyar nyelvbe, mint „esperest” vagy „esperes”, Religio, 1907, 436. 1,

3. A papi nőtlenség szabályozása Könyves Kálmán uralkodása alatt.

A szabolcsi zsinat felfogását újolag; jóváhagyta és megérősítette szent László közvetlen utódja, Kálmán alatt tartott *esztergomi* zsinat:¹ Azon papoknak, kik a törvényes rendekben nősültek, tekintettel a gyarlóságra, megengedjük, hogy feleségeket megtarthassák, de mértékletesebben éljenek velük.² Ismétli a szent László-féle engedélyt azzal a különbésséggel, hogy az propter vinculum pacis et unitatem Sancti Spiritus, ez pedig praevisa fragilitate adja meg.

A szabolcsi zsinat rendelkezése értelmében szólnak a következő határozatok is: Amely pap másodszor nősül, vagy pedig özvegy avagy elűzött nőt vesz feleségül, le kell tenni;

¹ Péterffy, i. m. 55. köv. 1. — A zsinat idejére nézve igen eltérők a vélemények. Péterffy (i. m. I. 53.) 1114-re teszi, de megjegyzi, hogy valószínűleg előbb volt. Katona István (*História critica regum Hungarie*. Budae, 1794. III. 285.) 1112-re teszi, viszont Endlichernek (*Monumenta Arpadiana*, Sangalli, 1849. 351. 1.) alapos érvekkel megokolt véleménye szerint 1101-ben folyt le. Végül Pauler Gyula (*Magyarország története az Árpádházi királyok alatt*. Budapest, 1893. I. 448.) amellett hoz fel szintén erős érveket, hogy a szabolcsi zsinatot is megelőzte, tehát szent László idejébe esik. Utóbbi véleményt tartja Békefi Rémig is (*Vallásos és erkölcsi élet Magyarországon az Árpádházi királyok korában*. Kath. Szemle, 1896. 197. I.), Endlicherét pedig Karácson Imre (i. m. 89. 1.), Balics Lajos. (i. m. II. 51.) — A kérdés sokkal nagyobb fontossággal bír, mint első pillanatra látszik. Endlicher és Pauler fölfogása mellett a coelibatusról szóló rendelkezésekben bizonyos fokozatot, haladást tapasztalhatunk. A szabolcsi és esztergomi zsinatok 3., illetve 31. fejezete még megengedi a papok házasságát, Kálmán első törvénykönyve, ha nem is tiltja el, de hallgat ezen engedélyről, második törvénykönyve meg határozottan eltiltja a nősülést és teljesen az egyház álláspontjára helyezkedik. Viszont, ha Péterffy és Katona föltevését fogadnák el, vagyis, hogy az esztergom zsinatot Kálmán király törvénykönyveinek kiadása után tartották, akkor a coelibatus történetében hanyatlást kellene megállapítani, ami legalább is nem olyan valószínű, mint az előbbi eset.

² Presbyteris uxores, quas legitimis ordinibus acceperint, moderatius habendes, praevisa fragilitate, indulsimus. (cap. 31.) — E rendeletnek a 32. caput-tal való összvetéséből látjuk, hogy a legitimis ordinibus, a „törvényes rendek” alatt a kisebb rendeket kell érteni, ide számítva az alszerpapságot is, melyet, mint a következő törvényekből látni fogjuk, hazánban még a XIII. században is a kisebb rendek közé soroztak, valószínűleg görög hatás folytán, hol még ma is közéjük tartozik.

de az ilyen másodszor nősült pap, ha felesége az elválásba beleegyezik, egyházi hivatalába visszatérhet.¹

Ugyancsak hallottuk, habár nem is ily szigorral a következő rendeletet: Ha a pap ágyast tart, meg kell fosztani hivatalától,² Ott ugyanis csak ágyasát kellett eladni s akkor hivatalát megtarthatta, itt a magáról megfeledkezett pap hivatalát veszíi.

Végül nem ugyan kifejezetten, de azért benne van a szabolcsi zsinat rendelkezéseiben a következő határozat is: Akik szerpappá vagy áldozópappá szentelésük előtt nem nősültek, ezután már nem léphetnek házasságra.³

Van azután a zsinatnak tárgyunkra nézve három új rendelkezése. Házas papból csak akkor lehet püspök, ha felesége az elválásba beleegyezik.⁴ A püspök felesége ne lakjék a püspöki birtokon.⁵ Végül azon elhalt püspökök vagyonának fele, kik az egyháizról nem gondoskodtak, hanem csak fiaikat gazdagították, vé tessék el és adassék az egyháznak. Lakásai pedig menjenek át a következő püspök tulajdonába, ki azokkal úgy cselekedjék, amint jobbnak látja.⁶

Kálmán uralkodásának idejéből még két törvénykönyv maradt ránk. E két könyv gyűjteménye az alatta tartott országgyűlések és zsinatok határozatainak. Történetíróink általában *Albericust*, e kor kiváló egyházi férfiát mondják a könyvek szerzőjének s némelyek 1110-re, mások 1103-ra teszik megjelenésük idejét. A kérdést meggyőzően és vilá-

¹ Si quis de Clero secundam uxorem, vei viduam, vei repudiatam duxerit, deponatur. (c. 54.) Bigami presbyteri, qui ad ordines suos redire voluerint, ex consensu uxorum suarum recipientur. (c. 55.)

² Si Presbyter concubinam habuerit, deponatur. (c. 56.)

³ Qui Diaconatum, vei Presbyteratum sine matrimonio adepti sunt, uxorem ducere non liceat. (c. 32.)

⁴ Si qui ad Episcopum promovendi, legitimo matrimonio iuncti sunt, nixi ex consensu uxorum, non assumantur. (c. 11.)

⁵ Uxores Episcoporum Episcopalia praedia non inhabitent. (c. 33.)

⁶ Episcopis, qui obierunt iam, neque ecclesiae suaे providerunt, sed tantum filios suos ditaverunt, piacuit medietatem auferre, et Ecclesiae redere. Monasteria verò talium, in potestatem succendentis Episcopi transeant, et faciat, quod ei melius visum fuerit. (c. 13.)

gosan tárgyalja *Karácson Imre*, ki arra a következtetésre jut, hogy minden könyvnek Albericus lehet ugyan a szerzője, de azok nem egyszerre jelentek meg, hanem az első 1104 előtt, a második 1112 után.¹

Az első könyv minden össze egy fejezetben szól a papi házasságról: A másodnős papok és akik özvegyet vagy urahagyott asszonyt vettek feleségül, álljanak el a tiltott házaságktól, vagy rekessék ki őket a papi rendnek társaságából.²

De annál bővebben foglalkozik a második könyv e kérdéssel. Szükségessé tette ezt ama szigor, mellyel // *Paschalis* pápa épen ezen időben föllépett előrei határozatainak megvalósítása érdekében. Eréyles fellépésének hatása alatt a külföldi zsinatok egymásután hozták a szigorúbbnál szigorúbb rendelkezéseket.³ Elérkezett az idő, hogy a szabolcsi zsinat záradéka míg a Szentatyá más tanácsot nem ád, megvalósuljon. A pápa tanácsa megérkezett, illetőleg akarata megnyilvánult a különböző zsinatok határozataiban. És Kálmán, kit trónrajutásakor az akkor élő pápa, *II. Orbán* örömmel üdvözölt a nemzet élén, mint olyat, ki jártas a theologiában, kitől tehát a magyar egyház sok üdvös intézkedést várhat, most méltónak mutatta magát erre a bizalomra s a pápa akaratához képest kimondotta, hogy házas pap vagy szerpap egy se áldozzon az oltárnál, hanem csak ha felesége beleegyezik és megtartóztatást fogad, és ó előbb annak külön lakásáról és testi élete szükségeiről gondoskodik, mint az apostol mondja, akinek felesége is vagyon, úgy tartsa, mintha nem volna.⁴

Kálmán király e törvénytelivel visszavonta elődjének engedélyét, a házasélet folytatását megtiltotta az ország minden papjának, tehát azoknak is, kik fölszentelésük előtt nősültek.

¹ *Karácson*, i. m. 114—130. 1,

² Bigami et viduarum vei repudiatarum mariti a coniugii cesserent illicitis, vei a cleri excludantur consortio. (*Col. Deer. L. I. c. 67.*)

³ *Roskovány*, I. 329. köv. 1.

⁴ Ut nullus coniugatus presbyter aut diaconus altari deserviat, nisi prius uxori concedenti et continentiam voventi locum separatum et necessariae vitae temporalis provideat, et secundum apostolum habena, quasi non habentem se esse intelligat, (*Col. Deer. L. II. c. 10.*)

Hasonlókép lengi át a katholikus egyház tanának szellemre többi törvényeit is. A püspök senkit szerpapságra és annál följebb való papi rendre ne emeljen, hanem csak azt, ki előbb magatartóztatást fogad és ha felesége vagyon, annak megegyezésével és hasonló fogadásával menjen a dolog, hangzik másik törvénye.¹

S míg e két törvénnyel — legalább is elvben — Kálmán lehetetlenné tette, hogy pap valamikor házas legyen, addig többi rendelkezéseihez az esetleges visszaélések kiirtására törekedett. Így kimondotta, hogy a másodnős papok és akik özveggyel vagy urahagyott asszonnyal keltek egybe, veszíték el az egyház földi javadalmait és minden egyházi tisztket,² továbbá ha valamely másodnős pap az ő feleségeért elhagyja Istennek szolgálatát, vessék ki minden egyházi tiszttétől és menjen a világiak közé,³ végül ha áldozópapnak ágyasa van, vegyék el tőle, ő maga pedig a püspök rendelése szerint élvén a vezeklés hasznával, térjen vissza az oltárhoz és szolgáljon az egyháznak.⁴

4. A magyar papság erkölcsi állapota a XII. és XIII. században.

Kálmán II. törvénykönyve már határozottan előírta a papi nötlenséget. Mindazonáltal az élet még egy század múlva is mászt mutat. Több adatunk van, melyek minden bizonyítják, hogy papi házasságok, ha nem is voltak napi-renden, mégis gyakran fordultak elő.

¹ Nullus episcporum aliquem promoveat clericorum ad diaconat um vei ultra, nisi prius continentiam overit, et si uxorem habuerit, ex eius fiat consensu idem promittentis. (L. II. c. 9. § 1.)

² Ut derici bigami et viduarum vei repudiatarum mariti, temporibus ecclesiae beneficiis, et cunctis dignitatibus ecclesiasticis priventur. (L. II. c. 9.)

³ Si quis presbyter bigamus propter uxorem divinum officium reliquerit, omni ecclesiastica dignitate privetur, et inter laicos deputetur. (L. II. c. 4.)

⁴ Si presbyter aitari deserviens concubinam habuerit, illa afferatur, ipse vero iuxta preceptum episcopi fructu peracto poenitentiae ad ministrandum altari restituatur eccliae. (L. II. c. 12.)

Egy olasz író a XIII. század elejéről szomorú képet rajzol a magyar papság helyzetéről. Többek közt — mondja — láitta, hogy mikor egy pap misézett és áldozás alatt a szen-telt bort itta, kis fia és leánykája ott a templomban inni kértek tőle.¹

1201-ben III. Ince arról értesül, hogy a *csanádi* egyházmegyében több szerpap és alszerpap megnősül, kik azután többet törödnek családi ügyeikkel, mint az egyház érdekével. Levelet ír a püspöknek és meghagyja neki, hogy rögtön bocsátassa el velük azokat a nőket. Ha nem engedelmeskednének, irgalmatlanul fossza meg őket egyházi hivataluktól.³

Ugyancsak III. Incénél várolta rút bűnnel Imre király *Kalan pécsi püspököt*, kérve a pápát, fossza meg Kalánt a püspöki székétől. A pápa ismervén Kalán kiváló egyéniségett, nem hitte el a vádat és ezt egyenesen meg is írta a nála

¹ Quare accusaverunt me prelati Ungarie, Sanctitati vestre teneor intimare... Intravi terram que iam erat fidei catholice robore destitute, quoniam ipsi archiepiscopi, presules et abbates committere non timebant, que laici facere abhorrent... Porro cum quidam execratus sacerdos me présente missarum solemnia celebraret, duo filii eius et una puella petebant bibére, dum sanguinem reciperet consecratum. *Loserth* /., Über einige Briefe zur Geschichte der letzten Babenberger aus dem Briefsteller des Boncampagni. (*Beiträge* zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen XXVI. 32. 11. jegyz.) Az olasz író *Boncampagni* volt, Leó bíborosnak barátja, ugyanannak a Leónak, ki Imre király idejében (1203 táján) országunkban járt, hogy mint pápai követ Imre és a bolgár fejedelem közt támadt viszályt elsimítsa. Mivel azonban a bolgár fejedelmet királlyá akarta koronálni, Imre elzáratta s csak hosszabb idő múlva bocsátotta szabadon. (V. ö. *Balics*, i. m. II. 1. 189. 1.) Lehet, sőt valószínű, hogy ennek a kellemetlenségnél négy befolyása volt arra az epés rajzra, mit Boncampagni a magyar papságról nyújtott.

² Quidam clerici tuae dioecesis... in Diaconatus et Subdiaconatus ordine constituti uxores sibi, si tarnen uxores sunt nominandae, contra instituta canonica, ut dicitur copularunt, qui postmodum dignitates ecclesiasticas assecuti, curae student domesticae polius quam ecclesiasticae imminere. Volentes igitur id per Fraternitatis tuae industriam emendari, fraternitatibus tuae auctoritate praesentium indulgemus, quatenus si praedicti Clerici ad commonitionem tuam mulieres ipsas non prorsus ejecerint, et de tanto excessu satisfecerint congruenter, licitum tibi sit ipsos auctoritate nostra ecclesiastici redditibus remoto appellationis obslaculo spoliare. *Roskovany*, I. 385.

bevádolt püspöknek.¹ Később azonban meguntta Imre folytonos zaklatásait s a csanádi püspököt és a czikádori apátot megbízta az ügy tisztázásával.²

A váradi *Regestrumban*³ ismételten találkozunk föesperesek gyermekivel, így a 89. §. elmondja azok büntetését, kik egy Márton nevű archidiaconusnak fiát megölték (1214-ben). A 213. §-ból megtudjuk azon vád történetét, mellyel Absolon és Gyuri Numicolohod archidiaconust és fiát illették.⁴ A 386. §-ban pedig Briesi archipresbyter Rózsa leányával ismerkedünk meg (1235).

Midőn IL Endre 1211-ben megerősítette a *tihanyi apátság* jogait és birtokait, a lovas jobbágyok között egyeseket így említ meg: Mihal, filius sacerdotis Rese; filius sacerdotis Helie, Martinus; filii Op sacerdotis, Ivan et Marcus.⁵ Egy 1265.-i oklevélben is olvassuk; Marcus sacerdos de Paul, filius sacerdotis.⁶

Itt szokták fölemlíteni *Após, állítólag györi kanonok* esetét is, ki 1210-ben a káptalan előtt tett végrendeletében ilbői

¹ Fejér *Georgias, Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civilis*, Budae, 1829—1844. H. 444.

² Quum in iuventute sua venerabilis fráter noster C. Quinqueecclensis episcopus adeo ... se ... honestum ... exhibuerit, ut propter suavem suae probitatis odorem, ab ecclesia Romana meruerit ornamento pallii decorari, non est de levi credendum, quod postquam ad senilem pervenit aetatem, turpiter abiecerit iugum domini, fetores et feditates libidinis amplexando *. quum labes huiusmodi, quae nonnunquam in inventute contrahitur, in senectute frequentius expietur. Quis praeterea de facili crederet, quod vir predictus scientia litterarum, propriae salutis oblitus, ad earn passionis ignominiam se converteret, ut cum propria nepte abominalem perpetraret incestum; quum etiam secundum sententiam ethnicorum naturale fedus inter tales personas nihil permittat seni criminis suspicari. Fejér, Cod. Dipl. III. 1. 38. V. 6, Békefi Rémi dr., A czikádori apátság törtenete. Pécs, 1894. 65-68. 1.

³ Karácsonyi L és Borovszky S. közreműködésével kiadta a váradi káptalan. Nagyvárad, 1903.

⁴ Absolon et Gyuri, filii Joachim et Solomum, gener eiusdem, impetrerunt Numicolohod archidiaconum et filium eius Ladislauum... *de occisione praenominati Joachim. Anno 1219.*

⁵ Wenzel Gusztáv, Arpádkori új okmánytár. Budapest, 1860-1874. I. 107.

⁶ Fejér, Cod. Dipl. IV. 3. 303.

szabadosait a pannonhalmi apátságnak hagyta, de oly föltételkel, hogyha netalán Isten fiút adna neki, a hagyomány arra szálljon. Ugyanekkor gondoskodott nejéről és leányairól is.¹ Erdélyi László azonban kimutatta, hogy tévedés van a dologban: Após világi ember volt. „A pannonhalmi főapát-sági levéltárban őrzött eredeti oklevélnek figyelmes átolvasásából kitűnik, írja Erdélyi, hogy az idézett adat nem történeti valóságban, hanem csak a másoló vagy a szedő, illetőleg korrektor hibáján alapszik. Az eredeti végrendelet vezetése ugyanis tisztán és könnyen olvashatóan így szól: Notum sit istud tarn futuris, quam presentibus, quod venit ad nos canonicos Geurien(ses), Opus, fráter Kati, dixitque nobis taliter, quod... Magyarul: Legyen tudtára mind a jövendőbelieknek, mind a jelenségeknak, hogy jöve mihozzánk györi kanonokokhoz Após, Kati testvére és szolt eképen, hogy... Ebben egyáltalán nincs az mondva, hogy Após györi kanonok lett volna. A tévedést egyetlenegy betű, nevezetesen az okozta, hogy Wenzel másolója vagy szedője a canonicost canonicusnak nézte. Az említett Após egy későbbi 1221. évi oklevélben is előfordul, melyben II. Endre király a pannonhalmi egyház részére egyéb javak között az Ó (Opochs fráter Callu) adományát is megerősíti, de ott sincs semmi olyas, amiből Apósnak papságát lehetne következtetni.”²

Egyébként Erdélyi Balicscsal³ és Városy Gyulával⁴ a már felhozott és még felhozandó eseteket úgy magyarázza, hogy mikor családos papokról van szó, azok valószínűleg csak kisebb rendekben voltak, vagy a fiúk atyjoknak pappá létele előtt születtek.⁵

Visszatérve a ránk maradt adatok elsortolásához, 1218-ban a váci püspököt két kanonokja följelentette III. Honoriusnál. A pápa a veszprémi püspökre, a zirczi és pilisi apátokra bízta az ügy vizsgálatát. A megbízó levélben maga sorolja

¹ Wenzel, i. m. I. 105.

² Századok, 1889. 933. 1.

³ I. m. II. 2. 103. I.

⁴ Századok, 1888. 840. 1.

⁵ Religio, 1907. 435. 1.

el a püspök bűneit, amint azok tudomására jutottak; többek között említi annak családját is.¹

Ugyancsak III. Honorius írt 1222-ben a nyitrai püspöknak is, hogy a váci föesperes ellen, kit két váci kanonok bevádolt, hogy fiát kanonokká tette, indítson vizsgálatot.²

A *fehérvári kaptalanhoz* 1234-ben IX. Gergely ír levelet, meghatározza benne a kanonokok számát, egyszersmind elrendeli, hogy a feleséges papokat zárják ki körükből örökre.³ *Chumpo prépostnak* három fiáról tudunk, kik közül az egyik, Simon mester, veszprémi éneklő-kanonokká lett.⁴ *Miklós, erdélyi nagyprépost*, erkölcselen életet élt.⁵ *Berthold*, Endre királyunk ságora, egy ideig kalocsai érsek, közbeszéddé vált tudatlansága és parázna élete miatt.⁶

Tamás föesperes, dalmata író főljegyzéseiben olvassuk, hogy a tatárok iszonyú pusztításának láttára egy szentéletű férfiú sokat töprengett azon, mikép engedhette Isten elpusztulni ezt a katholikus országot. Végre is álmában azt a választ nyerte, hogy az ország megérdemelte ezt a büntetést, mert bár Isten a népnek sok bűnét elnézte, azt a bűnt, melyet három püspök gaz kéjelgése elkövetett, mégsem nézhette el. Hogy kik voltak e püspökök, nem tudjuk.⁷

Job pécsi püspök életét IV. Kelemennek (1265—1268) egyik leveléből ismerjük. Eszerint a püspököt hihetetlen bűnökkel vádolták, hogy parázna, házasságtörő, egy anyával és

¹ ... per incompositam familiám, quam habere ipse incompositus delectatur... *Fejér*, Cod. Dipl. III. 1. 261.

² ... pro nihilo reputatis sanctionibus canonicis, quemdam spurium suum, quem de quadam muliere suscepit, quam sibi de facto matrimonialiter vel incestuose potius copulavit, in eadem ecclesia canonicare praesumpsit. *Fejér*, Cod. Dipl. III. 1. 389.

³ Amotis ex ilia perpetuo Clericis uxoratis ... *Fejér*, Cod. Dipl. HI. 2. 387.

⁴ Hazai Okmánytár, V. 20.

⁵ *Békési Rémi dr.*, i. é. Kath. Szemle. 1896. 201. 1.

⁶ Balics, i. m. II. 209-214.

⁷ *Pauler Gyula* a dalmata író magyargyűlöletének számlájára írja e sorokat; *Marczali Henrik* szerint (Magyarország története az Árpádok korában. Budapest, 1896. 476. 1.) e véleménynek nincs elfogadható alapja.

leányával s két leánytestvérrel szött viszonyánál fogva vér-fertőző.¹ Jób pöre sokáig húzódott s végre is sikerült kibújni a büntetés alól.²

Végül 1284-ben a *jókai pap* szerepel gyermekivel.³ Amint látjuk, elég tekintélyes számú adat áll rendelkezésünkre a coelibatus áthágását illetőleg s e szám hatványozóni fog, ha meggondoljuk, hogy a legtöbbnél főpapokról van szó. Biztosra vehetjük, hogy az alsó papság semmivel

¹ Regnum Hungarie iam novit plenius et per diverses mundi partes fama volavit, quod episcopus cum sua sorore ultra debitum conversatur, quia secum iacet in lecto et ipsa episcopalem cameram frequenter dicitur visitare, hangzik a vádirat egy része. *Loserth*, i. m. 32. 1.

² A pör lefolyását lásd *Békéfi Rémi dr.*, A pilisi apátság története. Pécs, 1892. I. 145—148. *Marczali* szintén ír Jóbrol (i. m. 622. 1.) s a végén kuriózumkép hozzáteszi, hogy X. Gergely a zágrábi püspököt meg öt bízta meg a megromlott egyházi élet javításával. Ez egyszerűen nem áll. Mint rögtön látni fogjuk, X. Gergely töle is, mint Európa összes püspökeitől, értesítést, információt kért az egyházmegye állapotáról. Az *információ* meg a *reformáció* közt pedig mégis csak van különbség!

Különben Marczalinak nem ez az egyetlen elszólása. A 365. lapon említiést tesz *Elvin váradi püspökről* (1198—1200), kinek szerinte oly botrányos volt az élete, hogy metropolitája, Saul kalocsai érsek kiközösítette. Az egészről egy szó sem igaz. A tény az, hogy Elvin egyike volt Várad legnagyobb püspökeinek. Az 1199. év elején azonban pörbe keveredett a káptalannal, mit ha nem is lehet jellege megitélésénél semmibe se venni, de mégis meg lehet elégé magyarázni azzal, hogy a káptalannak néhány tagját javadalmától felfüggesztette, a király pedig, Imre, politikai okokból haragudhatott reája. (Ekkor volt ugyanis a viszálya Endre öccsével és akárhányszor igen durván bánt azokkal, kik öccséhez pártoltak. Így Boleszló váci püspököt személyesen is bántalmazta, katonái meg félholtan hurcolták el a székesegyház föltártól. Elvin viszont Boleszlónak vér-szerinti rokona volt.) Maga III. Ince pápa is, kihez az ügy került, bár a felfüggesztett kanonokokat javadalmakba visszahelyezte, egyúttal a káptalannak is megparancsolta, hogy püspöke iránt tiszteettel és engedelmeséggel viseltessék. (*Fejér, Cod. Dipl. II. 351.*) Végül Hédervári Saul kalocsai érsek nemcsak nem átkozta ki Elvint, ellenkezőleg pártját fogta neki, mint ez a panaszkodó királynak a pápához írt leveléből kiviláglik. (*Wenzel, i. m. VI. 200.*) V. ö. *Bunyitai Vince*, i. m. 87. I.

³ Ebben az esztendőben valami Szóló megidézte Tonkus jókai papot (*Clericus Ecclesiae B. Joh. Bapt. de Ilka*) Miklós prépost elé „ipsum clericum cum suis liberis serui sui nomine imprimendo”. Később azonban elismerte, hogy „idem clericus, vei ab eo descendentes, ad eundem Zolou nullius obnoxietatis necessitudine pertinerent”. *Wenzel*, i. m. IV. 271.

sem volt jobb, csakhogy annak élete nem szúrt annyira szemet s így életükről alig maradtak fönny emlékek.¹ Mindössze Boleszló váci püspöknek a pápához küldött panaszkodó levélét ismerjük, melyben elmondja, hogy papsága erkölcsiben rossz, a hívek kormányzatában járatlan és nyers s mikor e bajokon zsinatok tartásával akar segíteni, egyszerűen nem jelennek meg rajta.²

Minden esetre csodálatos, hogy Kálmán király törvényei csak ennyi hatással voltak, kivált ha hozzávesszük azon atyai szigort és gondoskodást, mellyel a nagy király papságának erkölcsi kiválóságát biztosítani iparkodott. Megkívánta, hogy tagjai képzett emberek legyenek, jói tudván, hogy a pap erkölcsiségeinek ez egyik fő biztosítéka. Féltette papjait a külföldről beözönlő kalandor papok métyezeitő hatásától, miért is elrendelte, hogy külföldi papot csak ajánló levéllel szabad befogadni. Akit enélkül fogadnak be, vessék vizsgálat alá. És akiről rossz hír ér „fülünkhoz”, mondja szigorú törvénye, az hagyjon föl az istentiszteettel, tisztázza magát

¹ Bruno olmützi püspöknek Rómába küldött tudósítását, melyben a magyar papság állapotáról is szó van s ennek mély súlyedését elkeserítetten vázolja, nem lehet forrásnak használni, mert miként akárhány különföldi író is elismeri, tárgyalagosnak épenséggel nem mondható. (Például Hefele a következő megjegyzést csatolja Bruno tudósításához: Sehr interessant ist der Bericht, welchen infolge dieser Aufforderung Bisch. Bruno von Olmütz an den Pabst erstattete; nur darf man dabei nicht vergessen, das der sonst treffliche Mann ein vertrachter Rath des Böhmenkönigs Ottokar war, und dann den neuen König Rudolf v. Habsburg und die Fürsten, die ihn gewählt, eben in Ungarn, womit Ottokar in Krieg war, unbillig beurtheilte. Conciliengeschichte VI. 112.) E tudósítás megírására az adott okot, hogy ekkoriban X. Gergely egyetemes zsinat összehívásának eszméjével foglalkozott, melynek célja lett volna megreformálni az egyházi életet. Természetes, hogy ehhez ismernie kellett az egész egyház állapotát, miért is felszólította az összes püspököt, hogy küldjenek neki értesítést egyházmegyejük állapotáról. A Magyarországba meneszett felszólítások közül a pécsi és zágrábi püspökhöz küldött leveleket ismerjük. (Szövegükét lásd Theiner A, Vetera monumenta historica, Hungariam sacram illustrantia maximam partem nondum édita ex tabulariis Vaticanis. Roma, 1860. I. 294.) Fájdalom, magyar püspökök által beküldött értesítéseket nem ismerünk, pedig erősen bevilágítanának e korszak legsötétebb zugaiba is.

² Fejér, Cod. Dipl. II. 290.

vagy távozzék az országból. Sőt megkívánta, hogy hazafit is csak olyat szenteljenek föl, kiért valaki kezeskedik.¹

Megértük azonban a dolgot, ha meggondoljuk, hogy hazánk papságában Kálmán minden tilalma és új rendelkezése dacára ott kísértett a szent László-féle engedmény, mely házasléletüket egyelőre a törvényesség erejével látszott felruházni, ha tudjuk, hogy a szomszéd Lengyel- és Csehországban ebben az időben a papi házasságok napirenden voltak,² végül ha arra a sok viszályra és harcra gondolunk, mely Kálmán békés uralkodását fölváltotta s mely III. Béla uralkodását kivéve mindvégig nyomon kísérte az Árpádok uralmát. Majd a trónörökösök rendezetlensége támasztott zavarokat, majd Imre és Endre között tört ki az áldatlan testvérharc, majd a tatárjárás pusztított el minden, majd.., mintha még mindig nem telt volna be a pohár, a tatárok vad csordáitól elpusztított, de azután úgy ahogy helyreállított országot részint a felnomád kunok rablásai, részint az oligarchák folytonos veszekedései sülyesztették megmérhetetlen nyomorba.

Annál a szoros kapcsolatnál fogva, mely hazánkban az egyház és állam közt mindenkor fönnállott, ezt az általános bomlást szükségképen meg kellett érezni az egyháznak is így történt, hogy akárhány főpapot nem annyira személyes képességeik, mint inkább összekötettségeik, pártoskodások juttattak a püspöki székbe, akik azután mindenkel többet törödtek, mint az egyházi ügyekkel; viszont, akik akartak volna is a fegyelmen javítani, mint például Boleszló váci püspök, azok sem boldogultak az alsó papsággal, mely a

¹ Kálmán törv. I. k. 3_M 4. f.

² Guido bíborosnak, kit II. Ince pápa 1143-ban küldött Csehországba, hogy ott a papság erkölcsi életét megreformálja, tudósításából látjuk, hogy a házasság annyira el volt terjedve a papságban, hogy Guido, bár a király erősen támogatta, csak azokat a papokat fosztotta meg hivataluktól, kik másodszor-harmadszor nősültek, vagy özvegyet vagy elvált nőt vettek el, vagy köztudomásúlag ágyasságban éltek. Palacky, Geschichte v. Bohém. I. 423. Balics, i. m. II. 2. 104. III. Honoriusnak a prágai püspökhöz írt levele arról tanúskodik, hogy Csehországban a IV. lateráni zsinatig (1215) napirenden voltak a papi házasságok. Erben, Regest. Bohemiae. Balics, u. o.

folytonos harcok következtében oly nagy nyomorba jutott, hogy III. Ince szerint panaszhangjaik még a seregek Urának füléhez is eljutnak.¹ Bizony nem csoda, hogy ily viszonyok mellett Kálmán király coelibatus-törvénye írott malaszt maradt.

5. A bécsi, budai és pozsonyi zsinatok határozatai.

Míg hazánkban a szerencsétlen társadalmi viszonyok mellett a papi nötlenség gyakorlatilag nem bírt megvalósulni, addig a Szentszék semmi fáradtságtól sem riadt vissza, hogy az egyháznak ezt a nagy elvét mindenfelé diadalra juttassa.

Egyetemes zsinatain szigorú büntetéseket rótt ki annak áthágóira, egyúttal mindenfelé követeket küldött, hogy a különböző országokban zsinatokat tartsanak, azokon a papság életét megformálják s a coelibatus megtartását sürgessék.

A XIII. század második felében és a XIV. század elején három ilyen zsinat is foglalkozott a magyar papság életének javításával, következőleg a coelibatus kérdésével is. Az első IV. Kelemen követe, *Guido* bíboros elnöklete alatt folyt le Bécsben 1267-ben, a másodikat 12 év múlva III. Miklós pápától a félnomád kunok megfékezésére küldött *Fülöp*, fermói püspök hívta össze Budára, a harmadikat pedig 1309-ben V. Kelemen követe, *Gentilis* bíboros tartotta Pozsonyban.

A bécsi zsinaton Guido a magyar egyház számára a következő rendeleteket bocsátotta ki:² Csak nőtlen papot vagy szerpapot szabad püspökké megválasztani.³ Olyan papot, kinek két felesége volt, vagy aki egyszer nősült ugyan, de nem hajadont, hanem ágyast, elvált nőt, nyilvános személyt, kéjhölgyet vett feleségül, nem szabad püspökké megválasztani.⁴ Feleséges embert csak akkor lehet pappá, szerpappá

¹ Theiner, i. m. I. 308.

² Péterffy, i. m. I. 88.

³ Nullum, nisi Presbyterum, aut Diaconum, et qui uxorem non habet, in Episcopum eligatis. (c. 1.)

⁴ Nullum, qui duas uxores habuerit, aut repudiatam, aut meretricem, seu prostitutam, vel qui aliam, quam virginem est sottitus uxorem, in Episcopum eligatis. (c. 2.)

vagy alszerpappá szentelni, ha felesége beleegyezik, ö pedig erősen megígéri, hogy tisztán fog élni, feleségétől külön lakkik és annak megélhetéséről gondoskodik.¹ Papok fiai az egyházi rendet nem vehetik föl, csak ha szerzetesek lesznek.² Azon másodnős papokat, kik özvegy, elkergetett, becstelen nyilvános nőt vesznek feleségül, minden egyházi méltóságról letesszük és az egyházi javadalmaktól mindenkorra megfosztjuk.³ Hasonlókép tesszük le hivataluktól s fosszuk meg egyházi javadalmaitól a nyilvános ágyasságban élőket, de egyúttal engedélyt adunk a püspököknek, hogy ha az utóbbiak méltóképen vezekeltek és jónak látják, újra alkalmazhassák őket.⁴ A következő két kánon az első házasságban élő papokkal foglalkozik: A nős papok és szerpapok, akár a felszentelés előtt, akár a fölszentelés után nősültek, az oltárnál nem szolgálhatnak és egyházi javadalmukat elveszítik. Mindazonáltal azok, kik az említett rendek fölvétele előtt nősültek, egyházi hivatalukat és javadalmukat visszakapják, ha feleségeük, aki törvényes, önként, kényszer nélkül önmegtartóztatást fogad, ezt magok is megfogadják és nem laknak együtt feleségükkel.⁵ Akik azonban felszentelésük után nősültek, mivel

¹ Nullum uxoratum in Presbyterum, vei Diaconum, vei Sub-Diaconum promoveatis, nisi, qui ex consensu uxoris, se vieturum caste firmiter promiserit, et uxorem a cohabitatione removerit, et eidem necessaria secundum facultatem suam provident, (c. 11.)

² Presbyterorum filios ad sacros ordines accedere nullatenus permittatis, nisi aut in coenobiis, aut in Monasteriis. (c. 12.)

³ Bigamos viduarum, vel repudiatarum, seu meretricum, vel prostitutatarum maritos, ab omni Ecclesiastica dignitate deponimus, et beneficiis Ecclesiasticis in aeternum privamus. (c. 16.)

⁴ Concubinarios publicos ab officio suo deponimus, et beneficia Ecclesiastica interdicimus, hac tamen vobis potestate indulta, ut si dignam aegerint poenitentiam, et vobis videbitur, ministrare eos iterum faciatis. (c. 17.)

⁵ Presbyteros, vel Diaconos uxoratos, qui ante acceptos ordines, vel postea uxores acceperunt, ab altaris ministerio, et Ecclesiastico beneficio separamus, tamen dispensationem de his vobis concedimus, ut hi, qui uxores ante iam dictos ordines acceperint; quoniam legitimae sunt, si uxoribus ultro, et sine coactione continentiam voventibus, ipsi quoque vovebunt, et easdem uxores a cohabitatione removebunt, ad altaris ministerium redeant, et beneficia Ecclesiastica habeant. (c. 18.)

a kötés törvény ellenére történt és azért házasságnak nem is tekinthető, visszaléphetnek egyházi hivatalukba, ha az asszonyt, — akár akar ez, akár nem — maguktól elbocsátják, önmegtartóztatást ígérnek és többé az elhagyott tisztátlanságokba viissa nem esnek. Mert ha ilyen bűnnel beszennyezik magukat, végleg eltiltatnak hivataluktól és csak a kanonokok közé vagy a szerzetesek monostoraiba vehetők fel.¹

A rendelet tehát két csoportra osztja az első házasságban élő papokat: olyanokra, kik már fölszentelésük előtt nősültek és olyanokra, kik azután vettek nőt maguk mellé. Ami a papokat illeti, valamennyiről ugyanazt határozzák: önmegtartóztatást kell fogadniok, különben állásukat veszítik. Máskép határoznak azonban a nőkről. Az első esetben, mivel a házasság érvényes volt, az elvált nő többé nem lehet férjhez, azért neki is bele kell egyezni az elválasba és önmegtartóztatást kell fogadnia. Ha ezt tenni nem akarná, rákényszeríteni pedig nem szabad, a papnak ott kell hagyni egyházi hivatalát. Viszont a második esetben, „mivel a kötés házasságnak nem tekinthető”, egyszer a papnak jogában áll a nőt elbocsátani, ha tetszik annak, ha nem, másrészt az elbocsátott nő szabad lesz, tehet, amit akar.²

Még egy rendelkezése szól Guidónak a coelibatusról, melyben ugyanazt határozza a női alszerpapokról, mint a női papokról, csak hogy rájuk e rendeletet a pápa válaszá-

¹ *Illi vero, qui post sacros ordines aliquas sub matrimonii nomine duxerunt, quoniam huiusmodi coniunctio contra leges est facta, ac per hoc matrimonium non est, sive eas volentes, sive invitatis dimiserint, et continentiam in Ecclesiae testimonio voverint, Ecclesiastica officia sic ministrent, ut ultra ad relicas immundicias non declinet. Nam si legitimarum, sive aliarum commixtione se ipsos vei ultra foedaverint, ab altaris ministerio eosdem sequestramus: nisi aut ad Canonicos regulares, aut ordinata monasteria transeant, (c. 19.)*

² *Marczali* (i. m. 625. 1.) e helyhez a következő megjegyzést fűzi: Nevezetes, mennyivel szigorúbben bánnak azokkal, kik a papság előtt házasodtak, mint azokkal, kik a rend fölvétele után keltek egybe. Ez a megkülönböztetés a papok élete tisztaágának nem válhatott javára. — Marczali téved. Mint láttuk, a zsinat egyenlő szigorral bánik a házas papokkal, akár felszentelés előtt, akár azután nősültek meg.

nak megérkezéséig felfüggeszti.¹ A zsinat rendeletei között csak egy helyen, a 11. fejezetben van még ezenkívül szó az alszerpapokról. De valószínű, hogy oda is csak tévedésből csúszott be. A zsinaton megjelent magyar püspökök bizonyára figyelmeztették Guidot, hogy hazánkban az alszerpapokat eddig a kisebb rendek közé sorozták, a coelibatus kötelezettségét rájuk ki nem mondották, bajos lenne most egyszerre eltíltani őket a házasságtól. így lehet megmagyarázni, hogy a szigorú Guido csak az utolsó kánonban említi az alszerpapokat s ebben is — egyelőre — megengedi nekik a házas életet.²

Összegezve a bécsi zsinat határozatait, az előző rendeletekkel szemben határozott haladást tapasztalunk. Nincs itt már szó holmi engedményekről. Ezek mind szigorú, ellenmondást nem tűrő rendelkezések, melyek Péterffy szerint Magyarországtól eltávoztatták a házasság után vágyó német pap-ságnak tüzét; mivel akár pápai leiratot, akár királyok vagy papok kérelmét e tárgyra vonatkozólag a trienti zsinatig sehol sem találhatunk.³ Péterffynak ez a kijelentése nem egészen felel meg a tényeknek. Nem a második része, mert mint látni fogjuk, egyrészt XXII. János kénytelen volt utasítani az esztergomi érseket, hogy püspöktársaival együtt járjon el szigorúan az ágyas papok ellen, másrészt Zsigmond király a konstanci zsinaton tett kísérletet a coelibatus megszüntetésére. De nem felel meg a valóságnak Péterffy állításának első része sem, minek bizonyásága a 12 év múlva tartott budai zsinat, mely új rendeletek kiadását tartotta szükségesnek a női papok ellen.⁴

Kimondja a budai zsinat, hogy női ember nem szentelhető fel. A papok ne engedjék meg, hogy a házasfelek egyike kolostorba vonuljon, vagy önmegtartóztatást fogadjon a püspök beleegyezése nélkül, csak azért, hogy a másik pap

¹ De Sub-Diaconis autem, et Presbyteris uxoratis, id ipsum fieri decernimus; sed inducias vobis super hoc usque ad rescriptum Domini Papae dumnus. (c. 20.)

² A pápának, IV. Kelemennek esetleges válaszára még nem akadtak rá.

³ Péterffy i. m. 89. I.

⁴ Péterffy, i. m. 105. I.

lehessen. A megyés püspök vigyázzon, hogy ily esetben a házasfél minden gyanú nélkül maradhasson a világban. A főesperes vagy plébános ne helyettesítesse magát világi emberrel vagy nős pappal. Mert aki ilyen helyettesítést állít, hivatalától felfüggesztik és javadalmát veszti, a helyettesítést elvállaló nős pap vagy világi ember pedig egyházi kiközösítés alá esik.²

Kimondja továbbá a zsinat, hogy javadalmas vagy fölszentelt pap ne tartson házában semmiféle asszonyt, se másutt velük ne lakjék. Akinél eddig volt ilyen nő, három hónap alatt bocsáss el. Aki másként cselekszik, egyházi kiközösítés alá esik. Ettől a püspök csak akkor oldozhat föl, ha a pap az asszonyt magától eltávolítja és biztosítékot nyújt, hogy a jövőben nem cselekszik ellenkezőleg.³

Végül meghagyja a papoknak, hogy botrány elkerülése végett ne tartsák házuknál azon gyermeket, kiket fölszen-

¹ Prohibeant etiam sacerdotes, sub poena excommunicationis, in ecclesia, ne alter coniugum ad religionem transeat, nee votum continentiae ipsius admittatur, nee ad religionem aliquam recipiatur, nisi per episcopum dioecesanum hoc fuerit prius probatum. Provideat turn dioecesanus, quod persona in seculo remanens talis sit, quae absque suspicione de juris permissione possit in seculo remanere. (c. 121.) — *Romualdus Hube, Antiquissimae Constitutiones Synodales Provinciale Gneznensis. Petropoli, 1856. 158. 1.*

² Prohibemus quoque, ne Archidiaconi, et alii rectores Ecclesiarum, Laicis, vel Clericis uxoratis, suas praesumant committere vicarias: et ad hoc dicti Archidiaconi, et Ecclesiarum rectores per suspensionem officii et privationem beneficii, Laici autem, vel Clerici uxorati, ne huiusmodi vicarias recipient, per excommunicationis sententiam a suis Dioecesanis compescantur omnino. (c. 10.)

³ Inhibemus disstrictius, ut nullus Cericus beneficiatus, aut in sacris ordinibus constitutus, mulieres aliquas in domibus suaे habitualionis retinere, vel alibi eis cohabitare praesumat. Qui vero ipsas nunc tenet, nisi infra tres menses ab ultimo die praeresentationis Synodi in antea numerandos, eas a cohabitatione sua prorsus eiecerit, vel qui electas resumpserint, vel eis cohabitaverint, extunc se sciant excommunicationis sententia innodatos, a qua sententia per suum Dioecesanum absolvi possint, primo de suis cohabitationibus, mulieribus predictis electis, ac ipsis Clericis ab earum omni cohabitationibus separatis; et sufficienti praestita cautione, quod contra Constitutionem! huiusmodi de caetero non venient, sed ipsam omni tempore inviolabiliter observabunt. (c. 12.)

telesük után nemzettek, hanem gondoskodjanak, hogy ezek nagyobb egyházak szolgálatába jussanak.¹

A budai zsinattal a coelibatus történetében egy korszak záródiik le Magyarországon. A szent László-féle engedmény megszünt, a papi nötlenség határozott törvényhozási formá-mában keresztül lett vive. De ennek az elvnek megvalósítására majdnem kétszáz év kellett. Mert jólehet Könyves Kál-mántól kezdve a papok nősülését úgy a világi, mint az egy-házi törvényhozás tiltotta és büntette, szent László enged-ménye ott kísértett az egész korszakon át a tényleg nősülő papság gondolkodásában ép úgy, mint magában az egyházi törvényhozásban, mely szemben a külföldi zsinatoknak csak ágyast ismerő határozataival, a budai zsinatig minden különbséget tett feleség és ágyas között. A budai zsinat szakít e felfogással. Nem kutatja, hogyan került a nő a paphoz, hanem egyszerűen eltiltja onnan.

Ezzel a coelibatus elvileg teljes diadalra jutott hazánk-ban. Hogy gyakorlatilag nem sikerült teljesen megvalósítani s voltak korszakok, mikor a magyar papság nagyrésze áthágta a coelibatus tilalmát (reformáció) vagy annak eltörlését követelte (a múlt század 48-as mozgalmai), annak oka az időnkint megindult egyházelennes áramlatokban keresendő, mely megmételyezte a társadalmat s vele együtt a papság gondolkozását, világnézetét, életét..

Alig múlt el harminc esztendő a budai zsinat után, mi-kor az Árpádház kihaltával megüresedett trón betöltésének kérdése ismét pápai követ küldését tette szükségessé hazánkba.

¹ Prohibemus sacerdotibus, et aliis Clericis in sacris ordinibus consitutis districte, ne secum prolem habeant, quam in sacro ordine genuerunt, propter scandalum: et ne huiusmodi parochiales Sacerdotes in domibus suis habeant aleas, vei taxillos, districtus inhibemus; filii autem sive filiae praedictorum in família, sive famulatu, seu pro famulis maioris Ecclesiae, cui sunt immediate subiecti, redigantur, et etiam teneantur. (c. 26.) — Bár a fejezet középső része nem tartozik a tárgyunkhoz, szabad-jon rá egy megjegyzést tenni. Paurer (i. m. II. 358.) a „taxillos”-t kártyával fordítja. Azonban kártyát nem jelenthet, mert az egész fejezet a 1215.-i lateráni zsinatból van átvéve, pedig akkor még nem kártyáztak. Olasz-országba csak a XIV. században jutott el e játék. És mégsem valószínű, hogy a magyar papság e pontban annyira megelőzte volna korát.

Gentilis bíboros, a pápa követe, szintén fölhasználta ezen alkalmat az egyházi élet javítására és a Károly Róbert megkoronázására egybegyűlt püspököket zsinatra hívta *Pozsonyba*. A zsinat határozatainak kilenc pontja közül az 5-ik a nyilvános ágyasságban élő papok büntetéséről szól s némi módosítással megerősíti a budai zsinatnak határozatát. Tudnivallik abból a felfogásból indul ki, hogy ha a kiközösítést, mely kétségtől mindenél veszélyesebb büntetés, melytől azonban a bűnösök kevésbé félnek, anyagira változtatja, bizonyára meg fognak változni az alattvalók erkölcei is, azért kimondja, hogy jövőre a kiközösítést megszünteti, ehelyett a bűnös papot *jövedelme* negyedrészének elvesztésével bünteti. E büntetést mindaddig kell ismételni, míg csak az ilyen pap meg nem javul, sőt ha a följebbvaló jónak látja, még testi büntetést is alkalmazhat. Egyúttal kiközösítés terhe alatt megparancsolja a főpapoknak, hogy e rendeletet alattvalóikon szigorúan hajtsák végre, mikor is a beszedett büntetés fele a behajtót illeti, fele pedig a szegények számára vagy egyházi célra fordítandó.¹

¹ ... Aliae Matris Ecclesiae, quae plerumque rationabiliter ordinal, et consulte, quae svadente subiectorum utilitate, postmodum consultius, ac rationabilius revocat, aliquando subtrahit, addit quandoque pariter et commutat in melius imitantes exempla: constitutionem bonae memoriae, Philippi quondam Firmani Episcopi, in Regno Hungariae, ac partibus aliis nostrae iurisdictioni subiectis, Apostolicae Sedis Legati, contra publicos concubinarios editam, a feliek- recordationis Benedicto Papa XI. tunc in Regno, et partibus supradictis Legato Sedis Apostolicae, confirmatam, quibusdam additis, et subtractis, iuxta infrascriptam modificationem in posterum observari praecipimus. Ad ipsius quidem temperandum rigorem, animarum zelus, quas ex illius contemptu, quasi continuo peccatorum sordibus foedari conspicimus, nos inducit, spes recuperationis hortatur; confidimus enim, quod spiritual] poena, excommunicationis videlicet, quae quavis se comparatione periculosior, minus tarnen peccatis exigentibus formidatur, in temporalem mutata vindictam, subditorum mutabuntur et mores, Decreto igitur praesenti statuimus: ut, quicunque Clericus contra ipsius constitutionis vigorem deinceps deliquerit, excommunicationis poena in eo contenta, propter causas praedictas cessante, quartae partis redituurn beneficiorum suorum, praesentis constitutionis auctoritate, damnationi subiaceat.

Quia vero nihil prodest iura condere, nisi foret, qui ea execution

6. A papi nötlenség története a különböző házakból származott királyok uralkodása alatt.

A bécsi, budai és pozsonyi zsinatok határozatai bizonyára nem maradtak hatás nélkül a magyar pápság életére. De azért a meggyókeresedett visszaéléseken egyszeriben segíteni nem tudtak. Ezt mutatja *XXII. János* pápának 1317-ben írt levele, melyben utasítja az esztergomi érseket és az érsekség alá tartozó püspököt, járjanak el szigorúan a magukat meg nem tartóztató papok ellen, kik nem restellnek ágyasokat, sőt focariákat nyilvánosan maguknál tartani s mert nincs ki megbüntetné őket, bűnös szokásukat szinte törvényesnek akarják elismertetni.¹ Sót még 1333-ban is előfordul János

mandaret: omnibus episcopis eorumque superioribus, necnon singulis Ecclesiarum praelatis, de iure, vel an liqua consuetudine iurisdictionem habentibus, in virtute sanctae obedientiae, ac sub excommunicationis poena, quam, si ad huiusmodi constitutionis observantiam néligentes fuerint, vei remitti, ipso facto incurant, districte praecipimus: quatenus a subditis suis, qui contra ipsam constitutionem excesserint, poenam praefatam irit integraliter exigant: ipsius quidem parte dimidia in exigentis, reliqua vero parte in pauperum usus, seu Ecclesiae exigenti commissae commodum convertenda. Praedicta autem condemnatio tamdiu cum exactiorie débita repetatur, quoisque mores suos et vitam, quoad praemissa, curaverint emendare. Ad quod etiani corporalis poena, si superior suus expedire crediderit, indicatur. Péterffy, i. m. I. 140. A zsinat határozatait VI. Kelemen hagyta jóvá 1346-ban.

¹ Ad notri squidern apostolatus auditum non absque mentis amari catione pervenit, quod inter cetera, quibus in Strigoniensi provincia decor Ecclesiae de honestatus esse dignoscitur, pudicitiae lapsus graviter deplo ratur, dum ecclesiastici viri, etiam sacerdotes, servituti carnis expositi et motum sequentus ipsius, concubinas imo facarias (focus-ból: konyha szolgáló) tenere publice non verentur. Et cum non sit aliquis, quem in his zelus domus Domini mordeat, non qui manum correctionis apponat, peccandi consuetudinem quasi pro lege defendere satagunt, et velut iumenta in suo stercore computrescunt. Fraternitatem vestram monenius, rogamus et hortamur attentius et obsecramus in Filio Dei Patris, vobisque per apostolica scripta districte praecipiendo mandamus, quatenus in subditis vestris, clericis et sacerdotibus maxime huiusmodi vitium incontinentiae detestantes, sic curretis in eis illud et alia delicta corrigere, quod Christi bonus odor sitis Deo, magisque videamini vitiis quam subditis dominari; nosque percipientes odoris huiusmodi cum spirituali delectatione fragrantiam, vos et ecclesias vestras favorabilius Apostolicae benevolentiae gratia pro-

esztergomszentgyörgyi prépost és egri helynök leveleiben: contra Dominicam uxorem Georgii Clerici de Harsan.¹

Ettől kezdve azonban egy egész századon nincsenek emlékeink papi kihágásokról. Ebből feltétlenül lehet következtetni az egyházi fegyelem javulására, amiben említett zsinatokon kívül nagy része volt az Anjouk uralkodásának is, de másrészt az is bizonyos, hogy e hallgatás nem jelent szükségképen ideális állapotokat, mert az avignoni fogáságban, majd a nagy nyugati egyházzakadás folytán tekintélyét vesztett pápaságtól ugyancsak nem lehetett várni, hogy az esetleges visszaélésekkel szemben érvényt próbáljon szerezni az egyház törvényeinek. Annál jogosabb ez a föltevés, mert mint ez időtájt tartott külföldi zsinatok határozatai mutatják, Nyugaton ekkor csöppet sem volt mintaszerű a papok élete.²

Ezt az erkölcsi sülyedést pedig létrehozta az aláásott pápai tekintélyen kívül a *humanizmus*, mely hazánkban ugyan csak a XV. században jutott el, de Nyugaton már egy századdal előbb éreztette hatását. A humanizmus az embert önmagában fogja föl, tekintet nélkül Istenhez való viszonyára. A természetfelettiről, a kegyelemről mitsem akar tudni. Az evangélium egy hét pecséttel lezárt könyv előtte, melyet a reneszánsztól új életre keltett pogány klasszikusokkal pótolt, ezekből meríti világnézetét, amely épen azért akárhányszor homlokegenest ellenkezik a keresztenység természetfölötti igazságaival. A humanista is érzi a test törvényét az ész törvényével szemben, de mert nem ismeri az Urnák szent Pálhoz intézett szavát: sufficit tibi gratia mea, lemond a küzdelemről és egyszerűen megállapítja Ovidius: Video meliora proboque, déteriora sequor — úgysem lehet más-kép.

A humanizmusnak, mint általán a középkorban minden szellemi mozgalomnak főművelői a papok voltak, kik így a pogány eszmék hatása alatt lassankint elvilágiasodtak. Sza-

sequamur. Sic super his vos laudabiliter habituri, quod nos, qui ex dissimulatione nollemus fieri culpae vestrae participes, apostolicae correctionis manus im his apponere non cogamur. — *Theiner*, i. m. I. 457.

¹ Perger, Bevezetés a Diplomatikába. III. 235.

² Roskovány, II. 1 — 197.

kítottak a természetfölötti gondolkozással, behódoltak a szabadabb erkölcsi felfogásnak és követték a rosszat..

Így lehet megérteni és elhinni a híres *Clemangis Miklósnak De corrupto ecclesiae statu* című könyvét, melyben elszomorító képet fest a papok életéről.¹ Pedig még 1440-ben halt meg, tehát nem érte meg IV. Sixtus, VIII. Ince, VI. Sándor pápaságát s így nem látta a legszomorúbb időket.

A papság életében előforduló vétségek, a husziták megterítésének reménye arra bírt egyeseket, hogy a nyugati egyházzakadás megszüntetésére 1414-ben összehívott *konsztanzi* zsinaton a papi nötlenség megszüntetését kérlemezzék. Ezek között volt Zsigmond magyar király és római-német császár is, ki azt indítványozta, hogy minden templomban két pap legyen, kik hetenkint fölváltva végezzék az istentiszteletet s a szolgálatot teljesítő hetes tartózkodjék feleségétől.² A coelibatusnak Gerson, a Sorbonne egyetem híres kancellára kelt védelmére és ékesszólásával, valamint nagy tudásával kivitte, hogy a mozgalomból semmi sem lett. Másrészről azonban az új pápa, V. Márton még gyöngének érezte erejét arra, hogy fölemelje szavát az ágyas papok ellen.

De már a *baseli* egyetemes zsinat (1435) teljes erélytelivel lépett fel a visszaélések kiirtására. Kimondotta, hogy bárminden állású pap, ki ezen rendelet kihirdetése után két hónap múlva nyilvános ágyasságban él, ipso facto elveszíti három havi jövedelmét. Ezenkívül a följebbvaló, mihelyt a pap viszonyáról tudomást szerez, figyelmeztesse őt, hogy legrövidebb időn belül bocsássa el ágyasát. Ha nem bocsátja el,

¹ Taceo de fonicationibus adulteriis clericorum, aquibus qui alieni sunt, probro ceateris ac ludibrio esse soient, spadonesque aut sodomitae appellantur, denique Iaici usque adeo persuasum habent, nullos coelibes esse, ut in plerisque parochiis non aliter velint presbyterum tolerare, nisi concubinam habeat, quo vei sic suis sit consultum uxoribus, quae nee sic quidem usque quaque sunt extra periculum. (Idézve: *Der Cölibat*. Regensburg, 1841. I. 65.) Clemangis azzal az imaszerrű fohással fejezi be könyvét, alázza meg Isten az egyházat, hogy azután a süiyedéséből fel tudjon emelkedni. Mint a Cölibat névtelen szerzője megjegyzi, a megaláztatás nem maradt el: mire a világi fejedelmek minden hatalma nem volt képes, azt véghez vitte egy kolduló barát...

² Der Cölibat. I. 67.

vagy elbocsátja ugyan, de másikat vesz, fossza meg javadalmától. Egyébként az ilyen papok ágyasuk elbocsátása és életük nyilvánvaló megjavítása után sem nyerhetnek el semmiféle kitüntetést, tisztséget, javadalmat vagy hivatalt. Ha azok, kikhez ily papok megfenyítése tartozik, a büntetést elmulasztják, büntessék meg őket följebbvalóik méltóképen hanyagságukért, valamint ezeket ágyasságukért. A büntetést elhanyagoló vagy ezen vétek folytán hírbe hozott egyháziak ellen a tartományi és egyházmegyei zsinatokon is járjanak el szigorúan javadalomtól való felfüggesztéssel vagy más méltó büntetéssel. Mivel pedig egyes helyeken néhány egyházi joghatósággal bíró személy nem röstell pénzt elfogadni papuktól s ezért megtűrik azokat bűnös viszonyukban, az örökök kárhozat büntetésének terhe alatt rendeli el a zsinat, hogy jövőben semmiféle kikötés, megegyezés vagy haszon reményében senki ilyesmit meg ne türjön, se el ne hallgaszon; különben e büntetésen kívül a kapott összeg kétszeresét kell visszatéríteni jámbor célokra. Végül iparkodjanak az elüljárók nevezett ágyasokat, illetve gyanús nőket távoltartani alattvalóiktól minden eszközzel, ha kell, világi karhatalom segítségével is. Hasonlóképen ne engedjék meg, hogy az ilyen viszonyból származó gyermeket atyjuknál lakjanak.¹

A szigorú föllépéseknek megvolt a maga hatása. Az utána tartott tartományi és egyházmegyei zsinatok sorban foglalkoznak a coelibatus kérdésével és elfogadják a baseli zsinatnak az ágyas papok ellen hozott határozatait, akárhányszor szószerint ismételve azokat. A XV. század második felében a hazánkban tartott zsinatok is teljes erélytel lépnek föl a papok erkölcsi botlásával szemben, mire annál is inkább szükség volt, mivel részint a külföldi papok példája, részint a beszivárgó humanizmus hatása alatt nálunk is megszaporodtak a visszaélések.

Emlékeink főleg a *pécsi* egyházmegyére szorítkoznak, ahol — úgy látszik — erősen elharapódzott a pápság romlottsága, Henrik püspök úgy akart a bajon segíteni, hogy szent Mór tiszteletére kápolnát épített, hol külön e célra

¹ Roskovany, II. 128.

kinevezett hitszónok a papságnak Isten igéjét hirdesse. De eredmény nélkül. Mert, mint *Fessier* megjegyzi, a hit a rosszakaratnak nyomása alatt megkötözve és holtan fekszik a lélekben: csak az erkölcsös érzülettől irányított erő tudja azt feloldani, életre kelteni, megtermékenyíteni; a hithirdetés a vétkes érzületen sohasem tud változtatni. A Szent-Mór kápolnában működő szónok dacára is a kanonokok, városi és falusi lelkészek tovább folytatták nyíltan az uzsorát, az erőszakot, dőzsölést és a buja gyönyörökét.¹

IV. Eugén pápa értesülvén a dologról, Zsigmond király beleegyezésével 1439-ben Jakab minoritabarátot, ama kor híres szónokát küldötte hazánkba, hogy a déli részen elhalmasodó patarénokat téritse és egyúttal iparkodjék megjavítani a papság életét.² Mikor azonban a buzgó szerzetes küldetéséhez híven utóbbiaknak szemükre vetette bűnös élétüket, a papság püspökével élén Jakabot kiüzte az egyházmegyéből, Simon főesperes pedig kiközösítette s bizony királyi intérésre volt szükség, hogy ismét beengedjék az egyházmegyébe.³

Az ugyancsak Pécssett lakó karmeliták semmivel sem

¹ *S. A. Fessier*, Die Geschichte der Ungern. Leipzig, 1816. IV. 1102.

² IV. Eugen pápának Zsigmondhoz írt levele \gy hangzik: . . . Summa cum displicentia audivimus, quosdam haereticos in regno tuo Hungariae per haec tempora pullulasse, et sacerdotes regni illius nullo modo absterrei aut induci posse a dilectis filiis fratribus Ordinis B. Francisci in obseruantia regulari degentibus, qui in illó verbum Dei praedicant, ut concubinas, quas publice tenent, dimittant, et aliter honeste vivant: quae res maxime facit populos regni illius a bene vivendo se retrahere, et a fratum praedictorum monitionibus retrogrades esse, necessariumque iudicatur fore, ut aliquis praelatus in eo regno deputetur cum nostra auctoritate et favoribus tuis, qui et haereses extirpet, et clericos sacerdotesque honeste curet vivere. Quod ut consentire velit tua Celsitudo, hortamur, svademus, ac etiam stricte requirimus. (*Liinig*, Specilegium ecclesiasticum, oder Germania sacra diplomatica. Leipzig, 1716. 740. 1. *Roskovány*, 11. 134.)

³ *Fessler*, i. m. IV. 1108. *Engel*, Geschichte des Ungar. Reichs Wien, 1834. II. 360. Fratrem Jacobum . . . viam veritatis demonstrantem, vestrosque excessus ac scelera, statui Ecclesiastico detrahentes et detrahentia . . . reprehendentem, vestro e medio, et de vestris confinibus proeul fugassetis, írja dorgálóan Zsigmond a püspöknek. (*Koller* /., História Eppatus Qu. Eccl. Pestini, 1802. III. 356.)

voltak jobbak. Kicsapongásoknak adták át magukat, mikor pedig egy német elüljáró jött hozzájuk Bécsből rendet csinálni, ők is egyszerűen elüzték azt. Utoljára is a pécsi városi tanácsnak és püspöknek kellett eréyes hangon felszólítani a bécsi elüljáróságot, vessen véget a garázdálkodásoknak.¹

Egyébként a szerzetesek másol sem állottak hivatásuk magaslatán, amit Mátyás király törekvése is bizonyít, ki reformokkal és külföldi szerzetesek betelepítésével akart e bajon segíteni,² de főleg az 1498. LVIII. te, mely ugyancsak nem szép képet fest róluk.³

Volt végül egy kis része az országnak, hol egyházi személyek házasságra is léptek: Brassó és környéke. A szászok, kik e vidéket lakták, az esztergomi érsek joghatósága alá tartoztak. Ez erősítette meg espereseiket, kik azután teljes püspöki bíráskodást gyakoroltak. Széchi Dénes érsek 1447-ben leküldötte hozzájuk vizitátorát, Örményi Tamás esztergom-szentgyörgymezei prépostot, hogy a szükséges tudnivalókra oktassa ki a papságot. Örményi a legfontosabb dolgokat tizenkét kérdésbe és feleletbe foglalta össze, melyek közül a harmadik és hatodik tárgykunkba vág.

Az első a női egyháziak kiváltságaira vonatkozik, a második azon lelkészek elleni eljárásra, kiket házasságtörésen érnek, vagy akik gyanús nőszemélyekkel gyanús helyeken vagy gyanút keltő időben érintkeznek. Az előbbire nézve a prépost úgy határozott, hogy azon klerikusokat, kik egyszer nősültek és pedig hajadonnal, ha a tonzurát és a papi ruhát viselik, a privilégium canonis és forit-tól nem kell megfosztani; ha ellenben a női klerikus világiasan öltözködik, elveszti e kiváltságokat, végül ha már második házasságban él, vagy először özvegyet avagy elvált nőt vett feleségül,

¹ Fessier, i. m. IV. 1105.

² Békefi Rémi dr., A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1906. 210. 1.

³ Quia sunt plures clerici, praeposituras et abbatias regulares habentes, qui in habitu laicali, vel saeculari per plures annos proventos huiusmodi Ecclesiarum exhausti, et tandem locupletes effecti, in blasphemiam illius ordinis, vel matrimonia contrahunt, vel autem saeculares presbyteri efficiuntur, et sic bona Ecclesiarum consumunt... etc.

sem tonzúra, sem egyházi ruha, sem más egyházi előny ne legyen neki engedélyezve. — A házasságtöréssel vádolt lelkésznek, ha a tény rábizonyl, az esperes tiltsa el hivatala gyakorlását és az egyházi szolgálatban való részvételt; a vezeklési idő eltelte után oldozza fel, ha az esztergomi érseknek vagy vikáriusának volna is fenntartva. Ha csak a gyanús társalgás volna kétségből bebizonyítva, maga a házasságtörés azonban nem, úgy az esperes szomszédpapoknak esküvel erősített tanúsága alapján, kiket nem tart képeseknek hamis esküre, adja meg a vádottnak az egyházi fölmentést, de ha senki sem akarna esküvel bizonyítani mellette, egyidőre tiltson meg neki minden papi működést.

Fessier, kinek munkájából ezen adatot közöljük, még hozzáteszi, hogy ezen példából a magyar részeken is itt-ott hasonló jelenségekre lehet következtetni.¹

Érdekes, hogy épen Széchi Dénes érsek, kinek vizitátora a szász papokkal szemben oly elnéző volt, tartotta hazánkban az első egyházmegyei zsinatot 1450-ben *Esztergomban*, mely a baseli zsinat nyomán szigorú határozatokat hozott a papi tisztság megvédelmezésére.²

Eltiltotta, hogy bármely állású pap más nőt tartson magánál, mint ki a megtartóztatást illetőleg már nem vehető gyanúba, vagy kihez legközelebbi vérrokonság fűzi. E rendelet ellen vétőket a zsinat öt márka pénzbírsággal sújtja, melynek fele az érseki kincstárt illeti, fele pedig az ágyas papot följelentő föesperest, kinek is a szent engedelmesség nevében parancsolja meg, hogy látogatásai alkalmával nyomozzon szorgalmasan e dologban s az eredményről hűségesen számoljon be. Ha a pap e büntetés után egy hónap alatt nem javul meg, hivatalától és javadalmától felfüggesztik, ha bűnös állapotában még egy hónapig megmarad, kiközösítés alá esik, ha ekkor sem változtat életmódján egy hónapon belül, úgy elveszíti minden javadalmát, hivatalát és egyházi tisztségét. Kinek egyházi javadalma nincs, azt joga

¹ I. m. IV. 1110.

² E zsinatról Péterffy mitsem tud. V. 6. M. Szvoréniji, Synopsis crit. hist. Decretorum Synodalium. Vesprimii, 1807. 162. 1.

van a vikáriusnak nagyobb pénzbírságra, esetleg kemény börtönre ítélni. Tudomására jutott a zsinatnak, hogy egyes főesperesek kapzsiságától vezérelve, az ágyas papok közül csak a szegényebbket jelentik föl, kiktől nincs mit kicsikarni, ellenben a gazdagabbakat elhallgatják, miáltal nemcsak az érseki kincstárt rövidítik meg, de a bűnös viszonyt egyenesen elősegítik. Ezért szigorúan elrendeli, hogy a jövőben jelentsenek be minden ágyas papot. Amennyiben mégis megtörtenék, hogy valakit elhallgatnak vagy hallgatás fejében valamit elfogadnak, javadalmuktól és állásuktól ipso facto felfüggesztetnek, mialól mindaddig nem oldozhatok fel, míg a kapott összeg kétszeresét vissza nem téritik. Ezen felfüggesztés tartalma alatt javadalmait jövedelme sem illeti őket, hanem az egyházat.¹

A zsinat e határozatát megújította 1493.-ban az esztergom tartományi,² következő esztendőben pedig szószerint ismételte a *nyitrai* zsinat³ Az 1460. szepesi zsinat idézvén a baseli határozatokat, hasonlóképen elrendelte, hogy pap ne tartson magánál ágyas vagy gyanús nőt, különben javadalmát veszti, sőt könnyen részesülhet szigorúbb büntetésben is.⁴ Végül az 1515. veszprémi zsinat határozata szintén csak ismétlése az előbbieknél, minden össze annyi új van benne, hogy a főespereseknek megparancsolja, a nyilvános ágyasságban élő papokat vessék fogásba és megköözve küldjék be a püspökhöz Veszprémbe.⁵

A szigorú határozatok azonban nem hozták meg a várt eredményt. Hiszen a humanizmus ekkor ülte diadalát hazánkban, melynek hatását zsinati határozatokkal bajos volt ellen-súlyozni, mikor épen a főpapok voltak annak legfőbb művelői. Nem mintha bűnös életük lettek volna.¹⁵ De igenis

¹ Danko, *Constitutiones Synodales alniae Ecclesiae Strigoniensis a. 1450. Strigoni.* 1865. 17. 1.

² Péterffy, i. m. I. 211.

³ Péterffy, i. m. I. 271.

⁴ Péterffy, i. m. I. 194.

⁵ Péterffy, i. m. I. 223., 235.

¹⁵ Mindössze szekcsői Hercegh Rafael kalocsai érseket (1430—56) vádolták be Rómában, hogy a szemérmétességről megfeledkezve, fajtalan életet

hiányzott lelkűkből a mélyebb vallásos érzés, az igazi papi lelkület. Mint egy egykorú tanú följegyzi róluk: annyira el-világiasodnak, hogy a legtöbben gyakrabban beszélnek a pénzről, mint az égről, gyakrabban van ajkukon Nemesis és Lais neve, mint Krisztusé s mi alig tűrhető, többet foglalkoznak Plautussal és Vergiliussal, mint az evangéliummal és szorgalmasabban fejtegetik Epicurus tanát, mint a pápák határozatait.¹

Majd jött a Jagellók gyöngé kormánya s az az általános züllés és bomlás, mely a Jagellók korát oly szomorúan jellemzi, még mélyebbre sülyesztette az egyházat. Ez az állapot magyarázza meg nekünk, miért maradtak a zsinatok határozatai írott malasztok, egyúttal ebből értjük meg azt is, miért fogadta sok pap hazánkban oly nagy örömmel az „evangeliomi szabadságot” hirdető reformációt.

7. Egyházi fegyelem lazulása a reformáció hatása alatt.

A reneszánsz és humanizmus pogány elveitől eléggé demoralizált papság életére valósággal rombolólag hatott a reformáció.

A coelibatus érdemes voltát elvileg már a wiklifitizmus is tagadta, de teljes erővel csak Luther, Kálvin és követőik indították meg a harcot a papi nőtlenség ellen. „Alig lehet elmondani, írja Perrone, micsoda esztelen dühvel támadta a két újító s a két álmesternek számtalan tanítványa a coelibatust, kiket Isten, a bosszúállás Ura, valóban átengedett szívük vágyainak és gyalázatos kedvteléseiknek, kikről azért jói írta Erasmus: Omnis tragedia exit in catastrophēn

él, rosszhírű színészökkel, férjezett asszonyokkal a házasságtörést nyilvánosan üzi. (*Theiner*, i. m., II. 268.) A pápa vizsgálatot rendelt el, amelynek eredményét nem ismerjük ugyan, de a vádak túlzottak lehettek, mert az érsek hivatalában megmaradt. *Erdiújheli/Menyhért*, A kalocsai érsekség a renaissance-korban. Zenta, 1899. 32. 1.

¹ Hassensteini Lobkovitz Bohuslát levele Budáról 1502 aug. 1. Dr. Tóth Szabó Pál, Szatmári György prímás. Magy. Tört. Életrajzok. Budapest, 1906. XXII. 283. 1.

cornicam. Ily módon persze sok hívet találtak, kik szívesen közremüködtek az álreformációban, kiknek csak egy céljuk volt: szentségtörő házasságot kötni.”¹

Az újítók a papi nötlenség és szerzetesi fogadalom elleni érveiket a Melanchtontól szerkesztett és V. Károly császárnak az 1530.-i augsburgi gyűlésen átnyújtott *Confessio Augustana-ban* gyűjtötték össze.² A császár e hitvallást rögtön katholikus theológosoknak adta át, kik csakhamar megírták rá a cátolatot, a coelibatus ellen felhozott évekre is.³ Erre a császár kiadta híres rendeletét, mellyel vallási téren minden újítást megtilt, a coelibatust illetőleg pedig kimondja, hogy jövőben a papok házasságra ne lépjene; azok, kik megnősültek, hagyják el feleségüket és iparkodjanak a pápai követtől feloldozást nyerni, különben száműzetnek, vagy más méltó és igazságos büntetésben részesülnek.⁴

A rendelet végrehajtására azonban nem került a sor: V. Károly a Schmalkaldenben szövetkező protestáns fejedelmektől megijedt és egyelőre az összehívandó zsinat határozataig, majd az 1555.-i augsburgi békében teljes vallásszabadságot engedélyezett nekik.

Az így szabadságot nyert új vallás coelibatus ellenes tanai, mint mondottuk, valósággal rombolólag hatottak a katholikus papság életére, mert e tanok következtében nemcsak az újítókhöz átpártolt, de az egyházhöz egyébként hü maradt papok nagy része is nősülni kezdett, mint azt e kor egyik legtudósabb férfin, ki világi és nős férfi létére IV. Pál engedélyével hittudományi doktorátust nyert, *Staphilus Frigyes*, I. Ferdinánd tanácsosa leírja.¹

¹ Roskovany, II. XXXV. 1.

² Szövegét 1. Roskovány, II. 220.

³ Szövegét I. Roskovány, II. 223.

⁴ Roskovány, II. 232.

⁵ Intra centum (parochos) vix unum reperies, qui coelebs vivat, tamque altas radices agit hoc malum, ut citius una hora expellas omnes, quam unum retrahas ad coelibatum, — Docent Sectarii non minus possibile esse, se ut homo a libidine contineat, quam non expuat salivam. Ad hanc sectariae turbae vocem prosiliunt moniales ex suis monasteriis; ex suis coenobiis monachi, hi ut ducant, illae nubant, utrique violato iurisiurandi voto in turpem nefariae libidinis servitatem proruente. Vel si ad

A reformáció hazánkban is hamarosan elterjedt. A magyar nemesség kezdetben állást foglalt ugyan a „német” vallás ellen, mindenkorral az új tan híveinek száma — sokfélé okból kifolyólag — folyton növekedett.

Az újítók munkáját hazánkban is nagyon megkönnyítette az a Perrone-tól is leszögezett tény, hogy számos pap és szerzetes az egyházi fejelem elől elmenekült Luther táborába. Ez az áttérés annál könnyebben ment, mert a templom berendezését nem változtatták, a katholikus szertartásokat megtartották, katholikus papiruhákat, kovásztalan kenyeret használtak, még a fülbegyónást is meghagyták, úgy, hogy a külsőségekből ítélező nép alig vehette észre, hogy vallásváltozásról van szó.

Ha ezeknek kétségtelenül mélyező példájához hozzávesszük, hogy a kath. egyházban részben hiányoztak a vezetők, kik e romboló irányzatnak útját tudták volna állani, hogy családi összeköttetések révén néha méltatlan alakok is elnyerték a püspöki széket, kiknek bűnös élete másoknak palástul szolgált, hogy püspökeink nagyrésze minden idejét világi — hadi és politikai — ügyeknek szentelte s így nem volt módjukban papságuk életét ellenőrizni, végül, hogy különben se tehettek volna sokat a bűnös papok ellen, mert nem volt más megbízható emberük, kit helyükbe tegyenek s félniük kellett, hogy az elmozdított papok híveikkel együtt a protestantizmushoz pártolnak — ha mindez összevesszük, megértjük, hogyan lehetett e korban hazánkban is oly nagy a coelibatust megszegő papok száma.

manifestas nuptias prosilire non audent, palam fovent suas concubinas plerique Abbates, Piores, et alii Monachi. Moniales clam accersunt ad Scribam, si elegans est, aut magistrum curiae, aut alium quempiam. In proxima visitatione inventae sunt mulieres in coenobiis palam in puerperio decumbentes, quae citra ullum pudorem se pro uxoribus praelatorum gerebant. Si haec tanta turpitudo in monachis conspicitur, qui prae ceteris religiosi dicuntur: quid esse putamus in dissoluta vita Parochorum? Ducunt Uli uxores, et palam omnino, adhibitis tympanis et choraulis, et ducunt plerumque turpissimas quasque mulieres, nimisimum prostitutae pudicitiae. Si qui autem non ducunt, manifesto sunt concubinarii, foventque domi quasi intégra lupanaria. — (*Georgii Schelhornii, Amoenitates Hist. Eccl. et Liter., Francof. et Lips. 1737. I. 611. — Roskovany, VI. 32.*)

Mert ugyancsak nagy volt.

Első helyen kell említeni a *szepesi* papságot, mint ahol leghamarabb terjedt el a reformáció.¹ Szapolyai 1511-ben *Lomnicai Horváth Jánost* nevezte ki szepesi préposttá s Bakócz esztergomi érsek megerősítette méltóságában. E könyelmü emberről, ki állítólag nem is volt fölszentelve, több, nem épén épületes doleg olvasható a M>er-féle matrikulában. így három általa elfogott lelkésznek szemére hánnya, hogy gyermekeiket rejtegetik s nyíltan megmutatta nekik egyik fiát. Házasságtörést, úgymond, nem enged meg, de az ellen nincs kifogása, ha valaki közülök fiatal nőt tart ki. Emellett beismerte, hogy az ő szemében gerenda van.² 1539-ben Horváth Gáspár, durándi lelkésznél ebédelvén, buzdította, hogy vegyen nőt magához. Meg is kérdezte, miért nem tart magának szép szolgálót — és engedélyt adott neki a nősülésre.³ Midőn Moler egy alkalommal megkérdezte Horváth egyik inasát, mire költi a prépost azt a rengeteg pénzt, a szolga azt válaszolta, hogy bizony a kéjhölgyeire pazarolja. Néha nyolc-kilenc ilyen nőt tart.... néhányat kihásasít, azután ismét másokat szerez, és azokkal éli világát.⁴

¹ *Hradszky József*, A XXIV. királyi plébános testvérülete és a reformáció a Szepességen. Miskolc, 1898. Egykorú féljegyzések, főleg *Moler György* (1530—5³/4) lócsei leikész matrikulája alapján van az érdekes könyv összeállítva, mely egyúttal a reformáció gyors elterjedésének okait is éle sen megvilágítja.

² In arcé Dimawytz, coram fratribus, quos captivos bábuit 1538. dixit: „Yr Pfaffen verberget ewr kynder, jch verberge meyne nicht; Seht: demonstrans eum (sic) puerum filiurn suum Urbanum. Yen vill nicht gestattenn Ebrecherey von euch, oder das eyner eyn eiiche bey ychm chaben (sic) zw Köchenn, Sunder so ym ymant eyn jong megdleyn erhelt, kann ych leyden. Den ych chab selber eyn balken ynn oge, wie kann ich eynem andern eyn stobieyn ynn oge raws nemen.” *Hradszky*, i. m. 129. I.

³ Weyp nemen! Dnus Praelatus ad eundem Parochum dixit: quare non tenetis vobis pulchram ancillam? ex quo vobis prior vestra matróna mortua est? aut accipiatis vobis iuvenculam ancillam in uxorem. Ecce do vobis auctoritatem accipiendo vobis uxorem. *U. o.*

⁴ „Charissime Domine i quomodo non consumeret, cum tot habet meretrices, 8 vei 9, semel et illis cogitur dare, et aliquas tradit maritis, ut vivant in matrimonio et i^teim alias subordinat sibi, cum uuibū; consumit.” *U. o.*

I. Ferdinánd Horváthat az ellene felhozott tömérdek panasz folytán 1543-ban megfosztotta méltóságától és helyébe *Kretschmar Lőrincet* nevezte ki. A szepesi káptalan Boldizsár kanonokot küldötte az új prelátushoz Pornóba, kitől visszatérvén Boldizsár a következő három pontot terjesztette elfogadás végett a XXIV. kir. lelkész elő: *a) az új préposthoz hívek lesznek, b) Luther tanaitól őrizkedni fognak, c) elűzik nejeiket* s jó példát nyújtanak a világnak. Boldizsár a kapta, lannak is hozott egy levelet, melyben a prépost szigorú szavakkal kell ki ellenük. Azt is megtudtam — írja benne, — hogy többen asszonyokat tartanak házaikban; kérjük, sőt parancsoljuk, hogy ily kihágásuktól tartózkodjanak, mert ez csak Isten haragját hívja ki.¹

Kretschmár rövid idő múlva elhunyt s Horváthnak sikerte volt kieszközölni, hogy régi állását visszakapja. De mert a préposti javadalmak időközben világiak kezére kerültek s így neki hasznat nem hajtottak, a prépostságról lemondott és 1544 december 16.-án megnősült.² Ekkor 54 éves volt. Kakas-Lomnicon telepedett meg, hol — felesége elhalálozván — ismét megházasodott s nőül vette Polyankay Ferenc szepes-megyei alispán leányát, Ágnest.³

A testvérületnek másik érdekes tagja volt *Lőcsei György*, lőcsei születésű férfiú, Szepességen az első reformátorok egyike. Tanulmányait Krakóból végezte, majd Olmützben megtanulta a szabómesterséget és Löcsén szücsmester lett. Nemsokára azonban visszatért Krakóból, hogy tanulmányait befejezze, honnan Abaújgyörre ment rektornak. Később Budán három nap alatt állítólag a pápai követtől pappá szenteltek, mire Löcsén megtartotta primiciáját s ugyanott segédlelkész lett. Itt sem volt maradása. Egy férjes nő miatt „duriter correptus”, távoznia kellett és Strázsán lett káplán. Innét megint az említett nővel Boroszlóba szökött, ott nőül

¹ *Hradszky*, i. m. 157. 1.

² *Hradszky*, i. m. 132. 1. Ki is hirdették a lőcsei templomban következőképen: Der edle Herr Hans Crovath von der Lomnytz, eyn Herr des Ungarischen Hauses, nimt sich dy Errenreyche und tugendsame Jungfer Agnes, Herr Jörk Czypsers Tochter.

³ *Hradszky*, i. m. 133. 1.

vette és kereskedő lett. Mint ilyen áruival ismét Löcsére került, hol elfogták s csak a lőcsei plébános közbenjárásának köszönhette, hogy szabadon engedték, különben fölakasztották volna. A vizsgálat folyamán azt állította, hogy nem pap és sohasem mondott misét. Mindezek után pedig lelkész lett Topporczon, majd késmárki plébános, később kanonok, végül 1533-ban Bachi szepesi prépost vicarius generálisa. 1536 július 19.-én bizonyos *Kerl András* nevű, körmöczbányai születésű 60 éves papot, bierbrunni lelkészét egy 14—15 éves Erzsébet nevű leánnnyal adott össze. Egy évre rá maga is megnősült. Egy aposztatált katholikus pap leányát vette el. E pap Kerl András apósa volt.¹

Még egy jellemző adatot a Szepességből. *Bornemisza Gergely* prépost 1570-ben magához hívatta az összes szepesi lelkészeket és előmutatta nekik Miksa mandátumát, mely halálbüntetés terhe alatt tiltja az eretnekek tanait olvasni, terjeszteni és előmozdítani. A prépost megígérte nekik, hogy mind őket, mind pedig özvegyeiket védelmébe veszi, ha az eretnekségtől tartózkodni fognak. Ezért a szövetség utóbb 100 mérő zabot adott a prépostnak ajándékba.²

Áttérve az ország többi részére, a *sehérvári* prépost, *Bebek Imre*, szintén házasságra lépett. Azonban megbűnhödött érte. János király megbüntette és eltávolította udvarából. Mint *Karácsonyi* megjegyzi, Bebek esküszegésének megbüntetésén olyan formán csodálkozott, mint az a tolvaj, kit egyszer nyilvánosan is rajta csíptek; s akkor azon bámult, hogy milyen dühösen támadnak reá, holott máskor titkon többet lopott és senkisem bántotta.³

Szeretik emlegetni e korból *Thurzó Ferenc* (1534—57) nyitrai püspök hosszú lakodalmát. A dolog onnan kezdődik, hogy a híres enyigi Török Bálint 1528-ban elfoglalta a nyitrai püspökség jóságait, majd 1534-ben Thurzó Elek ország bírónak nagy összeg pénzért átengedte. A király azon-

¹ *Hradszky*, i. m. 148. i.

² *Hradszky*, i. m. 173. 1.

³ *Karácsonyi* /., Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban. Nagyvárad, 1906. 102. 1.

ban csak oly feltétel mellett egyezett bele az átadásba, ha valamelyik Thurzó püspök lesz Nyitrán, mire az ország bíró Thurzó János fiát, Ferencet, egyszerűen megtette nyitrai püspöknek.¹ Az így püspökségbe csöppent fiatal ember *Pray* szerint csak kisebb egyházi rendekkel bírt s hogy pappá ne kelljen magát szenteltetnie, otthagya a püspökséget, átpártolt az újítóhoz és először szedlici Kosztka Miklós leányát, Borbálát, majd ennek halála után gróf Zrinyi Miklós leányát, Katalint vette feleségül — sokaknak romlására.²

Hasonlókép csinált *Kecseti Márton* veszprémi püspök is. A húszéves kicsapongó ifjú 1534-től tíz évig bírta az egyházi javakat; 1545 táján pedig kincsekkel rakottan Pozsonyba vonult és Drugeth Antal leányával házasságra kelt.³

Még egy szomorú emlékű főpap van ezen időből: a trienti zsinaton szereplő *Dudics András*. Állítólag magán a zsinaton is mondott egy heves beszédet a papi házasság érdekében,⁴ azonkívül gyakran sarkalta Ferdinándot és a magyar papságot is, tegyenek valamit ebben az ügyben. *Oláh* érseket azonban nem sikerült megnyerni tervének, ki bölcsen úgy határozott, hogy bevárja a zsinat végzését, valamint azt is, hogy az esetleges engedmény minden következményeket von maga után a külső tartományokban, egyúttal Dudicsnak a király elé terjesztett javaslatait és érveit sorba cáfolta. Dudics emiatt hevesen ki is fakadt, 1564 június 18.-án Andreis Ferenc préposthoz írt levelében. Magyarország főpapjai — írja — a köznyugalom alkalmas eszközeit elvetették, vagy legalább is, mikor leginkább lett volna szükséges, Ferdinándnak Trentben előadott kéréseit előmozdítani vonakodtak.⁵

Dudics még a zsinat alatt csanádi, majd visszatérte után

¹ Wagner, Annal. Seep. I. 170. — *Lányi*, i. m. 73.

² Episcopatus Nitriensis eiusque praesuim memória. Posonii, 1833. 326. 1.

³ Róka, Praesul Vesprim. 322. 1. — *Lányi*, i. m. 66. 1

⁴ Péterffy, i. m. II. 425. — Maga Dudics Miksa királyhoz írt levelében, melyben házasságát védi, azt írja, hogy csak szándéka volt e tárgyban felszólalni; nehezen is várta az alkalmat, de nem sikerült. Roskovány, IV. 100.

⁵ Péterffy, i. m. II. 146.

pécsi püspök lett, hol 1565-ig tartózkodott. Ekkor Lengyelországba küldetett követnek, hol egy fiatal asszonyba bele-szeretett, otthagya a papságot és 1567-ben, harminchárom éves korában a nőt feleségül is vette. V. Pius értesülvén botlásáról, a különben képzett embert Rómába idézte s mikor az nem jelent meg, kiközösítette. Dudics első felesége halála után újra megnősült s mivel időközben állását is el kellett hagynia, Sziléziába költözött; itt halt meg 1589-ben.

Miksa király nem helyeselte házasságát, sőt 1567 július 1.-én a következő megszíylelésre méltó levelet intézte hozzája: Ha megmaradtál volna egyházi állásodban, melyre egyszer fölajánltad és esküvel kötelezted magadat, ha teljes erővel és alázatos szívvél kérted volna Isten kegyelmét, melyet a kérőktől és zörgetőktől meg nem tagad, meg vagyunk győződve, hogy képzettségedhez, szorgalmadhoz és egyéb kiválló lelkiképességeidhez képest, melyekkel Isten fölékesített, édes hazádnak és az egész keresztenységnek hasznos szolgálatot tehettél volna.¹ Dudics felelt a királynak, hogy kimentse tettét. Egyúttal két könyvet is csatolt leveléhez: mindenkor a papi házasság apolójája.² írt még Dudics egy levelet *Commendius* bíboroshoz is, ki azelőtt barátja volt. Ebben is nősülését védi s kéri a bíboros jóakaratát a jövőre.³

Visszatérve a fönmaradt visszaélések elsortolásához, Verancsics *egri* püspöknek 1569 július 26.-án helytartójához

¹ *Roskovany*, IV. 99.

² Az első címe: *Excusatio Andreae Dudithii ad Sereniss. Rom. Imper. Maxim. II., in qua rationes adfert, quamobrem Eppatu Quinque-Ecclesiensi et aliis honoribus abdicatis uxorem duxerit.* A másik címe: *Demonstratio Andreáé Dudithii pro libertate coniugii Clericorum, seu matrimonium omni hominum ordini, sine exceptione, divina lege permissum esse.* A két könyv sokáig nem került nyilvánosságra, mert jóllehet Dudics azokat 1570-ben *Bezártak* is megküldötte, a császár megtiltotta kiadásukat. Csak 1610-ben jelentek meg *Quirinus Reuterus* heidelbergi tanár kiadásában a következő címmel: *Andreáé Dudithii orationes in C. Tridentino habitae; apologia ad Maximilianum II. Imperatorem; commentarius pro coniugii libertate; cum appendice epistolarum Imperatoris et Principum Germaniae, orationum ac scriptorum aliquot de communione sub utraque specie, connubio sacerdotum.* Offenbachii, 1610.

³ Szövegét lásd Aug. *Theiner*, *Monumenta Slavorum Meridionalium. Zagrabiae*, 1875. II. 48.

intézett leveléből két kanonokjának bűnös életéről értesülünk, kik azonban javulást fogadtak.¹

Gállfy főesperesnek 1591-ben Báthory bíboroshoz küldött tudósítása a csík- és kánonszéki lelkészek között elterjedt nőstülsről tanúskodik.²

Mégis legtöbb nős, illetve ágyas papnak emléke az esztergomi egyházmegyéből maradt fönny, nemcsak azért, mivel az országnak majdnem felét magában foglalta, de főleg mert Oláh Miklós érsek, mint látni fogjuk, 1558-tól kiküldötte főespereseit³ egyházmegyéje látogatására s ezek jegyzőkönyvei megőrizték számunkra a coelibatus ellen vétő papok nevét.⁴

Voltak olyanok, kik nyilvánosan nem mertek vagy nem akartak feleséget tartani, kiknek tehát kimondottan ágyasuk

¹ De negotio magistri (canonici) Gregorii Zegedini, qui pro gratia apud nos laboravit, illud nos velle sciatis, ut causam eius intra strepitum popularem et vulgi revideatis; neve ulli ex fratribus nostris etiam fragili-oribus primum cura pastoralis, deinde pietas, ac postremo gratia nostra desit; iisque maxime, qui resipiscunt a vus suis malis, vitamque dirigunt in melius, paterne castigati atque admoniti, sic cum hoc ipso Zegedino transigat, ut gratiam errati sui obtineat; prius tarnen non, quam et hanc mulierem, cum qua apostatasse ac ordinationibus sanctae Romanae catholicae ecclesiae omnibusque sacris conciliis deliquesse dicitur, ab sese submoveat, et canonice palam promittat: quod in posterum cum suspectis in domo sua non cohabitabit... Lectorem quoque admonente, ut scortum, propter quod coactus est tantopere erubescere, et non pauca perpeti incommoda, ab se reiiciat: et tali vei culinae vei aliorum domesticorum operum utatur ministra, quae suspicione scorti caret; nee nobis moveat bilem, veteraque toti ordini atquae ecclesiae notrae idemtidem opprobria retexat. Promisit enim: eius se commercio liberaturum, ubi primum Agriam rediisset. Quod si non fecit, et in eodem adhuc haeret luto, extendite in illo auctoritatem nostram; et honori tum ecclesiae, tum ordini consulite. — Katona, i. m. XXV. 72.

² Coniugatos Sacerdotes in statu pristino relinquere modernos, futuri iuramentum faciant, de non ducenta Uxore; si contra fecerit, eiiciat superior. Szereday, Notitia Veteris et Novi Capituli Eccl. Albensis Transilvaniae. Albae Carolinae, 1791. 230. 1.

³ Bornemissza György, Derecskey János, Kónyafalvay György, Szakolczay András, Szegedy Mihály, Jathay Balázs.

⁴ összegyűjtve: Lud. Némethy, Series parochiarum et parochorum archi-dioec. Strigoniensis. Strigonii, 1894., hol az alább közölt plébánosok nevei névsorban találhatók.

volt, avagy máskép vétkeztek az önmegtartóztatás parancsa ellen. András póstyéni,¹ Antal nagymagyari,² Balázs lamacsi,³ György szobotisti,⁴ György féli,⁵ Jakab nyitrapereszlenyi,⁶ Jácz Mihály dejthei,⁷ János galgóci,⁸ János turáni,⁹ János szárazpataki,¹⁰ Galgóci Kercz Ádám nagyherestyéni,¹¹ Lőrinc nagykosztolányi,¹² Lőrinc ottovölgyi,¹³ Lőrinc szentmihályfai,¹⁴ Lukács nováki;¹⁵ Márton bohuniczki,¹⁶ Meczer Miklós paczolai,¹⁷ Menyhért csejtei,¹⁸ Miklós csütörtöki,¹⁹ Oczkó György verbói,²⁰ Steger Rafael besztercebányai,²¹ István krako-

¹ Concubina abutitur, admonitus, quod illam ablegare debeat, dicit in aliam religionem se potius velle transferre, quam ea carere.

² 1561. viz.: Servat iuvenem servitricem. 1562. viz.: Mulierem habet.

³ Famulam servat, a qua proles dicitur habere.

⁴ Senex, habet iuvenculam mulierem, liberosque multos.

⁵ Focariam habet et proles cum ea.

⁶ 1559. viz.: Senex concubinarius, alias catholicus. 1560. viz.: In Prezlian est parochus ille Jacobus senex, quem Vestra Rev. Dom. (vikárius) propter uxorem alterius viri, quam tenet, captivaverat et sub spe vitae emendationis, eliberaverat, praecipiens ne deinceps illam teneret, sed marito remitteret, quod facere usque in diem hodiernum distulit.

⁷ Servitricem habet, loco uxorii, nomine distinctam, revere ipsa uxorii debitum reddentem.

⁸ Concubinarius.

⁹ Ut dicitur, primam uxorem reliquit, et alteram iuvenculam superinduxit.

¹⁰ Focariam servat.

¹¹ Iudex et iurati sub iuramento fassi sunt, quod multos habuisset a diversis filios et filias. Noviter quoque ex nobili stirpe voluit virginem furtim equo ad se deducere suis vestibus coopertam.

¹² Fuit uxoratus, sed mulier ab alio presbytero, parocho de Bresxtvány abducta *est*, qui nunc earn tenet.

¹³ Focariam servat.

¹⁴ Pleb. catholicus, foeminam habet.

¹⁵ Focariam habet et etiam familiam.

¹⁶ Famulam habet, cum qua proles generavit.

¹⁷ Bibulus, siculus, bigamus, totus pessimus.

¹⁸ Servat focariam et aliam familiam; dicit se non posse vivere, si familiám servare desierit.

¹⁹ Focariam tenet, de qua proles habet.

²⁰ Habuit concubinam, a qua et filium genuit.

²¹ Ex regesto clenodiorum ecclesiae vidi multa deesse, nec massam argenti, continentem marcns 18 cum aliquot pisetis, mihi of ferre potuit,

váni,¹ Subka Menyhért szentilonai,² Zolcsányi János süzi (Sysso)³ és Zsolnai Albert nagybosszáni plébános⁴ tartoznak e csoportba.

A legtöbbnek azonban „felesége” volt. *Pázmány* szerint a hasonló papok még össze is eskekké egymást. Névszerint Ádám csekei, Ádám nagyszelezényi, Albert liptó-szentandrási, Albert szolcsáni, Albert teplai, Albert misérdi és dénesdi, András nyitrai, András szeleczei, Bertalan cesztei, Berzenczei Imre nagyszelezényi, Balázs bajnai,⁵ Balázs nagyölvendi, Gáspár németprónai, Gáspár kispalugyai,⁵ Kelemen gughi, Cytharetus Tamás turóczszentpéteri, Ferenc grinádi, Imre ivánkafalvai/⁶ Fábry György turóczszentmihályi, György nováki, György parasztudovavai, György ürménci,⁷ György vitkózci, György hradeki,⁸ Grecz Simon nagyugrácz, Gergely tresztenai, Gergely felsővásárdi, Gergely oszlányi. Hakkel István koroszi, Jeromos bajnai, Ignác koósi, Jakab csejkói, Jeremiás szentgyörgyi, János haji, János radosnai, János garamszöllösi, János csermendi, János turóczszentmár-

quia consumsit earn testibus civibus. Vidi unum ex baltheis ex massa illa, factum pro meretricibus. Habet scorfum, quod finxit aegre decumbere, exosus ideo ipsis civibus . . . Convivae ipsius fassi sunt, quod feria III. ante festum Purificationis B. M. V. per totam noctem choreas duxerat, et candelas de capelia asportaverint. Paulus parochus de Micsina fassus est, quod cum ipse fuisset capellanus Raphaelis, vidisset tapéta ecclesiae conscindi pro lecti sterniis sibi et meretrici sueae Dorotheae.

¹ Uxore carens, mulierem tamen quandam, quae virum Moraviae reliquit, fovet.

² Uxore nuper defuncta aliam subinduxit.

³ Fuit uxoratus, nunc tenet quandam mulierem; si ea abutitur, minime compertum est, coniectura ostendit non esse immunem.

⁴ Est nebuló, qui puellam quandam nobilium seduxit, quare expulsus de domo parochiali, cgit inquilinum in domo cuiusdam rustici.

⁵ Uxoratus ante sacerdotium bis.

⁶ Senex, bonus sed uxoratus, in quo patro more se défendit; dicit enim non c-us, sed adiutorii suae senectutis et familiae gratia illam fovere. Interdum regula fallit, nam et senes nonnunquam furiunt, nee sunt tam frigi, quin ad ignem non calefiant.

⁷ Juvenis, qui promiserat se caste velle vivere, nuper tamen duxit uxorem.

⁸ Uxoratus ... rei uxoriae potens .. ,

toni,¹ János bazini, János sasvári, János unini, János zohori,² Jolsvatőy Benedek szilasi, János dunaszerdahelyi, (Justino-politanus) Bertalan dévényi, Kamenyi György zsarnóczai, Kemenich György barsszentkereszti, Kenedich Balázs aranyos-maróthi, Keresztúri Bálint handloviai, Knihár Ambrus oszlányi, Koza Balthazar garamszentmiklói,³ Kroboth János trubini, Kukar Ambrus kisapáti, László ivánkafalvai, László alsókubini,⁴ László lédeczi, Laukó Márton némethi, Lőrinc szávadai, Lőrinc zólyomlipcsei, Lebed Menyhért vieszkai, Leonard turóczsentgyörgyi, Leonard nagytapolcsányi, Liptói István hodrusbányai, Márton kovarczi, Márton tótprónai, Márton csejthei, Mátyás kisaponyi,⁵ Mátyás belkszi,⁶ Mátyás liptószentkereszti, Máté újlaki, Menyhért mosóczi, Menyhért újbányai, Menyhért gaideli, Melczer Bálint mosóczi, Melek Balázs kistapolcsányi, Mihály gaideli, Mihály turdossini, Mihály nagyfalusi, Mihály kom-játnai, Mihály lanczári,⁷ Mihály szklenói, Mihály zólyomszentandrási, Mihály liptószentmihályi, Miklós felsőveszteniczi, Miklós neczpáli, Miklós privigyei, Miklós prassiczi,⁸ Miklós szolcsáni, Miklós ürményenci, Miklós bucsi, (Niger) Mátyás nagypalugyai, Nossislavszki János zohori,⁹ Pál koósi,¹⁰ Pál brezáni,¹¹ Maiuntai Pál verebélyi, Péter tápprónai, Pongrácz Márton garam-újfalus, Privigyei Lőrinc nagytapolcsányi, Rosenberth Mihály báthi, Simon turdossini, Simon óbarsi, Simonies Bálint rad-váni, Staniszló blatniczai, István korossi, István vittenczi,¹² Szent-

¹ Maledicere illis, qui coelibem ducunt vitám, non veretur.

² Uxorem habuit, priusquam ordinaretur, quam etiam modo habet,

³ Habet quidem apud se vetulam illám uxorem suam, sed able-gabit eam.

⁴ Uxorem suam vocat grammaticam.

⁵ Formatam dicit esse combustam, uxorem bene custoditam.

⁶ Formatam perdidit, sed uxorem custodivit, ne pereat.

⁷ Uxoratus, propter necessitates» — dicit — familiae, imo carnis.

⁸ Fuit uxoratus, qua mortua coelibem ducit vitám.

⁹ Uxorem habuit, priusquam ordinaretur, quam etiam modo habet.

¹⁰ Matrem domini Rafaelis rectoris Xenodochii Cremniciensis duxit in uxorem, vetulam.

¹¹ Bonus... hoc unico dempto, quod uxor is amplexibus seniles con-svetus est fovere artus.

¹² Uxorem habet turpissimam.

benedeki Márton apátfalvai, Szentkereszi Tamás újbányai, Szkacsányi Péter garamszöllősi, Tapolcsányi György ordanóczi, Themel György geletneki, Tamás chrenóczi, Tamás turáni, Tamás badini, Tamás barsszentkereszti, Tibor komáromi,¹ Bálint püspöki, Vámos Márton rudnói, Vencel holicsi, Vizekelethy Mátyás lévai, Vunyáni Balázs jolkai és Wolfgangus modori plébánosoknak volt „feleségük”.

E hosszú névsort kiegészíthetjük azzal, hogy az 15.61.-i zsinat 119 plébánost idézett meg, azok közül csak 34 volt nőtlen, 23 pedig javulást ígért.²

Még egy emlékünk van e korból, mely élesen bevilágít a magyar papság életébe: *Oláh* érseknek a *Menti* zsinat atyáihoz küldött levele, melyben föltárja előttük a magyar egyház szomorú helyzetét s kéri őket, iparkodjanak a bajokon alkalmas eszközökkel segíteni. Azt hisszük, írja benne, jól tudjátok, mily nagy nálunk a paphány. Nem kevésbé fájdalmas, hogy azok is, akik vannak, igéretük és esküjük ellenére világiak módjára majdnem minden házasságot kötnek, mint ők mondják, feleséget vesznek. Ez a romlott és szerencsétlen szokás főleg falusi papjainknál már annyira elterjedt, hogy nincs előkelőbb ember, ki ne tartaná dicsőségeknek leányát plébánoshoz adni feleségül. Ezt az állapotot részint kegyelmes királyunk hatalmával, részint saját tekintélyünkkel nem egyszer próbáltuk megakadályozni, ha ugyan lehet még tenni valamit. De mint fönreve mondottuk, ama férfiak gonoszsága meghiúsította minden szándékunkat, minden kísérletünket. Valahányszor a papságba fogadunk és fölszentelünk valakit, esküvel is kötelezzük őt, hogy sohasem vesz not magához feleség helyébe. Az esküt azonban megszegik s nemsokára a szentelés után mennyegzőt tartanak. Mit tegyek mást? Evenkint tartok zsinatot. Azzal az elhatározás-sal jönnek oda, hogy inkább elhagyják a papságot, mint feleségüket. Megtettem egy időben, hogy néhányat ily ok miatt elzárattam, másokat elüztem, más gonoszságban megátalkodottakat lefokoztam, eretnek és elítélt könyveket nyil-

¹ Est excommunicatus, quia uxorem duxit in quadragesima.

² Karácsonyi, i. m. 111. 1.

vánosan elégettem, hogy esetleg ily példától a többiek megijedjenek és elálljanak a megkezdett dolguktól. Semmi más nem történt, minthogy részint az urak és világi patronusok akaratunk ellenére megtartják és támogatják őket, részint az ereknekekhez pártoltak át. így történt — szívfajdalommal írjuk — hogy híveink katholikus papok hiányában barmok módjára születnek, élnek és halnak meg, mert nincs, ki nekik a szentségeket kiszolgáltassa, nincs, ki őket a keresztény hitre és vallásra oktassa.¹

Bizony furcsa állapotok voltak ezek.

Talán ez is bátorította Sztárai Mihály tolnai papot és szuperintendenst, hogy megírja irodalmunk legrégebbi ránk maradt drámáját: *A papok házasságai* (1550). A darabot már csak töredékben ismerjük, mely nem egyéb, mint cselekvénytelen beszélgetés a papi nötlenség ellen.²

¹ Bucholtz, Gesch. d. Regierung Ferdinand I., IX. 694. — Roskovány, II. 366.

² A személyek, kik előjönök és beszélnek, ím ezek:

<i>Antal</i> bíró,	<i>Borbás</i> bíró,
<i>Bereczk</i> pap,	<i>Tamás</i> pap,
<i>Pápa,</i>	<i>Vikárius,</i>
<i>Gyermelek.</i>	

Tamás p.: . . . házas volt. Histor. Eccles. lib. 10. cap. 5. Bonifaczius píspék Iokundus nevű papnak fia volt. Gelásius pápa Valerius pispeknek fia volt. Polycrates az Efezumbéli pispek, más pispek fia volt. *Eccles. hist Hb. 5. cap.* Krisztus urunk halálának utána négyszázkilencvenegy esztendőbe élt Agapétus pispek, ez Gordiánus papnak fia volt. Ismét Krisztus urunk halálának utána ötszáz harminchárom esztendőjébe élt Adriánus pispek, ez Hilárius pispeknek fia volt. Ismét Krisztus urunk halála után 873 esztendőbe élt Római János pispek, ez Leo pápának fia volt. Immár kedig teljességgel csak ötzázötvenhárom esztendő, hogy teljességgel elvötték a papoktól feleségeket.

Pápa: Az időbe, melyről te most emlékezel, úgy vagyon, házasok voltak a papok; de nem papkorokban házasodtak meg, hanem azelőtt és úgy löttek azután pappá. De most mind pap, mind barát csak neki mégyen.

Tamás p.: Szent Pál ezt mondja /. *Korinth. 9.:* Avagy nem szabad-é, úgymond, minénkünk feleségünket vélünk viselnünk, miképen Péternek és Jakabnak? Szent Pál mikor ezt írta, micsoda állapotbeli ember volt akkor? Szűz volt-é, házas avagy özvegy volt-é?

Pápa: Bezzék szűz volt.

A már említett okoknál fogva az egyház eleinte tehetetlen volt a megindult bomlással szemben. *Várdai Pál* esztergomi érsek akart ugyan zsinatok tartásával a bajon segí-

Tamás p.: Ezt nem bizonyíthatod soha, inkább azt bizonyíthatjuk az ómondásából, hogy szinte akkor is felesége volt. No, légyen ez, hogy szűz volt. Vedd eszedbe, mit mond itt: avagy szűz, avagy özvegy volt, de azt mondja itt, hogy szabadsága vagyon feleséget venni és azt véle viselni. Szent Pál kedig pap volt-é akkor, mikor ezt írta avagy nem?

Pápa: Bezzek pap!

Tamás p.: Ha pap volt és azt mondja, hogy szabadsága vagyon feleséget venni és véle viselni; hogy nem volna tehát a papoknak szabad megházasodni ..

(Itt két levél hiányzik.)

Vikárius.... atyámfia Bereezk pap keressünk mi is egyet-egyet magunknak, mert az uraim megosztózának az apácákkal.

Bereezk p.: Találunk mi is magunknak, csak ne restelkedjünk.

Vikárius: Nem kellene ám szinte hátra maradnunk.

Bereezk p.: Hadd én reám csak; én megszerzem jó Vikárius uram. Vaj! ki szép két leánt tudok együtt.

Borbásb.: Hiszem vége lehet volt egyszer a sok hamisság!

Antal b.: Ezt szeretem, hogy jámborul meg akarnak házasolni, maga bizonys először nem tetszik vala.

Borbás b.: Nám mondám jó szomszédom, hogy jó az igaz házasság!

Antal b.: Bizony jó, de én annakelőtt ennyi végre sem értettem volt, mert engemet is elhittek volt a sok hamis papok, barátok. De ag eb volna, ki ezt jóvá nem hadnája.

Borbás b.: Bátor még holnapután is a legyen, aki ezt jóvá nem hadnája.

Antal b.: Kérlek tégedet jó Borbás bíró, jó szomszéd uram, hogy énnékem megbocsáss, hogy ilyen dérrrel-durral! szóltam véled, mert a mint ennekkelőtte is megmondám, engemet a sok hamis papok, barátok hitettek volt el.

Borbás b.: Isten megbocsássa, de ennekutána magadat effélétől megoltalmazd.

Antalb.: minden igyekezetem és akaratom az; azért jó szomszédom Isten legyen veled!

Borbás b.: Te veled is jó Antal uram. Amen.

Gyermekek: Tisztelettelő uraim! hallotta kegyelmetek a veteködést, mely volt az uraim között az Úristennek szent szerzése felől, az igaz házasság felől. Az egyik pártnak beszédéből megérthette hű kegyelmetek, mely nagy vakságba és tudatlanságba legyenek azok, kik a tetes szüzes séget még lelkeknak ismereti ellen is meg akarják oltalmazni és minemű hitvánsággal akarják azt támasztani, oly mondásokkal, kiknek az Úristenek szentírásában sem helyek, sem fondamentomok nincs. A másik partnak beszédéből megérthette kedig kegyelmetek, mely erős fundamentuma

teni, 1530-ban és 35-ben tartott is zsinatokat, de épen azok nem jelentek meg, kiket fölvilágosítani és meggyőzni kellett volna.¹

A papság erkölceinek javítása, buzgóságának felélesztése s ezzel együtt a katholikus egyház megerősítése Oláh Miklós (1553—68) esztergomi érsekkel kezdődik, kit, mint Lányi mondja,² a minden oldalról zaklatott és mindenben rövidséget szenevédett magyar egyháznak valóban az isteni gondviselés küldött nemtől; ki főleg 1556 óta oly nagy sikkerrel működött az egyház fölemelésén, hogy méltán a magyar katholikus egyház megtartójának lehetne nevezni.

Jól tudta, hogy mindenekelőtt a papságban kell helyreállítani a rendet. Ezért 1557-ben összehívta az érseki joghatósága alá tartozó nagyobb javadalmasokat, hogy megvizsgálja okmányaikat, milyen jogon bírják a javadalmakat.³ Majd midón láta, hogy így célt nem ér — hisz az összejövetelen csak azok jelentek meg, kik jogaiat valamikép igazolni tudták: a bitorlók, az új vallást pártolók, főleg városi lelkészek távolmaradtak, sőt akárhányat kegyuraik vagy a városi hatóságok erőszakkal tartottak vissza a megjelenéstől — kimondatta az országgyűlessel, hogy a főpapok tartsanak zsinatokat, főespereseiket küldjék ki vizsgálatra. A zsinaton az összes lelkész és papok megjelenni tartoznak a főurak és nemesek birtokairól ép úgy, mint a városokból.

És bizonyága legyen az igaz házasságnak a szent írásban; mint kötelezte légyen az abban az Úristen minden embereket e széles világon, azokból megválva, kiknek az Úristen a maga megtartásoknak és az igaz szüességek ajándékát adta. Mert azokat az Úristen e szent házasságnak rendelésébe nem kötelezte; mint kegyelmetek bőven a veteködésbe meghallotta.

Adjunk ezokáért minyájan teljes szóból hálát az Úristennek, ki az ő szent igazságát az ő nagy kegyelmességből megjelentötte, és kérjük ötet az ő szent fiának, a mi urunk Jézus Krisztusnak általa, hogy az ő szent lelkével megajándékozzon, hogy az ő igazságát napról-napra jobban megismerhessük, és ezáltal a megismert igazságba megerősítessünk, hogy minden tévelygést hátrahagyván tisztán az ő szent akaratját keressük. Ámen.

¹ Karácsonyi, i. m. 101. 1.

² I. m. 97. I.

³ Péterffy, i. m. II. 8.

Ha az urak, birtokosok vagy szabad városok lelkészeiket visszatartanák és püspöki intéstre sem engednék a zsinatra menni, akkor a császári Felség teljesíteni fogja velük szemben keresztény fejedelmi kötelességet, mely őt mint magyar királyt különösen megilleti.¹

Oláh most már teljes erővel látott neki a javító munkának. Előbb főespereseit küldötte ki egyházmegyéje látogatására, majd 1560-ban és 61-ben Nagyszombatban zsinatot tartott, melyeken az újítóktól kétségbenvont hitigazságokat világosan kifejtette, egyúttal papjai számára a szükséges erkölcsi szabályokat előírta. Természetesen tárgyalta a coelibatust is.²

Névszerint az egyházi rend szentségénél kifejti, hogy ki az alszerpapságot fölvette, azt a megtartóztatás törvénye kötelezi, hogy beteljesedjék rajta a próféta szava: Tisztruljatok meg, kik az Ur edényeit hordozzátok. De hogyan lehet az tisztta, ki az ágyasság rút bűnél mocskolja be magát?!

A házasság szentségénél a szentatyák nyilatkozataiból kímutatja, hogy akik tisztasági fogadalommal magukat Istennek szentelték, — felsőbb rendekben lévők és minden nembeli szerzetesek — a házasságnak közösségtől meg vannak fosztva és ha csak nem akarják magukat nagy és gonosz vétekkel beszennyezni, nem nősülhetnek. A római katholikus egyház minden ezt tanította. Aki tanításától eltér, kétségekívül Krisztus egyházán kívül van, melyen kívül nincs üdvössége.

Végül a papok életéről szóló 23. fejezetben megparancsolja, hogy senki se tartson nőket magánál, se ne lakjék velük, se máshol ne tartsa ki őket tisztelességtelen közlekedés céljából; sőt beteg nőket se látogasson meg máskép, mint két vagy harmad magával. Senki se lakjék idegen nővel, csak vérrokonnal, ki nem gyanúsítható, vagy nővérével. És erre nagy gondot kell fordítani. minden leányt és Krisztus minden aráját vagy egyenlöökép ne ismerje, vagy egyenlően szeresse: eggel egyedül, titkon, tanuk nélkül, soha le ne üljön. Az alszerpapság fölvétele után senki se nősüljön; ha

¹ 1559: XXXI. te.

² Péterffy, i. m. II. 63., 66., 103.

pedig volt felesége, azt a rendek fölvétele után ne tartsa magánál. Ha valaki házasságkötés utan szemérmelen módon fölszentelteti magát s ekkor eltagadja, hogy van felesége, mihelyt ez köztudomásúvá lesz, a papi működésből és egyházi szolgálatból el kell őt üzni.

A nagyszombati zsinat határozatai nagy hatással voltak a hívekre és papságra — az egész országban. Mert más püspökök is iparkodtak követni Oláh példáját. így *Bornemisza Pál* erdélyi és nyitrai püspök, hogy Thurzó püspöktől okozott botrányt némi kép jóvátegye s így annak példája követőkre ne találjon, egyházmegyei zsinatot tartott és az 1494.-i nyitrai zsinat határozatait bővítte és magyarázva újból kiadta.¹ *Paulinus Pál* csanádi püspök és szepesi prépost a szepesi lelkészeket szintén zsinatba hívta össze, hogy azon a bajok orvoslásáról tanácskozzanak.²

Örvendetes javulás mutatkozott mindenfelé s ha a papság egy része ragaszkodott is a családi élethez, remélni lehetett, hogy az *egyetemes zsinat* hatása alatt lemond róla, vagy pedig — esetleg — a zsinat atyái, tekintettel az állapotokra, a világi papságnak megengedik a nősülést.

8. I. Ferdinánd (1526—64) és Miksa (1564—76) királyaink szerepe a coelibatus történetében.

A hitújítás mozgalmaitól felfordult Európában aligha volt ember, ki a vallási ellentétek kiegyenlítését s ezzel a nyugalom és béke helyreállítását nem az *egyetemes zsinat* várta volna. A magyar rendek külön törvénycikkben kérték a királyt, császári bátyjával egyetemben sürgesse a zsinat megtartását.³ III. Pál ugyan már 1545.-ben összehívta Trentbe az atyákat, III. Julius pedig 1551-ben, de mindenki esetben fel kellett függeszteni. így történt, hogy a zsinat csak 1563-ban nyert befejezést IV. Pias pápasága alatt, ki azt 1561 húsvét

¹ Episcopatus Nitriensis . . . etc. 329. I.

² Szvorényi, i. m. 216. 1.

³ 1548.XIII. tc.

napjára hívta egybe, de valójában a megjelentek csekély száma miatt csak 1562 elején lehetett megnyitani.

Ferdinánd, nem győzvén bevárni a zsinat összehívását, 1560-ban levelet íratott a bécsi nunciusnak, melyben kéri az Apostoli Széket, az egyetemes zsinat határozatáig engedje meg, illetve nézze el a papok nősülését.

Vannak, hangzik a király nevében írt levél, kik azt hiszik, hogy e felfordult viszonyok között, mikor a zsinat tartása és befejezése oly bizonytalan, azt az örökösi hallgatást, késlekedést és színlelést végre meg kell törni s a katholikus vallás megtartásáért és megújításáért egyetmást kell engedni a kánoni szigorúságból — nemcsak a népnek, hanem szíve keményisége miatt a papságnak is. Engedni kell legalább is azokban a pontokban, miket korunk papsága és népe leginkább követel, miknek megadása teljesen az egyház hatalmában áll, azért Isten megbántása, sőt maga az egyház és Apostoli Szék tekintélyének kisebbítése nélkül könnyű szerrel meg is engedhető. Fóleg két ilyen pont van: világiak számára a két szín alatti áldozás, papok részére a házasság megengedése.

Minden esetre kívánatos volna, hogy mindenkor dolog az egyetemes egyháznak mindenkor dicséretesen megőrzött szokása szerint maradjon, miként — ami személyét illeti, Ő felsége sem kíván sem ezen, sem más dolgokban semmiféle változást, hanem egyedül Isten dicsőségét és a könjöt keresi, mégis, mivel a világiak a két szín alatti áldozást s az egyháziak a nősülést minden erővel védi a végletekig, sőt vakmerősegükben gyakorolják is, viszont a katholikusok mindenkorról azt állítják, hogy nem lehet megengedni, továbbá mivel egyik fél sem akar engedni a másiknak, sem helyt adni a kölcsönös jóakaratnak, ennek a szándékosan kiélesített nézeteltérésnek az a következménye, hogy a papok fölhasználva az alkalmat, pusztán a házasság eltiltása miatt az egyháznak minden szertartását, előírást, ceremóniáját, bármily épületesek és hasznosak is azok, egészen felforgatják, mindenfélé gonosz hitcikkelyeket terjesztenek és tanítanak, ami esetleg mind megszünne, ha az Apostoli Szék dispensatíve megengedné az egyháziaknak a nősülést. Igaz, az egyház senkit

sem kényszerít önmegtagadásra, legföljebb rendek föladásával kötelezi a megtartóztatás törvényére, azonkívül senkisem kételkedhet, hogy a házasság és annak gyakorlása kevésbbé illik azokhoz, kiknek lelke olvasmányokkal és imádságokkal kell foglalkozniok s a szentségek érintésére és kiszolgáltatására mindig készen kell lenniök, miért is a papságban jobb és kivánatosabb a nőtlenség, hisz aki nőtlen, annak arra van gondja, ami az Uré, hogyan tessék Istennek, aki pedig megnősült, arról gondoskodik, ami a világé, hogyan tessék nejének. Mivel azonban a természet a vétkek utánzója s minden kor ifjúságától kezdve hajlandó a rosszra, a test pedig a bün ösztöne és kevesen vannak a test bűne nélküл, hozzá a megtartóztatás útja igen szük s bizony alig vannak, kik nem égnének tűzbe rakva, már pedig az érzéki vágy kigyúló tüze egész a kárhozatig megsemmisít: döntse el a Szentséges Atya, nem lenne-e jobb a zsinat határozatáig az egyháziak megtartóztatásának törvényét a jelen idők viszonyához képest atyai fölmentéssel, illetőleg elnázéssel enyhíteni, mint azt csökönösen megtartva a papságnak annyi bajt okozni és az isteni parancsal szemben ablakot tárni a legtisztábanabb coelibatusnak és ocsmány paráznaságnak!

Minél inkább bővelkednek ugyanis az egyháziak földi javakban, annál kevésbbé lehet őket megterhelni a tisztaság fogadalmával vagy törvényével, avagy föltétlenül vissza kell állítani helyzetüket az ősegyház szegénységébe. Az egyház fejedelmeiről, kik bővelkednek élvezetekben és azt hiszik, hogy a lakomák és kicsapongások között megőrizik szüességüket, már a próféta mondja, hogy ki kell dobni őket fényes házaikból, a nagyszerű vendégségekből és a nagy gonddal rendezett lakomákról, mert veszélyeztetve van a tisztaság az élvezetekben, az alázatosság a gazdaságban, a buzgóság a világi elfoglaltságban, az igazság a sok beszédben és a szeretet ebben a rossz világban.

Ha a papokat föltétlenül tisztaságra kellene kötelezni, csak előhaladott korúakat szabadna szentelésre bocsátani, kikről igazán remélni lehet, hogy a coelibatust buzgón és sértetlenül meg fogják tartani s nem lehet gyanú, hogy csúnya életet fognak élni. Ellenben ha fiatalokat is szenté-

lésre bocsátanak, amint tényleg történik s a hiány és szükség kívánja, akiknek élete és kora olyan, hogy a bujaságoknak nem akarnak vagy nem tudnak ellentállani, meg kell fontolni, nem lenne-e jobb megengedni nekik, hogy szent Pál tanácsát kövessék, ki azt mondja: a paráználkodás elkerülése végett minden férfinak legyen meg a felesége, továbbá jobb házasságra lépni, mint égni, nem lenne-e ez jobb, mint hogy az illetők fogadalommal leköteve örökre égjenek és parázsnásgában fentrengjenek, különösen mikor azt látjuk, hogy ilyen fogadalmak, illetve az önmegtartóztatás elvállalása nem a tisztság megőrzése céljából, hanem kövér egyházi javadalmak elnyeréséért történnek. A nagy papi állásokat élvezőkről, kik majd mindenfajta élvezeteknek átengedik magukat, ugyan ki nem látja és fájlalja, mikép képesek és tényleg mikép tartják meg a coelibatust. Mert hiábavaló remény az, hogy ilyen fiatal ingatag papok a papság fölvétele után majd tisztábban és tisztességesebben élnek, nem pedig kicsapongóbban, miután már elnyerték azt, ami miatt azelőtt aggódhattak, hogy rossz életük miatt esetleg visszautasítatnak.

A kánonok előrelátó óvatossággal megtiltják, hogy fölszentelt papoknak, kik nyilvános ágyasokat tartanak, ne esküvel kelljen megígérni azok eltávolítását, hogyha ördögi csel ösztönéből ugyanazon parázsnaságba visszaesnek, hamisan ne esküdjenek. Mennyivel kevésbbé szabad tehát akár fogadalomból, akár parancsból kifolyólag örökök megtartóztatásra kötelezni a papokat, kikről biztosan tudjuk, hogy hamisan fognak esküdni s egyúttal fogadalmukat és az egyházi rendelkezést is meg fogják sérteni.

Mivel a megtartóztatás törvénye nem isteni jogból ered, sem az üdvösségre nem szükséges, sem világi papoknál a rend lényegéhez nem tartozik, viszont a tapasztalatok tanúsága szerint épen ellenkező eredmény származik belőle, mert ma nem élnek lelkileg s nem is tiszták, ellenkezőleg hol a saját feleséggel tisztság volna, ott tiltott viszony folytán a legnagyobb bűnnel szennyeződnek be, azt lenne célszerű elhatározni, hogy a latin vagyis Nyugati Egyház papjai, ha megtartóztatásban akarnak elni s így többet érdemelni, te-

gyenek akaratuk szerint, viszont akik ezt nem akarják, meg-nősülhetnek — és az egyház úgy tenne, mint a jó orvos: ha az orvosság tapasztalat szerint inkább árt, mint használ, el-hagyja azt.

Ami pedig azt illeti, hogy sokan az egyházi javak meg-őrzése miatt tartják föltétlenül szükségesnek a coelibatust, meg kell fontolni: illik-e az egyházhöz, hogy a lelkek ily nagy veszélyeztetésével legyen rajta az egyházi javak meg-őrzésén, mikor azok érintetlenségére más törvényes és kánoni biztosítékokkal igen jól lehet ügyelni. Az egyházi javak biztosabb megőrzésére Joas király példája szerint a papokkal együtt hivatalnokokat is lehetne alkalmazni, kik az egyházi pénzeket és javakat ellenőriznék, hogy egy részük csel folytán el ne vesszen.

Végül nem áll az engedély útjában az, amit mondanak, hogy a pap a paráznasággal kevésbé vétkezik, mintha há-zasságot köt s azért az egyházi törvény áthágói szigorúbban kell büntetni, mint az isteni törvény megsértőit. Az egyház határozataiból ennek épen ellenkezőjét lehet kimutatni, azt tudniillik, hogy a parázna papot inkább kell büntetni, mint azt, aki törvényes házasságot köt, mert ez csak a tételes jog ellen vét, az ellenben az isteni és tételes jog ellen egyaránt.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy az egész ügy a pápának és egyháznak kezébe, kegyébe és hatalmába van letéve, vájjon tudniillik a kérdéses rendelkezések, mint amelyek nem isteni, hanem tételes jogú rendelkezések, a jelen idő, viszonyok és személyek állapotához képest akarja-e atyailag enyhíteni és bizonyos törvényes módok s föltételek mellett hajlandó-é megengedni az egyetemes zsinat határozatáig a házasságot az azt alázatosan kérő világi papoknak, akár kifejezett vagy hallgatólagos beleegyezéssel, akár eltüréssel, akár színleéssel, amint helyesebbnek látszik, hogy így a Nyugati Egyháznak is kegyelemből megadja azt, mit a Keleti magának megszerzett.

A további részben arra az ellenvetésre felel meg a levél, hogy az újítók már úgy sem elégzenek meg ilyen engedményekkel; lám olyan helyeken, hol a kehely használata s a papok nősülése tényleg gyakorlatban van, egyik eretnekségből a másikba esnek. igaz, feleli az író. De az: egyháztörté-

net azt bizonyítja, hogy az eretnekek megtérítése igen nehéz dolog, mert minden újabb és újabb eretnekségek támadnak belőlük s mint a fekely, harapódznak el. De azért nem kell letenni a reményről: a Mindenható majd visszavezeti őket az egyházba. Hogy a szakadárok olyan állhatatlanok, azt a schisma teszi, melynek sajásága, hogy egyik tévedésből a másikba rohan. Ezt a bajt azonban az egyházi tekintély közbejöttével meg lehet szüntetni. Ha ugyanis az említett pontban a kérdéses tilalmat felfüggesztik, ami eddig az egyház tilalma miatt tiltott volt, most az isteni jog alapján szabaddá lesz, ami schismatikus volt, most katholikus lesz, végül ami a schismában az egyház megvetése miatt kárhozatba vitt, ezután üdvösségre szolgál. Ilyenformán nem csak arra lesz remény, hogy a katholikusok maradványát a szakadástól könnyebben megmentik, hanem arra is, hogy maguknak a szakadároknak nagyobb, józanabb részét visszavezetik az egyházba. Az engedmény megadása pedig annál könnyebb, mert a történelem tanúsága szerint az idők viszonyaihoz képest, ha a jámborság vagy szükség úgy kívánja, az Apostoli Széknek joga van az egyház törvényein változtatni.

Végül az igazság kedvéért megemlíti a levél, hogy a salzburgi érsek püspöktársaival arra kérte a császárt (Ferdinánd német-római császár is volt), legyen rajta, hogy úgy a két szín alatti áldozás, mint a papok nősülése eltillassék.¹

A pápa válasza augusztus 30.-án érkezett meg. Borromeo Károly által arra kérte Ferdinádot, várja be türelmesen a zsinat határozatát.²

Erre is felelt a király. Nem vonja kétségbe, hogy ezen dolgokról sehol sem lehet jobban tárgyalni, mint egyetemes zsinaton. Mivel azonban összehívása elé oly sok akadály gördül, a kimenetele szintén bizonytalan, viszont a papság és nép nem szűnik meg mindkét dolgot a leghevesebben követelni, azért azokat újból a Szentszék figyelmébe ajánlja.

¹ Sickel, Zur Geschichte des Concilii von Trient. Actenstücke aus österr. Archiven, Wien, 1870. I. 55.

² Roskovany, II. 326.

Fontolja meg őket Őszentsége és határozza azt, mit a vallás elnyomott ügyeire és az egyházra leghasznosabbnak ítélt.¹

A pápa újra tagadólag válaszolt. Míg az összes nemzeteket és fejedelmeket meg nem hallgatta, a kívánt dolgokban magától mászt nem határozhat, mint ami már III. Pál alatt el lett döntve² s bár nevezett pontok csak egyházjogiak, mégis illik, hogy miként azelőtt zsinatokon tárgyaltak róluk, ezt az eljárást most is betartsák.³

Közben megnyílt a zsinat, mire Ferdinánd újult erővel vette föl a küzdelmet a papi nősülés érdekében. Előbb azonban tanácsadói véleményét kérte ki. Első helyen kell említeni egy magyar püspöknek véleményét, ki azelőtt kancellár volt.⁴ Az egyházra nézve hasznosabbnak tartaná, hogy minden papot, ki a felsőbb Tendek fölvétele után nem akar tisztán elni, üzzenek el az egyházi szolgálatból és fosszanak meg javadalmától. Ha azonban nem akadnak nőtlenek, úgy nős embereket szenteljenek föl és alkalmazzanak egyházi szolgálatra. Mert jobb, hogyha az egyháznak feleségükkel szentül egybekötött papjai vannak, mint ágyasok; már pedig ilyen mind, ki a rendek fölvétele után nősül.⁵

Világi tanácsadói már határozottabban nyilatkoztak a nősülés mellett. Mivel a modern kor két jó, tudniillik tisztság és házasság közül a jobbikat választani nem akarja, be kell érni, hogy egyszerűen a jót válassza, annál is inkább, mert a nősülést úgy sem lehet megakadályozni. Németországban száz plébános közül alig akad egy, kinek titokban vagy nyíltan nem volna felesége. Vagy — mondják — emlékezzünk arra, ami nem rég történt Magyarországon vizitá-

¹ Roskovany, II. 327.

² ///. Pál V. Károly akaratához mérten, ki a vallási ellentéteket mindenáron kiegyenlíteni iparkodott, Németország nunciusait 1548-ban megfelelő jogokkal ruházta fel, hogy ha nős papok az egyházba visszatérni akarnak, az irregularítás és bigámia alól feloldozhassák őket; azok pedig, ha elűzik feleségüket és üdvös penitencia után kibékülnek az egyházzal, hivatalukat és javadalmukat visszanyerhetik. Roskovány, II. 283.

³ Roskovány, II. 328.

⁴ A véleményező személyét lásd *Zeitschrift für Kirchenrecht*. Tübingen, 1871. X. 234.

⁵ Plat, Monum. Cone. Trid. V. 230. — Roskovány, II. 332.

cím alkalmával. Sok papot találtak, akik leszámítva a két szín alatti áldoztatást, egészen katholikusok voltak, de egyúttal nősek. Sokáig tanakodtak, hogy elűzzék-e őket vagy meg-tűrjék. Ha megtűrik, szakadástól lehet félni. Ha elűzik, föltétlen három rossz fog bekövetkezni: *a)* mivel más nőtlen katholikus papok nincsenek, a plébániák plébános nélkül maradnak; *b)* mivel a szerencsétlen nős papoknak máshonnan nincs megélhetésük, át kell menniök a szakadárokhoz s majd egyesült erővel támadják a katholikusokat; *c)* a katholikus püspököknek plébánosok és szükséges szolgák hiányában egyházmegyéjük kormányzatát, sőt magát az Ur nyáját is el kell hagyniok.¹

A harmadik vélemény a már említett *Staphilus Friges-től* származik. Ő is hasonlóan nyilatkozott. A papok kicspongása egy végtelen chaos s bajos más hathatós orvosságot találni, mint ha a római pápa valamikép megengedi nekik a nősülést, amit egyébként úgy sem lehet megakadályozni. A papok részére valósággal szükséges rossz a házasság. Igaz, ezzel az egyházi tekintély majd veszít fényéből s a vagyon szintén kisebbédni fog. De ha már két rossz közül kell választani: egyik az egyházi tekintély és vagyon kisebbedése, másik a népeknek az egyháziakkal szemben táplált gyűlölete s a papok csúnya élete — inkább jusson válságba a tekintély és vagyon, mint a kölcsonös szeretet és tiszteességes élet.² Ugy látszik azonban, még tanácsadónak egybehangzó véleménye sem volt elég Ferdinandnak, hogy a zsinaton teljes határozottsággal lépjön föl a papi nősülés mellett. Leginkább is a *Syllabus praecipuorum postulatorum-ban*, mit a zsinatra küldött követeinek átadott, említést sem tesz a papi házasságról, sőt annak elrendelését kívánja a zsinattól, hogy a papok tisztán éljenek.³ Már a *Summarium petitionum-ban* egyes nemzetek számára kérte a coelibatus eltörlését.⁴ A

¹ *Plat.* i. m. V. 248. — *Roskovány*, II. 328.

² *G. Schelhornius*, i. m. I. 634. — *Roskovány*, VI. 62.

³ *Cap. 32. Concilium statuāt, et det operām, ut constituti in sacris ordinibus vivant in castitate.* *Plat.* i. m. 260. 1. — *Roskovány*, II. 333.

⁴ *Cap. 17. Coniugium clericorum aliquibus nationibus concedendum.* *Plat.* i. m. 264. I. — *Roskovány*, II. 333.

Summa Articulorum-ban pedig arra kérte a zsinat atyáit, gondolják meg, nem volna-e jobb a tételes törvényekből néhányat enyhíteni, így a papoknak is megengedni a nősülést.¹

A király követeléseire nemsokára megjött *Delphino* apostoli nunciusnak,² majd a zsinaton elnöklő pápai követeknek *IV. Pilistől* is jóváhagyott³ válasza, melyben értesítik, hogy kérelmet a zsinaton fölolvasni se engedték.⁴

Ferdinánd most más úton próbált szerencsét. Felszólította a német érsekválasztó fejedelmeket, járjanak közbe ők a pápánál a nősülés megengedése érdekében. Mikor pedig ezek kijelentették, hogy ily fontos ügyet az egyetemes zsinat határozatára kell bízni, tanácskozást hívott össze Bécsbe, melyen követein kívül az érsekek megbízottjai, több főpap és képzett férfiú jelent meg. Ferdinánd a következő kérdést terjesztette előjük: az isteni és emberi jog szerint lehetséges-e jelenleg jó papok hiánya miatt a coelibatus enyhítése, vagy legalább meg lehet-e engedni, hogy a görög egyház gyakorlatához hasonlóan nős emberek is fölszenteltessenek, végül a tényleges házasságban élő papok megtürhetők-e addig, míg az isteni gondviselés jobb helyzetet nem teremt. Miután a megjelentek egy része igenlőleg válaszolt, Ferdinánd megbízta római követét, hogy hivatkozva a tanácskozmány határozatára, kérjen a pápától fölmentést a coelibatus törvénye alul úgy a tényleges házasságot kötött papok részére, mint azok számára, kik nős állapotban akarják fölvenni a rendeket.⁵

Ezalatt a zsinat atyái végezték az igazi reformációt. Sem a papság erkölcsi fegyelmezetlensége, sem a világi fejedelmek

¹ 1. Rêver. Patres expendant, an non expédiât nunc aliquid eoruni, quae iuris positivi sunt, ex severitate eccies. constitutionum relaxandum esse. — 3. Ut Clericis matrimonii usus concedatur. *Plat*, i. m. 266. i. — *Roskovany*, 11. 333.

² *Plat*, i. m. V. 328. — *Roskovany*, II. 340.

³ *Plat*, I. m. 388.! — *Roskovany*, II. 341.

⁴ *Petitio* 17., 18., 19. Petentur tna: communio utrisque speciei. coniugium sacerdotum, et esus carnium. — *Responsio*. De primo agetur in hac Sessione. Ab aliis omnino est abstinendum, quoniam ex sola propositione in Synodo excitaretur magnum scandalum in toto Christiano orbe apud omnes pios et catholicos. *Plat*, i. m. 385. — *Roskovany*, II. 341.

⁵ *Bucholtz*, i. m. VIII. 659. — *Roskovany*, II. 342—359.

és egyháziak kérései nem bírták rá őket, hogy a coelibatusnak oly sok századon át híven megőrzött törvényén változtassanak. Jól tudták, hogy az esetleges engedéllyel nemcsak nem használnak a katholikus vallásnak, ellenkezőleg, ártanak, hiszen, mint Roskovány mondja, a népekben gyökeret vert volna a vélemény, hogy lám, a lutheránusoknál van az igazság és az okosság.¹ Utolsó három ülésükön teljesen a régi törvények szellemében alkották meg e tárgyra vonatkozó és ma is érvényben levő határozataikat, melyek később a tartományi és egyházmegyei zsinatoknak, valamint főpapi rendelkezéseknek mintául szolgáltak az egyházas élet megszilárdítására.

A XXIII. ülés 13. és 14. fejezetében megparancsolja a zsinat, hogy felsőbb rendekre csak jó magaviseletüket szabad fölszentelni, kikről remélni lehet, hogy Isten segítségével meg fogják magukat tartóztatni.

A XXIV. ülés 4. kánonjában anathemát mond arra, ki tagadja az egyház hatalmát bontó akadályok föllállítására, (minő az egyházi rend és szerzesi fogadalom is), vagy azt állítja, hogy azok megalkotásában tévedett. A 9. kán.-ban azt sújtja anathemával, ki azt mondja, hogy a felsőbb rendekkel bíró egyháziak és ünnepélyesen tisztaságot fogadó szerzetesek az egyházi törvény vagy fogadalom ellenére is házasságot köthetnek — aki pedig ennek ellentmond, az kárhoztatja a házasságot, — továbbá, hogy házasságra léphet minden, ki ha fogadott is tisztaágot, de nem érez magában arra képességet. Majd a 10. kán.-ban arra mond anathemát, ki azt állítja, hogy a házas állapot előbe teendő a szűzi állapotnak s hogy nem jobb és boldogítóbb szüzességen vagy coelibatusban maradni, mint házasságra lépni.

Végül a XXV. ülés 14. és 15. fejezetében a régebbi, főleg a baseli zsinat határozatait újítja meg az ágyas papok ellen s hatalmat ad a püspöknek, hogy ilyenekkel szemben minden tárgyalás és formaság betartása nélkül járjanak el, amely ítéletük alól fölebbezésnek nincs helye.² Hogy pedig

¹ I. m. II. k. LXXVIII. 1.

² Prohibet s. Synodus quibuscunque Clericis, ne concubinas aut alias

az esetleges visszaélésnek az Istennek szentelt helyeken még csak emléke se maradjon meg, megtiltja a zsinat, hogy az egyháziaknak törvénytelen viszonyból származó fiai atyjuk javadalmát el ne nyerhessék, sem azon egyházban ne szolgáljanak, sem annak javadalmából évi tartásdíjat ne élvezzenek.¹

Így hát a zsinat 1563 december 12.-én bevégződött anélkül, hogy a papi nősülést illetőleg valami engedményt adott volna.

Ferdinánd azonban nemcsak hogy nem mondott le a reményről, sőt kérésének teljesítését egész biztosra vette, mint ez 1564 február 14.-én római követéhez intézett leveléből kitűnik. Meg akarta akadályozni, írja neki, a zsinat befejezését mindaddig, míg a két szín alatti áldozás és papi házasság ügyében nem határoz. De miután Moron és Lotharing bíboros barátai az akkor még csanádi, most pedig pécsi püspök által értesítették, hogy Öszentsége a zsinat befejezése után minden nehézség nélkül eleget fog tenni kérelmének, azon-

mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo vei extra detinere aut cum iis ullam consuetudinem habere audeant, alioquin poenis a sacris canonibus vei statutis Ecclesiarum impositis puniantur. Quodsi a superioribus moniti ab iis se non abstinuerint, tertia parte fructuum, obventionum ac proventuum beneficiorum suorum quorumcunque et pensionum ipso facto sint privati, quae fabricae Ecclesiae aut alteri pio loco arbitrio Episcopi appiicetur. Si vero in delicto eodem cum eadem vel alia femina persévrantes secundae monitioni adhuc non paruerint, non tantum fructus omnes ac proventus suorum beneficiorum et pensiones eo ipso amittant, qui praedictis locis applicentur, sed etiam a beneficiorum ipsorum administratione, quod Ordinarius etiam uti Sedis Apostolicae delegatus arbitrabitur, suspendantur; et si ita suspensi nihilominus eas non expellant, aut cum iis etiam versentur, tunc benneficiis, portionibus ac officiis et pensionibus quibuscunque ecclesiasticis perpetuo priventur, atque inhabiles ac indigni quibuscunque honoribus, dignitatibus, beneficiis ac officiis in posterum reddantur, donec post manifestam vitae emendationem ab eorum superioribus, cum iis ex causa visum fuerit, dispensabitur. Sed si postquam eas semel dimiserint, intermissum consortium repeteret, aut alias huiusmodi scandalosas mulieres sibi adiungere ausi fuerint, praeter praedictas poenas excommunicationis gladio plectantur. Nec quaevis appellatio aut exemptione praedictam executionem impedit aut suspendat, supradictorumque omnium cognitio non ad archidiaconos, nec decanos, aut alios inferiores, sed Episcopos ipsos pertineat: qui sine strepitu et figura iudicii, et sola facti veritate inspecta procedere possint.

¹ Roskovany, IL 3b8.

kívül az apostoli nuncius is biztosította, hogy a bíborosok semmi olyant nem üzentek, ami nem teljesíthető, úgy gondolta, jól teszi, ha nem késlelteti a zsinat végét, ellenkezőleg előmozdítja azt, s nem várja tovább az engedményeket. Sokan csodálkoztak ugyan, hogy be engedte fejezni a zsinatot, jó lehet az engedmények nem voltak meg, de hogy senki el ne veszítse reményét, kijelenti, miszerint rövid időn belül nyilvánvalóvá lesz, hogy óvatosan és helyesen járt el. Meg van győződve, Oszentségének lesz rá gondja, hogy ő becsapottnak ne tűnjön fel.¹

E levéllel egyidejűleg Ferdinánd IV. Piusnak is írt. Kéri öt, találjon módot arra, hogy a nősülés miatt elpártolt papokat kibékítse az egyházzal, egyúttal engedje meg, hogy oly helyeken, hol elég pap nincs, tanult és jó erkölcsű világiakat is vehessenek föl a pápságba. „*„Ez az az idő, írja a király, mikor Szentséged megmutathatja, megteheti, elérheti, hogy nevét örökké magasztalják, dicsőítsék és elmondják Szentségedről: Mit tehetett meg és nem tett meg Pius pápa, hogy az ingadozókat megerősítse, az elesetteket fölemelje, a tévedezőket az egyházba visszavezesse?”*²

A sikeres biztosítása érdekében Ferdinánd ugyanekkor írt még több (húsz) Rómában tartózkodó bíborosnak is egy hosszú levelet, melyben ismétli a már hallott érveket a papi nősülés mellett.³

Ferdinánd csalódott várakozásában. A sok kérésnek mindenössze annyi eredménye lett, hogy a pápa egyes helyeken megengedte a kehely használatát, de a papi házasságot további megfontolás tárgyává tette.

A király nem győzte bevární az eredményt. Június 17.-én ismét írt Moron bíborosnak, bírja rá a pápát, hogy — tekintve a felhozott érvek súlyát s a dolog fontosságát — amint megengedte a kehely használatát, engedje meg a papi nősülést is.⁴

¹ *Bucholtz*, i. m. IX. 716. — *Roskovany*, II. 379.

² *Plat*, i. m. 312. 1. — *Roskovany*, II. 373.

³ *Plat*, i. m. 315. 1. — *Roskovany*, II. 374.

⁴ *Annales Baronii continuante Odorico Raynaldo*. T. 21. P. 2. p. 542. — *Roskovany*, II. 380.

Ez volt Ferdinánd utolsó szereplése a coelibatus ügyében; néhány hétre rá, július 25.-én elköltözött az élők sorából.

Azonban fia és utóda *Miksa* még nagyobb eréllyel karolta föl az atyjától oly sokat sürgetett ügyet. Még ugyanazon év november 28.-án írt IV. Piusnak, meggyőződését fejezvén ki, hogy Őszentsége nunciusának visszatérte után, kivel ő (a király) személyesen tárgyalt, halogatás nélkül fog intézkedni a papi házasság ügyében. De mert súlyos okok miatt, mikről Őszentségének is tudomása van, az ügy kézedelmet nem tűr, levélben is megismétli kérését.

Ez abban áll, hogy az egyház egysége és békéje érdekkében előadott kérelmét Őszentsége ne csak szívesen fogadja, de minden további halogatás nélkül teljesítse is, hogy így a nagy paphiányt valamiképen pótolni lehessen. Mert ha nem gondoskodnak ily módon papokról s nem lesz, ki a népet oktassa, a szentségeket kiszolgáltassa, igazán nincs más út és mód arra, hogy a népet a katholikus egyház iránti engedelmességen továbbra is meg lehessen tartani vagy hozzá visszavezetni. A kehely megengedése nem hozhatja meg az óhajtott eredményt, ha nem gondoskodnak a papságról is úgy, mint a világiakról. Minél tovább halasszák az ügyet, annál veszélyesebb lesz a vihar és félős, pedig nemsokára oda jutunk, hogy ez a már későn alkalmazott orvosság sem lesz elég az egyház halálos sebénél meggyógyítására. Sőt az ellentétek napról-napra nőnek s utoljára is — ne adja Isten — a katholikus vallás egészen kivesz ezen országokban és tartományokban. Ellenkezőleg, ha a papságnak megadják ezt az engedményt, amint Őszentsége a világiaknak megengedte a kehely használatát, remélni lehet, hogy minden nyugodtabb lesz és könnyebb lesz helyreállítani az egyház egységét. Akkor tudniillik a püspökök a feleséges papokkal szemben is gyakorolhatják joghatóságukat, a méltatlanokat eltávolíthatják s megbüntethetik, akikkel most e felfordult viszonyok között házasságuk miatt nem törödnék s így megtörténik, hogy titokban minden fajta ember beoson országainkba és tartományainkba, akárhány olyan, kiket még az ág. hitv. fejedelmek és államok sem tűrhettek meg területeiken. Kéri

azért Őszentségét, küldjön rövid időn belül biztos és óhajtott választ.¹

IV. Pius nem akart magától határozni. 1565 január 12.-én titkos consistorium elé vitte az üget. Mint a gyűlés jegyzőkönyve elmondja, ismertette Ferdinánd, illetve Miksa kívánságát, megjegyezvén, hogy azok okoskodását nem teszi magáévá, mert egrészt helyteleníti magát a dolgot, másrészt fél, hogy az esetleges példa láttára más nemzetek közt is elterjed a papi nősülés. Gondolják meg a bíborosok, menynyiben áll érdekkükben eleget tenni a császárnak; de nemcsak azt, hogy mennyit kell, hanem hogy mennyit szabad engedniök.²

¹ *Plat*, i. m. VI. 333. — *Roskovany*, II. 381.

² Íme a gyűlés jegyzőkönyve: *Pridie Idus Januarii 1565 Consistorium habitum est ad D. Petrum. Eius maior pars consumpta est petitionibus Germanorum referendis. Pontifex enim retulit: „Ferdinandum Imperatorem electum, qui nuper decesserat, vehementer egisse, ut in Germania iisquic in regionibus, quas ille haereditario iure possidebat, communio sub utraque specie sacerdotumque connubia concederentur; id enim ad salutem earum provinciarum summopere pertinere; negotium quidem, quam diutissime potuerit, sua opere fuisse dilatum. — Hoc, quod Ferdinandus egerat de connubiis sacerdotum, Maximilianum filium multo vehementius agere. Eorum, qui sacerdotes sint, non paucos uxores ducere, seque hoc uno tegere, quod minus malum sit praecepto positivo non parere, quam praecepto divino. Imperatorem, pium et catholicum Principem, eiusque Consiliarios, qui se itidem catholicos profitentur, haec ut salutaria regnisque suis necessaria vehementer postulare. Eorum se rationibus parum acquiescere, quod et rem ipsam improbet et exemplum pertimescat. Nam si in Germania concedatur, verendum esse omnino, ne in Galliam, Hispániám, Polonię, in alias item Provincias ac Nationes huius rei contagio serpat, seque in totum terrarum orbem diffundat. Potuisse Patres hanc controversiam in Concilio definire, neque sibi id oneris iniungere, cui sustinendo se imparem fatebatur, nee, quam rationem iniret, plane videre. Velle se ea de re Cardinalium omnium sententias audire, neque Cardinalium modo, sed aliorum etiam Theologorum; non iniucundum praeterea fore, si ex aliis etiam Regnis ac Nationibus Antistites in communi causa communi se consilio iuvarent. Itaque consulite libere, et cum rem ipsam considerate, turn quanti intersit Imperátori satisfacere, nee minus quid possimus quam quid debeamus. Ubi consulueritis, turn demum Spiritu S. suggestente optimum quod visum fuerit statuemus. Deinde subdidit: his de rebus se ad Senatum retulisse, non ut in praesentia Patrum sententias exquireret, sed ut spatium ad deliberandum*

Mint Raynald, Baronius Annalesinek folytatója elmondja, mivel a bíborosok úgy vélekedtek, hogy azon érvek és okok, melyek miatt sem a trienti zsinat, sem a pápa nem tett eleget a fejedelmek kívánságának, most is megvannak, különösen pedig miután a tudós és szentéletű *Ghisleri* bíboros, a későbbi V. Pius, oly nagy hévvel szállt a coelibatus védelmére, hogy senki sem merte azt támadni. IV. Pius elhatározta, hogy nem teljesíti Miksa kívánságát. Két követet küldött hozzája,² vegyék rá a császárt, álljon el követelésétől. Ez sikerült is a követeknek: Miksa alávetette magát a pápa ítéletének.

Így végződött két királyunknak minden eszközöt megmozgató törekvése a coelibatus érdekében eredmény nélkül. Mindenesetre jószándékú törekvésük emlékét csak a történelem örzi, no meg *Klanicza Márton* protestáns pásztor könyve, ki kétszáz esztendő múlva megdicsérte őket, hogy a kehely használatának és a papok házasságának megengedéséért oly sokat dolgoztak.³

9. Egyházi fegyelem föllendülése az ellenreformáció hatása alatt.

Miksa, bármennyire is hangoztatta leveleiben katholikus voltát, valójában lutheránus érzelmű volt. Még meg sem halt az atya, csak súlyos betegen feküdt, már is megtiltotta az esztergomi érseknek, hogy a bányavárosok ág. ev. papjait a trienti zsinat elfogadására kötelezze. Az is nagy baj volt, hogy az esztergomi érsekség 1573-tól kezdve betöltetlen maradt, úgy hogy a katholikus egyháznak Magyarországon huszonhárom éven át nem volt főpapja.

1576-ban *Rudolf* követte a trónon, ki meggyőződésére

eis daret. — *Hugo Lämmer*, Meletematum Romanorum Mantissa. Ratisbonae, 1875. 217. 1.

¹ I. m. T. 21. P. 2. p. 559. - *Roskovany*, II. k. LXXXI. I.

² A küldött válasz szószerint egyezik a *Con/essio Augustana-ra* 1530-han adott felelettel.

³ *Christiana Saeculi XVI. per Hungáriám in religione tolerantia. Pestini*, 1783.

nézve őszinte katholikus volt. Alatta lendületet is vett a hitélet: megkezdődött az *ellenreformáció*, mely csakhamar hatalmas megújhodást hozott létre a nép vallásérkölcsi életében és a papság körében egyaránt.

Az ellenreformáció egyik vezére, a jezsuitákat másodszor betelepítő Draskovics György győri püspök és választott kalocsai érsek már 1579-ben zsinatot tartott Szombathelyen, hogy a papságot és híveket a trienti zsinat szellemében meg-reformálja. Természetesen tárgyalta a coelibatust is. Mielőtt e tárgyban határoztak volna, Márk jézustársasági atya beszélt a papi nőtlenségről — ugyancsak erős hangon. „Hány pap és plébános van, kérdezte, kik nem engedik át magukat a legpiszkosabb gyönyöröknek, nem mocskolják be és fertőztetik meg magukat a bujaság szennyével? Még védi is csúnya életüket: a feleségem ö; törvényesen vettem nőül, nincs bűnöm.” Ezzel szemben kimutatta, hogy egy katholikus pap sem léphet házasságra, mert ha ezerszer is kölcsönös hűsséget fogadnak, házasságuk mégis csak paráználkodás, szentségtörés.

A szónok budzító szavai után kimondotta a zsinat:

1. A pap, ha százszor ígér és ad is hűséget egy nőnek, nem köt házasságot, mert már felszenteléskor örököst tiszta-ságot ígért Istennek. Az egyház senkit sem szentel föl, ki az örökösi nőtlenségebe nem egyezik bele: így a pap magánál az egyházi szentelésnél fogva nem alkalmas és képtelen házasság kötésre. Ha tehát a pap Istennek tett ígéretéről elfeledkezve azt is mondja, hogy törvényes felesége van, az csak ágyas, nem feleség. (Concl. 7.)

2. Az egyház senkinek sem tiltja el a házasságot, ki szabadságáról le nem mondott és senkit sem kényszerít a nőtlen életre: mikor a papoknak a házasságot megtiltja, ezt azért teszi, mivel azt nem tartja valódi házasságnak. Es ezt teljes joggal, mivel az egyház senkit sem kényszerít a papság fölvételére, miért is jogosan megparancsolhatja, hogy aki önként pap akar lenni, az vagy maradjon nőtlen, vagy ha nem akar, tartózkodjék a papi szolgálattól (Concl. 8.)

3. Következőleg az ágyas papok, valamint akik tévesen azt hiszik, hogy a feleségük törvényes, ha nem tartanak

bűnbánatot, 1 Tim. 512. és Ap. csel. 5s. szerint a kárhozat és örök halál veszedelmének vannak kitéve, mivel az első hitüket megszegtek és hazudtak a Szentléleknek. (Concl. 8.)

4. Szent Pál helyei az egynejű püspökről és áldozó-papról és szerpapról nem ellenkeznek ezen véleménnyel. Az Apostol ott azt írja elő, hogy az egyházi szolgálatból nem kell eltávolítani azokat, kiknek azelött volt egy feleségük, de akitől már el vannak válva. (Concl. 10.)

5. Mint a Coena Domini bullában van, nagyobb kiközösítésbe esnek mindenek, kik vagy eretnekek, vagy eretnek könyveket mernek olvasni, vagy nyomatnak, vagy otthon tartanak, végül az eretnekek összes pártfogói és védői. Ki az egyháznak ilyen kiközösítéseit megveti, legyen neked — mondja Krisztus Urunk — mint a pogány és a vámoss. Ilyen minden ágyas pap s ki a felsőbb rendek fölvétele után érvénytelen házasságot köt. (Concl. II.)¹

Természetesen sem Oláh érseknek 1560.-í, sem a most tárgyalt szombathelyi zsinat nem voltak képesek megszüntetni a meggyökeresedett bajokat. De azért a javulás állandó volt. Nagyban előrevitte a papság erkölcsi megújhodását — szinte fordulópontot jelez annak életében — az 1611-ben *Forgách Ferenc* esztergomi érsektől *Nagyszombatban* tartott tartományi zsinat, mely a papság fegyelmére, magaviseletére, a concubinatus gyökeres kiirtására döntő hatású törvényeket alkotott.

Hogy az ágyasok szentségtörő életének gátat vessen, az 1. fejezető. §-ában elrendeli, hogy mivel érett elmével, önként és szabadon kötelezik magukat tisztságra, a püspök az alszerpapság előtt figyelmeztesse őket és tegyen meg minden óvintézkedést, hogy szent föltételüktől el ne álljanak.

A 2. fejezet 2. §-ában a pap házi népérői intézkedik. A papok Isten kegyelmével ne csak tisztán és szeplőtelenül éljenek az Istennek tett ígéret szerint, hanem óvakodjanak a rossznak még látszatától is s a régi zsinatok kánonai szerint gyanús nőkkel ne csak együtt ne lakjanak, de ne is társalkodjanak. Az ellene vétők a trienti zsinat rendelete szerint lesznek büntetve. Nem keltenek pedig gyanút a legközelebbi

¹ Acta et Constitutiones dieocesanae Synodi Jaurinensis. Pragae, 1579.

vérrokonságban levő nők, továbbá az öreg, vagyis elaggott asszonyok. Ha azonban a püspök vagy vikárius meggyőződése szerint egyesek ezek közül is gyanúsak lennének, járjanak el velük szemben a zsinat szerint. Mert — mondja a Bölcs — ruhából származik a moly és asszonytól a férfi hamissága. Mert minden rosszaság csekély az asszony rosszaságához képest. Jobb a férfi gonoszsága, mint a jótevő asszony. Igen sok ember romlása figyelmeztet arra, hogy kerülni kell a nőkkel gyakori és fölösleges beszélgetést. Mert vadászok tőre az asszony; szíve háló, kezei kötelékek. Igen nehéz kerülni a bűnt, ha nem kerüljük az alkalmat. Nem szabad ott magát senkinek sem biztonságban érezni, hol sokan elestek: ki fél a veszélytől, kerüli azt.

Végül a concubinatus gyökeres kiirtása céljából a 3. §-ban elrendeli, hogy a püspökök és vikáriusaik a trienti zsinat kánonjai szerint járjanak el az ágyast tartó papok ellen. A főesperesek vizitáció alkalmával figyelmeztessék a népet, hogy a papok házassága nemtörvényes, azért vigyázzanak, nehogy a házasság látszatától félrevezetve, leányait prostituálják. Továbbá iparkodjanak a püspökök papjaiknak tiszteinges házasság palástjával takart ágyasságát a földesurak közreműködésével megszüntetni.¹

Forgách munkásságát folytatta az ellenreformáció halhatatlan vezére, Pázmány Péter. Már 1601-től, amikor a gráci egyetemről visszakerült Magyarországra, erőteljesen síkra szállott irataiban a coelibatus mellett.

Mindjárt 1602-ben történt, hogy Magyart István sárvári prédkátor kiadta Az országban való sok romlásoknak okairól című könyvét, melyben kikelt a papi nőtlenség ellen is. Pázmány már a következő esztendőben válaszolt Magyarinak híres Feleletében. Az egyházi emberek házasságnélküli való életükről én azt hiszem, farsangba írtál avagy kikeletbe, hogy nem igen szenvedheted az más ember magatürését, írja kedélyesen Pázmány. De hát mik is Magyari érvei a coelibatus

¹ Péterffy, i. m. II. 205. 208.

² Felelet az Magyar István sárvári praedicatornak az Ország romlása okairól írt könyvére. Pázmány Péter összes munkái. Egyet. kiadL I. köt. 74. 1.

ellen? a) Siricius pápa szeré a törvént; b) a házasságot tisztálatlan életnek híjuk; c) a papok kötelesek a házasságra. Mert Szent Pál bőcsületesnek mondya mindenekbe a házasságot (Hebr. 13a.) és ördögi tudománnak nevezi a házasság tilalmát. Másutt azt kívánnya, hogy az Püspökök egyfeleségü férfiak legyenek és hogy kinek-kinek felesége légyen párnáság eltávoztatásáért. Az Istenis azt haggya, hogy szaporoggyunk. Es Urunk maga is házas embereket választa az Apostolságra: mert Szent Péter, Szent Pál és Szent Filep házasok voltak, amint Clemens Alexandrinusbul megmutatta Eusebius, kit a Szent Pál írásaiból is bizonyítani akar.

Pázmány ezeket rövid szóval rendszerint megrostálja és megmutatja, hogy minden gondolata és okoskodása jó Magyari Istvánnak csak álom és polyva. Nem ítéljük förtelmes életnek a házasságot, sőt szentségnek valljuk. Az igaz, Siricius pápa azt írja, hogy amely egyházi ember megházasodik, Isten kedvében nem lehet és fertelmes életbe vagyon; de Siricius nem az Isten szerént való házasságot kárhoztatta, hanem az egyházi ember fajtalanságát. Mert a pap minek-utána hitívei és fogadásával arra kötelezte magát, hogy házasság nélkül is tisztán él, ha szinte meg akarván házasodni is, valamely asszonyállathoz köti magát, ugyan nem lészen az ő felesége, hanem safarinája (ágyasa) lészen. Kimutatja, hogy a coelibatus kötelezettsége Siricius pápánál sokkal régebbi, hogy az Anyaszentegyháznak volt arra halalma, hogy senkinek papságot nem adna, aki fel nem fogadná, hogy nőtlen és tisztán élne, hogy elégséges oka is volt, miért ezt rendelte. Nem erőltet senkit az Anyaszentegyház, hogy Pappá legyen, csak azt kívánnya, hogy aki Pappá akar lenni, előbb jól megpróbállya, minémű Istennek ajándékát érzi magába, (kit huszonöt esztendeig, míg forr a vér, megpróbálhat) és ha aránzza (gondolja), hogy Isten segítségéből elég ember lészen a házasság nélkül való életre, úgy legyen Pappá. — Ezután az életből, Krisztus, szent Pál, zsinatok, szentatyák szavaiból bizonyítva megfelel Luther Márton azon ellenvetésére, hogy szinte oly lehetetlen, hogy az férfiú és asszonyállat egymás nélkül legyenek, mely lehetlen, hogy víz és kenyér nélkül elljünk, avagy pedig, ha szinte lehet-

séges volna is, nem volna szabad az embernek magát erre köteleznie, míg bizonyosan meg nem tudná, hogy ez fogadásnak megtartására erő adassék néki az Istenül. — Végül kírja Magyari bizonyiságainak hiábavaló erőtlenségét.

1613-ban Pázmány kiadta az *Igazságra vezérlő Kalauzát*, melyben (XV. könyv 3. rész) újból védelmébe vette a coeli-batust. Bebizonyítja, hogy *a)* a házasságot bocsíti a romai Ecclesia; *b)* az új tanítók gyalázzák a házasságot;¹ *c)* a házasságra sem Isten, sem a természet nem kötelez; *d)* szabad embernek fogadással kötelezni magát a házasságtalan tiszta életre; *e)* a házasságtalanság fogadása után nem szabad a házasulás; *f)* vétek nincs a papok házasságtalanságában.²

Az „istentelen jezsuitának” ezen iratai bizonyára nem voltak hatás nélkül hazánk papságának felfogására, de azért Pázmány a papságra igazán nagy hatást csak 1616-tól fogva gyakorolt, mikor a király kegyelme a prímási székbe emelte.

A tartós háborúk miatt sokáig nem volt alkalma zsinatot tartani. Végre 1628-ban a püspököket összehívta Pozsonyba, Megnyitójában elmondotta, hogy a sok baj és elnyomatás után szomorú lélekkel látja annyi lélek kárát, az egyházi állás hátrányait s a fegyelem lazulását. Előterjesztést tesz tehát mindenről, miről a jelen szomorú állapotokban határozni kell. Mindjárt első helyen kérde: mit lehetne tenni az ágyas papok botrányos életének megszüntetésére? — és a jelenlévők határozata alapján szigorú rendeletet bocsát ki ellenük. Elrendeli, hogy elődje, a boldog emlékű Forgách bíboros által tartott nagyszombati zsinat határozatait a legpontosabban hajtsák végre. S bár említett zsinat nem mulasztott el semmit,

¹ A debreczeni prédikátorok sidó módra, *Libellus Repudii-t* engedik hogy adgyon feleségének, aki vélle nem akar lakni. Luthertől is azt hallók, hogy a mely asszonynak úra megerőtlénül, máshoz kösse magát. Az is Luther szava, hogy amely ember felesége derczés (durcás), a helyébe szolgáló-leányához nyúllyon ... stb.

² Inkább megtetszik a mocsok a tiszta ruhán, hogy sem a fazék fogón; és nagyobb csuda, ha egyszer eszterhára száll a lúd, hogy sem ha nap estig ott sétál a kakas. .. Nem tagadom, hogy a papok között fogyatkozások esnek, mint a nősek között is, de miképen az Isten törvényét nem kárhoztattyuk azért, hogy ha a törvény nem volna, vétek se volna; azon-képen a tiszta élet fogadását sem gyalázhattyuk.

mi az ágyas papok utálatosságának megszüntetésére szükségesnek látszott, mégis, mivel még most is legtöbbben a csúnya bűn rabjai, szigorúan meghagyja, hogy a főesperesek rögtön a húsvéti ünnepek után egyedül ezen célból az összes alájuk rendelt plébánosokat egy vagy több helyre hívják össze; az összehívottak előtt komolyan és alaposan tárják föl a veszélyt, melyben ilyen concubinariusok állandóan forognak; budzitsák őket, hogy ágyasaikat küldjék el, éljenek önmegtartóztatóan s fenyegessék meg azokat, kik ágyasaiknak és a mértéktelenségnek örökre búcsút nem mondanak; azoknak pedig, kik a jövőben nősülni vagy nősülő papot összeadni merészelnek, ígérjenek örök börtönt. A látogatás és figyelmeztetés ezen módját a főesperesek évenkint ismételjék meg, felszólítva közben a plébánosokat, hogy ha a szomszéd plébánosok valamelyikénél ellenkező szándékot vesznek észre, rögtön jelentsék be nekik vagy az espereseknek, hogy a fenyegető veszélyt így csirajában el lehessen fojtani. Továbbá ugyanezen ügyben hívják egybe a főesperesek az előkelőbb és idősebb híveket és magyarázzák meg jól nekik, hogy sem a papok ágyasai nem feleségek, sem az ágyasságban nemzett gyermekek nem törvényesek, hanem azok gyallazatos és erkölcsstelen nők, ezek pedig fattyúk, miért is legjobban tesznek a hívek, ha saját és a nők becsületét védelmezve, a rokon nőkből senkit sem engednek egybekelni a plébánnal. Végül rá kell bírni a földesurakat, ne mulaszzák el szigorúan megbüntetni úgy személyükben mint anyagiakban alattvalóikat, kikről megtudják, hogy ily szentségtörő házasság létrejöttén bármikép közreműködtek. Ide tartozik, hogy ha más bármily rangú és állású papok akár gyanús személyek tartása, akár a velük való társalgás által vétenek az önmegtartóztatás ellen, feljebbvalóik büntessék meg őket és kényszerítsék minden eszközzel az ilyen személyek elbocsátására vagy társalgás elhagyására.¹

Pázmány a következő esztendőben *egyházmegyei zsina-tot* hívott össze. Az általa előre megszerkesztett és a zsinat által hódolattal fogadott végzések főleg az egyházi élet

¹ Péterffy, i. m. II. 230.

körében fölmerült visszaélések kiirtásának módjáról intézkednek. A coelibatust illetőleg a nagyszombati zsinat határozatainak megtartását sürgeti,¹ — egyúttal érdekes leírását adja az akkori állapotoknak. Sajnálatos, hangzik a zsinat szava, hogy Magyarország sok csapása közt az egyházi fegyelem szigora annyira meggyöngült, a rosszaság annyira erőre kapott, hogy sok pap, jóllehet hűséget fogadott Istennek, nem fél nyíltan az ágyasság undok bünébe merülni, nagy fájdalmára a jámboroknak, nagy botrányára a népnek. Annyira megy ez a szemérmetlenség, hogy egyes bűnös papok nem félnek magukhoz hasonló concubinariusok segítségével az egyház színe előtt összeesküdni ágyasukkal, mintha lehetne közöttük házasság. S bár eddig a nagy paphiány miatt megtürették a szentségtörök, hogy a kicsinyek keresztség és a haldokläb bűnbánat nélkül meg ne haljanak, se a népet pásztor híján a körülugatók meg ne tántorításak, mivel azonban isten jósgából a buzgó papok és doktorok száma naponkint nő, a szent kánonok határozataira támaszkodva elrendeljük, hogy ha ezentúl papot nyilvános ágyasságban lelnek, vagy kitudódik, hogy feleség címén nőt tart magánál, minden személyválogatás és ítélezés nélkül pusztán a tény valódiságának megismerése után tasztsák örök börtönre. Fiaik és leányaik örökre legyenek rosszhírűek, egyházi, főleg káptalani javakra törvényesítés után is alkalmatlanok. A főespereseket azért lelkismeretben kötelezzük, hogy ha szorgos utánjárás után joghatóságuk alatt ilyenekre akadnak, késlekedés nélkül fogják el s vigyék az érseki börtönbe, ha szükség lenne, vegyék igénybe az érseknek és világi hatalomnak segítségét is. — Ezután elrendeli a pozsonyi tanácskozmányon meghatározott védekezési eszközöket (hívők fölvilágosítása, földesurak segítségül kérése); végül idézve a trienti zsinat határozatát (*Prohibet*), megtiltja az egyháziaknak a gyanús nőkkel való együttlakást is.²

¹ Ugyancsak a nagyszombati zsinat határozatainak megtartását rendelte el a Lósy Imre egeri püspöktől 1635-ben Jászon tartott egyházmegyei zsinat. (Péterffy, i. m. II. 341.)

² Péterffy, i. m. H. 251.

A zsinat azonban túlságos sötét színben tünteti fel az állapotokat. Legalább is a főesperesi látogatásokról fönmaradt jegyzőkönyvek alig egy-két ágyas papról tesznek említést, pedig — mint a följegyzések mutatják — Draskovics György, Kószeghy János, Pálfalvay János, Zsolnai János főesperesek ugyancsak nagy figyelmet fordítottak e pontra.¹ Mindössze Ebedeczky Lőrinc prasiczi,² Ékkel György báhonyi,³ Melczer Volfgangus alsódiósdi,⁴ Puczek Miklós üzbégi,⁵ Capricori János lakácsi,⁶ Chinorányi István alsókorompai,⁷ Székely István diószegi,⁸ Szentbenedeki Dániel gerencsérig Szőlősy Ferenc nagyjáci,¹⁰ Somogyi Mihály pudmericzi,¹¹ Tischlarich Péter beszterczei,¹² Tomanovith Mihály német-

¹ Idézve *L. Némethy*, Series parocharum etc.... .

² Hostium visitabat declinando ad cuiusdam sculteti domum ambians filiam suam sibi pro concubina.

³ Vir aloquin probus, nisci concubinam, quam repudiare coactus est, ad se recepisset. Graviter obiurgatus aiebat, nunc oeconomam saltern agere. Illud certum, utrumque senectute et morbis opprimi, nee tarnen sub eodem tectu habitare debere.

⁴ Septuaginario maior; emit aedes ac vineas mulieri, quacum diu vixit; ubi ordinarie habitat, domo parochiali pene vacua. Quia femina illa est admodum senex, et est aiflicta morbis, caret valde gravi suspicione flagitiis.

⁵ Senex, concubinarius... Rectorem agit filius, similis patri.

⁶ Parochus olim concubinarius, iam viduus, totus podagricus, bibulus. Cuius filius similis, qui parochiam Sarfiensem (Nyitra-Sárfő) regit.

⁷ Aetatis floridae, doctrinae exiguae, vitae haud probae. Concubina non quidem audet in eodem pago habitare, sed in vicinis villis oberrat.

⁸ Ex primis collegii Pázmániani alumnis. Parochiam sat male gubernat... Potitat etiam aliquando cum feminis hóra suspecta.

⁹ Agebat parochum circa S. Benedictum, non ita pridem in has partes adductus, ut vitám mutaret. Concubina, ex qua liberos suscepit, interdum verő hic in parochia versatur.

¹⁰ In taberna publica sólet combibere etiam cum foeminis. Ilium vicarius a celebratione missae prohibuerat.

¹¹ Erat illi concubina tertio ab hoc anno vita functa. Filia matrimonio molitor cuidam iuncta patrem curat, agitque oeconomam.

¹² Annor. forte 40., qui prius in Totgurab morabatur, inde hoc anno ultra montes amandatus est, ut tanto remotior a sua concubina, quae in Suanczbak degit, esset.. . Non caret suspicione prioris sceleris, nam licet illa modo apud ipsum in ßisztricze nunquam videatur, quia tarnen ille in Senkvicz et prope vineas possidet, quas non raro lustrat, hac occasione

gurabi,¹ Urménczi Tóbiás jókői² és Vietoris Márk istvánfalvai plébános³ ellen volt e tekintetben kifogás. — Viszont volt akárhány, ki valamikor vétett a coelibatus ellen, de épen a nagy Pázmány buzgólkodása folytán szakított bűnös életével. Névszerint Bolerázy János búrszentpéteri,⁴ Matthaeides Mátyás⁵ és Bakonyi Jakab stepanói,⁶ Skultéti (Marosi) Simon stomfai,⁷ Stomfai György széleskuti,⁸ Turkovics Márton nahácsi⁹ és Urménczy János závodi plébános.¹⁰ A papság nagyrésze pedig tiszta erkölcsű, buzgó lelkipásztor volt, kikról örömmel jelent-

ad illam quoque ex itinere divertere sólet: cuius rei cum ilium arguissem, negabat quidem, sed falso, nam ante trés menses illa enixa est; quamquam fortasse infantis alius pater esse potuit, dicitur enim foemina valde bibula ac proinde non satis pudica.

¹ Uxore et liberis praeditus.

² Senex concubinarius quidem, sed ilia in alia domo manet.

³ Nullam quidem ibi concubinam reperi, sed ilia in aüa domo manet.

⁴ Sub iuramento examinati parochiani edixerunt, quatenus parochus dimiserat feminam, quam apud se habuerat, cum qua nullám amplius habet conversationem.

⁵ Antea habebat concubinam, sed earn dimisit. Examinavi diligenter parochianos, utrum ilia frequetet aedes parochi, aut parochus hospicium illius, qui omnes constanter affirmabant, neque parochum in ipsius hospicio, neque illam in aedibus parochi ivisse.

⁶ Antea habebat concubinam, sed earn iam dimisit, et illa manet in Szomolány. Propriam filiam habet penes se maritatum, illa cum viro curam domus habet. Senioribus, consule, iudicibus et iuratis convocatis praemissio iuramento examinavi seorsim singulos, an concubinam eius viderint in domo parochiali, ad quod responderunt negative. In aliis vero omnibus supra modum dilaudabant parochum et salarium ipsius auxerunt.

⁷ Erat Uli prius concubina, quae adhuc vivit et licet it Stomfa maneat, non tarnen in domo parochiali. Nee scandalum, nee magna nunc suspicio sceleris, propter vetulum.

⁸ Concubina olim sua vitam agit in Német-Diós, unde is hue translatus est. Non sólet ilia eum adire. Ille tamen interdum accedit in Diós, vineas ibidem suas lustraturus, an vero tunc commercium sit illis, nescitur.

⁹ Contulit se hue e s. Nicolao, ubi propter coloni coniugem male audiebat.

¹⁰ Antea fuit concubinarius, sed ante annos quatuor illam dimisit, ut una voce iurati huius loci, postquam separatim sub iuramento examinati retulerunt, quod nunquam vel illam apud parochum, aut e contra parochum apud illam viderint.

hették a főesperesek: Sobrius, castus, totus animarum conversion addictus.¹

Pázmány ezután 1630-ban nemzeti, majd évenkint megyei zsinatot tartott, melynek főteendője volt kideríteni, miként foganatosíttnak a megelőző zsinatok végzései, mennyiben bizonyultak hiányosnak, milyen új intézkedéseket követelnek a fölmerülő viszonyok. S mint életíróa, *Fraknói* megállapítja, személyes érintkezése a gyűléseken megjelenő papságra nem is maradt hatástan. Nem sikerült ugyan egy varázsintéssel orvosolni az elévült bajokat, de a további súlyedést és hanyatlást föltartóztatta.²

A már idézett főesperesi jegyzőkönyveken kívül fényes bizonyítéka ennek Lósy Imre esztergomi érsektől 1638-ban Nagyszombatban tartott egyháztartományi zsinat, valamint Lippay György esztergomi érsektől 1648-ban ugyancsak Nagyszombatban tartott nemzeti zsinat, melyek már nem is foglalkoztak a coelibatus kérdésével.³

Mégis volt egy része az országnak, hol az ellenreformáció sokáig nem tudott diadalmaskodni, hol a XVII. századnak még második felében is nős papok voltak: a Székelyföld. — Az erdélyi gyűlésen 1640 január 23.-án a következő határozat hozatott: „Volt kegyelmes Urunk nem kevés panasza az Háromszéki Romano-Catholicus Atyánkfiainak: Hogy az ő Kegyelmek Vicariusától az Háromszéki Romano-Catholicus papok semmiben dependeálni nem akarnának, ha mi excessust tselekesznek, azoknak animadversiójában ellenek, hogy executiót tegyen, nem engedik, nem akarván semmiben az Ecclesiastica disciplina alá Canonok szerint magokat submittálni. Végeztük azért Nagyságod Kegyelmes Annuentiájából, hogy valaminémű Conditókkal Idvezült Kegyelmes Urunktól, az Vicariusságról való utolbi levele vagyon, minden részeiben az szerenti Tisztében eljárhasson Vicarius Uram, Nőtelen Pap

¹ Némethy, i. m. 961. 1.

² *Fraknói Vilmos*, Pázmány Péter. Budapest, 1872. 198. I.

³ Legfeljebb utóbbi annyiban, hogy megtartását sürgette mindannak, mit az 1611., 1629. és 1630. zsinatok rendeltek, tehát azoknak is, quae quoad mores, vitem et honestatem Cericorum institute sunt. (Péterffy, i. m. II. 377.)

*is lehessen Esperest, ha az Nos Papok is valasztýák; Nagyságodnak, mint Kegyelmes Urunknak alázatosan meg-szolgállyuk.*¹ A határozat a törvénykönyvbe is belekerült a következő szöveggel: „a vicariusságról Néhai Idvezült Rákóczi György Fejedelemről, akkor Vicariusnak adatott levele szerint, hogy tisztiben eljárhasson, és hogy nötelen Pap is lehessen Esperest, ha a nős Papok is választýák, végezhetett.”² Mindenesetre csodálatos dolog. De megértjük, ha tudjuk, hogy az erdélyi püspökség 1556-ban megszűnt és 1697-ig Naprányi Demetert kivéve nem volt Erdélyben római kath. püspök. Mentek ugyan néha oda vikáriusok, hanem — mint az eredmény mutatja — ideigtartó ottlétükkel nem sokat tudtak elérni.

10. A papi nőtlenség története a XVIII. században.

Az ellenreformáció ismét Regnum Marianummá tette Magyarországot. A katholicizmus megerősödött számban és hitéletben egyaránt. A papság, mely másfél századdal azelőtt oly alacsony fokra süllyedt, működésében, életében mintászerű lett. Ezt bizonyítja úgy a XVIII. század irodalma, mint a különböző püspököktől tartott zsinatok és kiadott instrukciók, melyek a coelibatust, mint ideált állítják a papság előtt már nem is annyira annak megszegésétől óvják papjaikat, mint inkább attól, hogy vigyáztalan viselkedésükkel híveiknek esetleg gyanúra alkalmat ne szolgáltassanak.

¹ *Josephus Benkő, Milkovia, sive antiqui episcopatus Milkoviensis explanatio. Viennae. 1781. I. 74.* — Benkő munkájának ezt a részét nem-sokára közölte a *Staats-Anzeigen* (gesammelt von. *Aug. Ludwig Schlözer*), hozzáadva, hogy a püspökök tehetetlenek voltak a nős papokkal szemben. Es blieb ihnen kein anderer Mittel übrig, die Ehelosigkeit der Geistlichen nach und nach allgemein zu machen, als dasz sie die verheirateten Pfarrer aussterben liesen, und ihre Stellen mit *Mönchen* besetzten. Die Folgen davon sind in den untersten Gegenden von Ungern, in Slavonien, Kroatien, und dem Secler Anteil von Siebenbürgen annoch sichtbar: denn da sind die meisten Pfarren noch immer Franciscaner. (*Von Bewiebten katholischen Geistlichen in Ungern.* 8. k. 1785. 301. 1.)

² *Approbatae constitutiones Regni Transsylvaniae.* 1. R. VII. 1.

Az irodalomból külön meg kell említeni *Szentivány Márton* jézustársasági atya munkáit, melyekben nagy tudással cátfolja meg a protestánsoknak a coelibatus ellen szokásos érveit. Még 1699-ben adott ki egy kis könyvecskét, szó van benne az önmegtartóztatásról is.¹ Lutheránus részről nem sokáig késsett a felelet. Ha a trienti zsinat szerint felsőbb rendekkei bíró papoknak nem szabad házasságot kötni, mondja többek között írója, az aposztata lutheránus papoknál (akik tudniillik visszatérnek a katholikus vallásra) miért tűrik meg mégis Magyarországon a feleséget? Szentivány természetesen rögtön válaszolt a különböző kifogásokra, a föntebbire is. Az egyházba visszatérő lutheránus pásztoroknak azért szabad nejüket megtartani, mert ők nem fölszentelt papok, hanem csak világiak.² — 1717-ben három munkát is adott ki a termékeny író a lutheránusok ellen. Mindegyikben tárgyalja a coelibatust. Az elsőben megcátfolja egy névtelennek állítását, hogy először Siricius pápa rendelte el 390-ben papjainak a nőtlen életet. Ha — mondja — igaz volna is ezen állítás, akkor is ajánlatosabb lenne a coelibatus úgy önmagában mint régiségénél fogva, mint volt a papok, szerzetesek, apácák fölszabadítása, amit Luther csinált 1517-ben, amennyiben az tizenegy századdal megelőzte ezt. Különben már Siricius előtt kötelező volt az önmegtartóztatás.³ A második könyvben kilenc pontban szent Ágoston tanításából cátfolja meg a papi nőtlenség és szerzetesi fogadalom ellen felhozott érveket.⁴ A harmadik könyvben

¹ XV. Dilemma omnibus DD. Acatholicis in Hungaria pro xenio növi anni 1699 oblata. Tyrnaviae, 1699.

² Lutheranicum nihil ad rem, nihil ad propositum; seu ludicrae responsiones cuiusdam lutherani Regiomontani academicii ad XV. Catholicon Dilemmata refutatae. Tyrnaviae, 1703.

³ Lutheranicum nunquam et nusquam; seu intricatissima et insolubiliis quaestio: an et ubi, et quando extiterit Lutherana Ecclesia ante Martinum Lutherum, h. e. ante annum Christi 1517? quam posteaquam complures Praedicantes et Professores tum Augustanae quam Helveticae Confessionis irrito semper laboré conati fuissent solvere, quidam Anonymus eandem extricare suo scripto volens, longe magis adhuc intricavit. Tyrnaviae, 1717. 53. sz.

⁴ Magnum chaos inter Confessionem Augustanam et Confessionem Augustinianam, sive discrimin et disconvenientia in doctrina fidei Conf. Augustanae a S. Augustini doctrina. Tyrnaviae, 1717. 22. §.

külön fejezetet szentel a coelibatus kérdésének és az első öt század atyáinak műveiből mutatja ki a protestánsok e tárgyban felhozott érveinek hamisságát. Megállapítja a protestáns pásztorokról, hogy „semmitől sem irtóznak annyira, mint az ön megtagadástól és tisztaságktól és semmit sem védelmeznek annyira, mint a papok házasságát, készebbek levén hitük minden cikkelyét megtagadni, mint e pontban a katholikusoknak engedni.”¹

Ami a zsinatok és a püspökök e tárgyban kiadott rendelkezéseit illeti, egyrészt eszközöket ajánlanak annak könnyű megtartására, másrészt intézkednek, hogy a papságtól a mértekkelenségek még a gyanúját is távoltartsák.

Inkább fözzön a pap, mint szakácsnét tartson, ajánlja az 1714. pécsi zsinat; ha pedig ez nem lehetséges, idős nő vagy olyan rokont alkalmazzon, ki nem kelt gyanút. Ajánlja továbbá a gyakori elmélkedést a papi állás méltóságáról, felelőséges voltáról.²

1719-ben Althan váci bíboros-püspök adott ki esperesei és plébánosai számára egy Instrukciót,³ melyben a legsúlyosabb büntetések terhe alatt parancsolja meg, hogy akik rosszhírű és gyanús nőszemélyeket tartanak maguknál, kézedelem nélkül távolítsák el azokat házukból s ne merjen soha egyikük se ilyen nőket akár saját, akár más házában

¹ Doctrina fidie christiana Ecclesiae primorum quinque saeculorum, seu Examen: quaenam ex tot et tam varus religionibus modernis sit vera Christi Ecclesia. Tyrnaviae. 1717. (De Coelibatu sacerdotum ac religiosorum. 532. 1.)

² Ita aliis luceat, ut sibi non obtenebreat. Quae ut parochi facilius praestent, cum nemo sine calore caleat, nemo sine albedine albus fiat, nec sine spiritualibus spirituális efficiatur: iuvabit quamplurimum et necesse erit, ut. e. g. die Dominico media circiter hora, qua tam sublimem sacerdotis dignitatem, qua supra Angelos evectus est, et gravissimam sui status obligationem, qua aliis ad vitam praelucere tenetur, quilibet expendat; die Lunae virtutes sacerdoti necessarias, ut secundum S. Paulum 1 Cor. 3. sit irreprehensibilis ... castimoniae exemplaris etc.... ut sic animus sua esca qualibet die refectus Deo et suo Creatori ac Redemptori invisibiliter iunctus adhaereat, eique soli vivat, ut dicere possit: sive vivimus, sive morimur, Domini sumus. Péterffy, i. m. II. 417.

³ 1724-bert és 1754-ben ismételte ki lett hirdetve.

kitartani vagy velük bensőbb viszonyt kezdeni. A bűnösökkel szemben nemcsak a trienti zsinaton előírt büntetéseket fogják kérlelhetetlenül alkalmazni, hanem, amennyiben az egyházi figyelmeztetésnek nem engedelmeskednének, csúnya börtönbüntetéssel sújtatnak — csekély kenyéren és vizén; ha pedig javíthatatlanok maradnának, az egyházmegyéből minden bizonyítvány nélkül kizáratnak vagy más tetszszerinti büntetésben részesülnek. Meghagyja az instrukció, hogy egy plébános se merjen szakácsnőjével vagy más nővel kocsikázni, ellenkező esetben vegyék el lovait és kocsiját, ha pedig észreveszik, hogy vele vásárokra jár vagy nyilvános tereken sétál, büntetésből minden egyes alkalommal fizessen a püspöki hivatalnál jótékony cédra 30 imperialist. Végül megtiltja a bíboros, hogy a plébánosok végrendeletileg bármit is hagyjanak azon asszonyoknak vagy szakácsnőknek, kikkel bűnös viszonyban éltek vagy akikkel gyanúsították őket. Aki ez ellen vét, nemcsak hírnevet mocskolja be, hanem alkalmat szolgáltat arra is, hogy végrendeletét egészen érvénytelenné nyilvánítsák. Ugyanez áll a törvénytelen gyermekről is.¹

Az *egri* püspök 1749-ben adta ki az egyházmegyei statútumokat, melyek közt természetesen szó van a papoknak nőkkel való érintkezéséről is. Hivatkozva a trienti zsinattól is hangoztatott nagy igazságra, hogy a vezetők ártatlansága a népek üdvössége, példás életet követel a papságtól. Elrendeli, hogy csak jóhirű és legalább negyven éves szakácsnőket szabad felfogadni, még pedig mindig az esperes engedélyével, kinek ilyenkor az előbbi szolgálatról és viselkedésről kapott bizonyítványt be kell mutatni; viszont az esperes tudta nélkül nem szabad őket a szolgálatból elbocsátani. A bűnös papok ellen majdnem szószerint ismétli a váci instrukció határozatát.¹

Zichy Ferenc györi püspök 1755-ben adott ki körlevelet az egyházi fegyelem ügyében. Ismétli a IV. lateráni, valamint

¹ Instructio brevis pro archidiaconis ruralibus et parochis. Denuo impressa et publicata. Neapoli, 1724. 41. 1.

² Statuta Dioecesis Agriensis. Agiae, 1767. 81. 1.

a trienti zsinat határozatait s megparancsolja papjainak, hogy az I. és II. fokú vérrokonokat kivéve, kik mentek a gyanútól, ne tartsanak házukban virágzó korú vagy más gyanús nőt. Elvárja az esperesektől, hogy e dologban ők járjanak elő jó példával. Ami kerületük többi papját illeti, ha valamelyiknek új javadalom elnyerése céljából erkölcsi bizonyítványt állítanak ki, e pontról külön tegyenek említést és jelentsék be lelkismeretesen, nem tartott-e magánál gyanús személyt. Mert ha búnössége kitudódik, a jogban előírt büntetéseken kívül nem engedi át másik javadalomra, ha volt is praesentálva.¹

A következő évben *Klobusiczky Ferenc kalocsai* érsek adott ki körlevelet a nőkkel való bizalmas érintkezés kerüléséről, egyszersmind XIV. Benedeknek 1740-ben, még bonni bíboros-érsek korában kiadott rendeletét kivonatban közölve meghatározza, milyen nőket szabad a plébánián tartani: a) az I. és II. fokú vérrokonokat; b) az I. fokú sógorságban levő nőket, kivételekép a II. fokban levőket is, ha egymást tisztelik; c) a rokonnők szolgálóit; of) ha a férficseléd megnősül s a plébánián lakik, felesége is vele élhet; végül e) ha a plébánosnak sem nőrókona, sem férficseléde nincs, szükséges övintézkedések mellett egy-két nőcselédet fogadhat házába.²

A *csanádi* püspök, *Engl Ferenc* 1763-ban kiadta elődjének, Falkenstein Bélának instrukcióját, melynek a papok életéről szóló része szószerint egyezik az 1719. váci instrukcióval.³

Végül az 1777. évből két emlékünk is van, melyek az egyházi határozatok pontos betartását sürgetik, egyik a rozsnyói egyházmegye statútuma, másik a szombathelyi püspök instrukciója.

A *rozsnyói* statútum óva inti a pápságot bármiféle, az egyházi állást, fogadalmat, szellemet sértő érintkezéstől a gyöngébb nemmel, mert — idézi *Seneca* szavait — az asszony vagy szeret, vagy gyűlöl, harmadik eset nem létezik. Megparancsolja, hogy az esetleg botrányt okozó nőket rögtön

¹ *Roskovany*, VI. 234.

² *Roskovany*, III. 78.

³ *Oltoványi, Acta Synodaiia*. Temesvárim, 1859. 100. 1.

távolítsák el házukból, mert — figyelmezteti másik nagy igazságra a papokat — a szemtelen nő senkinek sem kegyelmez, nem tiszteli a levitát, nem becsüli a papot. *Szent Agoston* szerint nem elégséges a jó lelkismeret, hanem amennyire emberi gyengeségünkötő tellik, iparkodjunk semmi olyat nem tenni, mi rossz gyanút kelthet, miért is elrendeli, hogy csak példás nőket szabad alkalmazni. Végül szigorúan megtiltja, hogy a papok világi szokás szerint a nőkkel karonfogva nyilvánosan sétajanak, nagy szükség nélkül velük útra induljanak vagy táncoljanak.¹

A *szombathelyi* püspök instrukciójában gyönyörű intelleket ad papjainak, mikép viselkedjenek a nőkkel szemben. Legyenek óvatosak az érintkezésben, nehogy amit először szükségből vagy udvariasságból kezdettek, érzéxiséggé vagy egyenesen testiséggé fajuljon. Mert ez az a szirt, melyhez sok egyházinak ártatlansága és hírneve csapódott — és hajótörést szenvedett. Ez a botránykő, melybe ütődve úgy saját, mint mások lelkének kárt okoztak, a papi rendre és egész egyházra súlyos veszteséget és gyalázatot hoztak. Ez a rágalom, mit az újítók a papi állásra rásütnek, mintha a papoknak a házasságot megtiltanák, a paráznaságot és ágyasságot pedig elnéznék. Meghatározza, kiket szabad a plébánián alkalmazni. De bármily jó nőket alkalmaznak is, vigyázzanak szorgosan a papok azok viselkedésére, nehogy cselekedetükkel úgy tünjenek föl, mintha a csalédnél nagyobb tekintélyt követelnének maguknak. Mert bizonyos, hogy ha a szakácsnők és szolgálók az egyháziak házában a családanya tekintélyét gyakorolják, a papok szobáiba szabadon és kihívóan bejárnak, mindenről tetszés szerint intézkednek, ebből könnyen balvélemény és a világiak megütődése származik.²

Mintegy függelék gyanánt, röviden meg kell emlékezni azon visszaélsről, mely ezen időtájt a *munkácsi* gör. kathókus papságnál lábrakapott.³ Mint a munkácsi apostoli vikáriusnak az egri püspöki vikáriushoz 1698 március 24.-én írt leveléből kitűnik, papjai közt az a szokás honosult meg,

¹ *Roskovány*, III. 113.

² *Roskovány*, III. 111.

³ V.ö. *Roskovány*, VI.200-204.

hogy első feleségük halála után újra nősültek és így bigámu-sok lettek.¹

Az egri püspökök minden megtettek e visszaélés ki-irtására s több alkalommal írtak ezen ügyben. Erdödy egri püspök 1718-ban erősen megrója a vikáriust, hogy bigámusokat tür meg papjai között (több példát említ). Hivatkozva a Szentszéknek a görögök reformációját illetőleg 1595-ben kiadott Instrukciójára, meghagyja neki, hogy a bigámus papokat tiltsa el az együttlakástól és hivataluk gyakorlásától, feleségeket pedig, helyesebben ágyasukat mielőbb távolítsa el.

Az óhajtott eredmény azonban nem lett meg, miért is Erdödy a szász bíboros-prímás fölhívására Rómába vitte az üget. A *Congr. de Prop. Fid.* még ugyanazon évben figyelmeztette a vikáriust, ne engedje együtt élni a bigámus papokat törvénytelen feleségekkel, egyúttal elrendelte, járjon el velük szemben a törvény szerint. De a visszaélés most sem szűnt meg egészen. Barkóczy egri püspök 1748-ban kiadott vizitacionális dekrétumában is említés történik róluk.²

11. Jozefinizmus és a coelibatus.

A reformáció utat nyitott a vallástanásagnak. A Szentírás szabad magyarázatának elve, karoltve a tekintély elvetéssével, arra ösztönözte híveit, hogy az isteni tekintély helyett az emberi ész fogadják el hit dolgában vezérül. Ennek szükségszerű folyománya lett, hogy a Szentírásból sokan csak azt fogadták el, mi kedvükre volt, majd pedig — egyik lépés követi a másikat — akárhányan a szent könyvekben foglalt kinyilatkoztatásokat elvetve, csak olyan hitigazságokat akartak elfogadni, melyeket az ész bebizonyítva lát. így született meg lassankint az illuminatizmus, naturalizmus, racionalizmus s e szellemi irányzatok heves harcot indítottak minden oly intézmény ellen,

¹ Aliqui sacerdotes, qui postquam moriuntur illorum primae uxores, volunt alias ducere, eunt pro copulatione vei ad Mármaros, vei ad aliquem sacerdotem, qui in montibus et inter latrones manens, non timet me...

² Bigami sacerdotes inductis in thorum mulieribus cohabitant, ab us non separantur, neque pro matrimonio eorum dispensatione succurritur.

melynek helyességét, ésszerűségét nem tudták vagy nem akarták belátni, — szüksékképen a coelibatus ellen is.

Nem volt senki a XVIII. század elején, írja *Baernkopff Ignác* pozsonyi kanonok (*Flaminius Cephalius*) 1787-ben megjelent könyvének előszavában, ki bölcselőnek vagy politikusnak akart látszani, hogy miként a legszentebb dolgokat, úgy a coelibatust is ne tüntette volna föl nevetségesnek olvasói előtt.¹ Főleg Németországban jelent meg sok röpirat, könyv a papi nötlenség ellen, kiknek szerzői, mint ugyanazon író mondja, nem rettentek vissza semmi céltól, rágalomtól, gyanúsítástól, hogy bebizonyíthatassák két állításukat: a) a coelibatus Krisztus egyházának első négy századában ismeretlen volt; b) e törvény igazságtalan, azért egy papnak sincs szüksége nősüléshez akár a fejedelmek, akár az egyháziak fölmentésére.

Az ellenkező felfogás hívei persze nem hagyták válasz nélkül a támadásokat s így erős harc indult meg a coelibatus ellen és mellett. A harc hullámai hazánkba is átcsaptak, először csak a nötlenség mellett. A már idézett írón kívül, ki nagy tudással cáfolyja meg az ellenfélnek két ismertetett állítását, három munka tűnik ki: *Benyák Bern.* piarista Osterwaldnak a szerzesi fogadalom, főleg tisztaág ellen felhozott érveit cáfolyja meg,² *Décsy Antal Lampe* állításait cáfolyja meg 18. téTELben;³ *Szuhányi Ferenc* jezsuita pedig párbeszéd alakjában felel a természettudósoknak coelibatus-ellenes véleményeire.⁴

Időközben megérkeztek a támadások is. II. József uralmodása mindenki által érezhetővé vált. Egyrészt a hittelenség kezdett erősen lábra kapni — még papi körökben is, más-

¹ *Vindiciae Coelibatus Ecclesiarum Occidentis contra nuperros quos-dam scriptores. Vindobonae,* 1787.

² *Responsum ad librum singularem Petri ab Osterwald. Pestini,* 1782.

³ *Republica polemica diplomatica legalis pro apostolicis constitutionibus et legibus divorum Stephani et Ladislai Hungariae Regum contra Fridericum Adolphum a Lampe. Pestini, Budae et Cassoviae,* 1784.

⁴ *Dialog, quibus naturalistarum, seu fortium spirituum virorum opinio-nes variis de rebus, iisque oppositae sententiae referuntur. Cassoviae,* 1789. (diai. XXVII.)

részről a fölébresztett nemzeti szellem sok embert ösztökélt annak a problémának megoldására, hogyan lehetne egyesíteni a keresztény vallásfelekezeteket. Elkezdették hát támadni az ellentétes pontokat, persze a coelibatust is.

Nem szabad azt hinni, hogy ez II. Józsefnek volt az akarata. O nem volt a papi nötlenség ellen soha. 1786-ban hazánk részére kiadott házassági rendeletében (21 §.) az egyházi rend és szerzetesi fogadalom bontó akadályát érvényben hagyta és megerősítette. Sót mikor az a hír kezdett terjedni, hogy el akarja törölni a coelibatust s több pap folyamodott hozzá nősülési engedélyért, kijelentette, hogy sohasem volt szándékában eltörölni országaiban a coelibatust.¹ Természetesen azért egyházellenes rendeleteivel, kivált a vidéki szemináriumok bezárásával erősen hozzájárult az egyházi fegyelem meglazításához és a múlt század coelibatus-ellenes mozgalmai bizony uralkodásának, helyesebben a jozefinizmusnak számlájára Írandók.

Még halála évében jelent meg egy röpirat a keresztények egyesítésére. A szerző, ki II. József személyét veszi föl, sorra vizsgálja az ellentétes tanokat és azokban akárhány Isten szavával és emberi ésszel ellenkező dolgot fedez föl. Ezek között említi a coelibatust is azzal a csodáldozó észrevételel, hogy a katholikusok a világiaknál szentségnak hirdetik

¹ Es hat sich der Ruf verbreitet, als solle der Cölibat der Geistlichkeit in k. k. Erbländern aufgehoben werden. Da dieser Ruf auf manche Gemüther einen widrigen Eindruck machen könnte, so haben Seine Majestät in der Absicht, diesen Ruf desto eher zu vernichten, sich zu erklären geruht, dass Allerhöchstdieselben keineswegs geneigt sind, den Cölibat der Geistlichkeit in ihren Erblanden aufzuheben, und zugleich befohlen, diese ihre Gesinnung allen Landesstellen bekannt zu machen. Wien, den 26. Juni 1787. (*Caesar, National-Kirchenrecht Oesterreichs.* VI. 41.) — Az *Oberdeutsche Staatszeitung von März* című lapban pedig 1789-ben II. Józsefnek a következő érdekes határozata olvasható néhány pap nősülési kérvényére: Auf die letzte Vorstellung der sechs Pfarrer, die um Aufhebung des Cölibats eingekommen sind, hat der Kaiser der geistlichen Commision andeuten lassen, dass der erste Priester, der wieder mit einer solchen Bitte kommt, ohne Pardon in den Narrenthurm gesperrt werden so!!. (*Roskovány*, III. 143.)

a házaséletet, a papoknál pedig gaztettnek minősítik.¹ A cífolat hamarosan megjött, ugyancsak II. József nevében. Kimutatja a coelibatusnak az egyház követelményeivel való összhangzását s kijelenti, hogy egy keresztyénnek sem szabad kétségbe vonni, miszerint a fogadalom megszegésével történt házasságok, minőket Luther és a többi papok kötöttek, szentségtörök.²

Egy másik névtelen röpirat is jelent meg az emberi jogok védelmére. Követeli többek között a coelibatus és szerzetesi fogadalom eltörlését; egyúttal ajánlja a püspököknek és papoknak, hogy mi helyt kedvük lesz, nősüljenek meg.³ A cífolat erre sem maradt el.⁴

A harmadik munkát az 1790. országgyűlés alatt *Battyány Lajos* adta ki *Ad amicam aurem* cím alatt a papi nötlenség ellen. Sorra veszi benne az állami és egyházi intézményeket. Erősen támadja azokat — a coelibatust is, sőt nem kétéltékdedik kijelenteni, hogy minden katholikus országnak közös akarattal kell óhajtani és kivinni eltörlését annak a törvénynek, mellyel az ember önmagát csonkítja meg. Ha kérésüket nem teljesítik, úgy az egész nemzet tudósainból összehozott zsinaton kell e fegyelmi törvényt eltörölni, annál is inkább, mivel nincs más mód, hogy az ország vallásai között szükséges összhang és egyensúly helyreálljon. A cífolat nem sokáig késsett,⁵ de Battyány válasza sem, melyben újabb érveket hoz fel állítása mellett.⁶ Erre csak öt év múlva érkezett felelet. *Kenyeres József* nagyszombati tanár, később

¹ Epistola postuma Josephi II. ad S. Rom. Pontificem reliquosque R. C. Ecclesiae episcopos exarata suadens Rom. Catholicorum unionem cum acatholicis. Cum notis editoris. 1790.

² Josephi II. condam imperatoris litterae de coelis missae contra impositam sibi epistolam posthumanam. 1790.

³ Hungaria uberrima et securima. Sive de Rege et Regno ad leges generis humani conformes regulando. 1790. (15. fejezet.)

⁴ Refelluntur errores de votis et clericali coelibatu, prolati ab auctore libelli: Hungária uberrima. 1790.

⁵ Magyar és Erdélyországnak rövid ismerete, melly a' két Ország-nak mind világi mind egyházi állapotját szem eleibe állítja. 1790.

⁶ Aloysis Batthyán, Ad utramque auarem auctori operis hungarici, cui titulus: Magyar és Erdély, etc. 1791.

rozsnyói kanonok alaposan és nagy tudással cáfolja meg benne Batthyányt, egyúttal bőlcseleti apológiáját adja a coelibatusnak.¹

1791-ben ismét több röpirat látott napvilágot, melyek részben vagy egészen a coelibatusról szólnak. Az országgyűlés alatt, midőn a vallás ügyeiről tárgyaltak s egyidejűleg magán összejöveteleket tartottak, egy könyv jelent meg többi között a következő kitételel: a papságból azáltal, hogy nincsenek utódai, szükségképen eltűnik a haza szeretete is.² A méltó válasz nem sokáig készett. Figyelmezeti az író, hogy mikor a papság ellen arcátlanul izgat és nem röstelli gyanúsítani oly rágalmakkal, melyek a közbékét feldúlják s egyenetlenséget hintenek, súlyosan vét a polgári törvények ellen is.³

Egy másik röpirat megint azt állította, hogy a coelibatus a régi egyházban ismeretlen volt, sőt a papok hazánkban is görög szokás szerint sokáig nősültek, miből megint azt következteti, hogy az első magyar keresztenyek a keleti egyház intézményeit és szertartásait fogadták el.⁴ Az elmaradhatatlan válasz most is megérkezett egy képzett és szellemes teológustól. Magyarországon, mondja, visszaélés folytán kapott lábra a papi nősülés. Szent István törvényeiben semmi nyoma sincs neki. Csak a halála után bekövetkezett zavaros időkben kezdtek a papok nősülni, amit szent László a béke kedvéért megengedhetőnek tartott, míg Rómából tanácsot nem kér. Kálmán azonban már eltiltotta. Ebből tehát téritésre következtetni nem lehet. Vagy miért kért szent László Rómából és nem Konstantinápolyból tanácsot, hogy mitévé legyen?!⁵ A tudós szerző még két cáfolatot írt e tárgyban,

¹ Analysis libri „ad utramque aurem” dicti. Pestini, 1796.— A könyv csakhamar elfogyott és Flórenzben nyomatott ki újra a következő cím alatt: Philodoxiae et Bathianiano systemati addicti auctoris anonymi liber disquisitus.

² Declaratio Statuum Catholicorum, qui ad Conventum Catholicum die 30. Nov. 1790. apud Aeppum Colocensem celebratum non influxerunt. 1791.

³ Censura religionario-politica libelli, cui titulus ' Declaratio Statuum etc. 1791.

⁴ Sola salvifica ad trutinam rationis et revelationis expeensa. 1791. 36.1.

⁵ Animadversiones in libellum, cui titulus: „Sola salvifica ad trutinam

melyekben részint a mondott érveit ismétli, részint azt mutatja ki, hogy az egyháznak van jog a papjaitól nötlenséget követelni.¹

Még egy erőshangú könyv látott 1791-ben napvilágot, Káts István várad-velencei plébánosé: *Tractatus de coniugio et coelibatu Clericorum. Viennae, 1791.* — a népek megvilágosítása és az egyház megújítása céljából az európai fejedelmeknek, főleg II. Lipótnak ajánlva. Mint előszavában bevallja, *Calixtus György* német protestáns író munkája² nyomán írta könyvét s ebben a következőket állítja. Sem Krisztus, sem az apostolok nem vették el a papoktól a nősülés szabadságát, sőt a Szentírás ugyanazon házassági törvényeket alkalmazza rájuk is, mint a világiakra, kivéve, hogy egynejűnek kell lenniök. A papságot az evangéliumi és apostoli fegyelem hagyományával szemben semmiféle anathémákkal és határozatokkal sem lehet elriasztani a házasságtól. A trienti zsinaton az ott kóborló szerzetesek cselei folytán a hit anyagát összekeverték a fegyelmi dolgokkal. A főpapok súlyos bűn terhe alatt kötelesek visszaállítani a papság nősülesi szabadságát. — Egyébként a szerzőről püspöke, Kalatai Ferenc, azt a kijelentést tette, hogy már több vétekkel megbílegzett ferfiú.³

Teljesség kedvéért ínég két levelet kell megemlíteni. Az egyiket egy névtelen plébános küldötte 1790-ben Magyarország hercegprímásának, kérve a coelibatus megszüntetését, mint amely egyetlen eszköz lenne a katholikusok és protes-

rationis et revelál ionis expensa”, ad rectum revelationis et rationis usum exactae. 1791.

¹ Examen Schediasmatis, cui titulus: *Sola salvifica etc. 1791.* — Reflexiones ad Declarationem auctoris Schediasmatis. 1791.

² De coniugio Clericorum liber: quo et libertás huius coniugii adversus pontificias leges, Hildebrandinam haeresim, Baronium et Bellarminum et socios ex iure divino et humano vindicatur, et praecipue quidquid unquam in Ecclesia tentatum gestatumque est ad hanc libertatém vei conservandam, vei infringendam, ac denique abrogandam, ex históriáé fontibus ordine suo accurate narratur. Helmstadii, 1631. — Arra a hirre, hogy H. József eltörli a coelibatust, *Henke* 1783-ban újra kiadta e könyvet.

³ Wiedemann, Kirchl. Büchercensur. Wien, 1873. 138. 1. — Roskovany, VII. 229.

tánsok kibékítésére.¹ A másikat *Sillyei Antal* esztergom-egyházmegyei pap írta a királynak azzal a kérelemmel, engedje meg neki a katholikus vallásból való kitérést és nősülést.²

II. József halála után az uralkodása alatt elharapódzott hitetlenség és vallástalanság egyidőre megszünt s vele együtt megszünt — szintén csak egy időre — a coelibatus elleni mozgalom is. A francia rémuralom megdöbbentő és visszariásztó hatást gyakorolt az emberekre. Az állami rendet fellforgatni szándékozó Martinovics Ignácot és társait 1794-ben kivégezték, a titkos társulatokat eltiltották, a rossz könyveket szigorú vizsgálat alá vetették s olyanok kinyomatását vagy behordását meg nem engedték.³

Püspökeink iparkodtak a hangulatot felhasználni és az egyházi fegyelem lazulásának útját állani.

1803-ban *Fuchs Xav. Ferenc nyitrai* püspök, miután egész egyházmegyéjét bejárta, rendszabályokat írt elő papjai számára. Senkit se fogadjanak be házukba, hagyja meg nekik⁴ míg alaposan meg nem tudakolják, milyen volt a híre a szolgálat előtt, mert jobb együtt lakni mérges skorpióval, mint rossz szolgálóval vagy szolgával. Azért sohase fogadjanak föl mászt szakácsnőnek, csak jóhírű asszonyt, a gyanús vagy gyanúsított személyeket pedig mint ragályos mérget és az egyházi állás szégyenét tüstént üzzék el házuktól. Általában tartsák be mindenzt, mit az egyházmegyei határozatok⁴ előírnak, ha a jog szigorát és az előírt büntetéseket nem akarják megtapasztalni.⁵

1821-ben a nemrégen (1776) alapított beszterczebányai egyházmegye tartotta első zsinatát, következő esztendőben a hatalmas munkaerjű esztergomi érsek, *Rudnay Sándor* hívott össze nemzeti zsinatot Pozsonyba, az erdélyi püspök pedig még ugyanazon évben külön egyházmegyei zsinatot is tartott.

A *beszterczebányai* zsinatnak tárgyunkra vonatkozó hatá-

¹ Az esztergomi prímási könyvtárban. *Roskovany*, IV. 330.

² *Henke, Rehgionsannalen. Braunschweig*, 1801. V. 548.

³ V. ö. *Karácsonyi*, i. in. 243. 1.

⁴ 1776 jan. 1.-éről és 1797 nov. 28.-áról.

⁵ *Visitationalia Statuta Generalia. Tyrnaviae*, 1804. 84. 1.

rozatai és intelmei majdnem szószerint megegyeznek a szombathelyi püspök idézett instrukciójával.¹

A pozsonyi nemzeti zsinat szigorú büntetéseket ró a magukat meg nem tartóztató papokra.²

Végül az erdélyi zsinat részletesen körvonalozza a plébánián lakó személyek helyzetét. Amennyire lehet, a plébánosok nők helyett férfiakat alkalmazzanak szolgálatra. A gazdasszony jó erkölcsű s legalább negyven éves legyen és a szolgálókkal egy szobában lakjék. A szolgáló legalább huszonöt éves legyen. A szakácsnő és szolgálók, ha mindenjárt testvérei is a plébánosnak, valamint más átutazó, bár tiszteességes nők, a plébános lakosztályától szobával vagy konyhával elkülönített helyen lakjanak, vagy ami még jobb, az udvaron külön tető alatt; ahol a ház szük volta egyiket sem engedi meg, bérreljenek lakást a plébánián kívül. A reggeli és esti imát hangosan előimádkozva, maga a plébános is házi népével együtt végezze. Ha a plébánián teherbe esik egy nő, a plébános vagy helybeli pap ellen a püspök parancsára azonnal indítsanak ünnepélyes vizsgálatot, melynek költségeit a gyanúba fogott pap fizeti. Közös kocsin nem szabad utazni papnak még a legtisztességebb nővel sem.³

Még két pásztorlevelet kell ezen időbői megemlíteni. Egyik a váczi püspöké 1829-ből, melyben lelkes szavakkal

¹ Constitutiones Ecclesiasticae Dioec. Neosoliensis. Neosolii, 1822.

² Nulla re magis polluitur sacerdotii sanctitas, nec quidquam est, quod maiori fidelibus offendiculo sit, quam si videant ministros Dei et dispensatores mysteriorum eius cum altero sexu licentius versari. Ut igitur ad earn, quam decet, continentiam ac vitae integritatem revocentur, populusque sacerdotes eo magis discat revereri, quo eos vita honestiores cognoverit: prohibet S. Synodus, ne Clerici mulieres ulla, de quibus possit haberi suspicio, in domo vel extra domum detinere aut cum illis conversari audeant. Quodsi moniti non obtemperaverint, beneficiis priventur, et a sacris functionibus maneant suspensi, aut aliis etiam poenis Episcopi iudicio subiificantur. (*Roskovány*, 111. 229.) — Szolgáljon a szószerinti idézés magyarázatául az a szomorú tény, hogy a „katholikus” kormány egyszerűen nem engedte kihirdetni a zsinat határozatait s így azok a levéltárban nyugosznak.

³ Statuta in diocesana synodo Transsilvaniensi publicata. Claudio-poli. 1822. 29. 1.

buzdítja papjait a tisztaság erényének ápolására, mint amely méltókká teszi őket szent hivataluk gyakorlására,¹ másikat a *nyitrai* püspök írta 1830-ban s erősen kikel benne bűnös papjai ellen. Fájdalommal állapítja meg, hogy „vannak köztetek, bár ne lennének közüliek! kik rendetek szégyenrére, a szent szolgálat lekicsinyítésére és meggyalázására, törbe kerített nőket csábítnak magukhoz tisztátlan szerelemmel s ezekkel részint a plébánián, részint azon kívül bizalmassabban érintkeznek, testi bűnre csábítják őket és szentség-törően piszkos bujaságnak adván magukat, a Szentlélek hajlékából bűntanyát csinálnak, mintha inkább volnának áldozárai a szerelmi kéjnek, mint papjai az élő Istennek”. Kéri a jó papokat, intsék, kérjék, dorgálják őket teljes türelmemmel és tanítással; ha ez nem használ, jelentsék föl neki, hogy a törvény szigorát alkalmazhassa. Majd így folytatja: „Ti pedig, szerencsétlen papok! kik sem a tiszteletre, sem a magatokra vállalt szent hivatalra nem gondoltok, hanem átengedvén magatokat az érzéki vágynak, a szeplőtelen pap-ságot beszennyeztétek — akik nevének ez egyszer megkegyelmezünk, — keltsétek föl magatokban a lelket és veszétek alája a lázadó testi vágyat. Fontoljátok meg komoly éssel, mily csúnya s az egyháziak nevéhez, kik istentiszteletre szentelték magukat, mennyire méltatlan, hogy a fajtalanúság szennyében, a tisztátlanság piszokjában fentrengjenek. Öltsetek új embert, ki az istenből van. Ismételve olvassátok el, mit a szent kánonok és a trienti zsinat parancsolnak. Foglaljátok el magatokat komoly, de főleg hasznos és jámbor könyvek olvasásával. Dobjátok ki házatokból a céda, kivált fiatal nőket. Kössetek szövetséget szemetekkel, hogy nem néztek nőre, nehogy megkívánjátok őt. Hajtsátok szolgaságba a testet! Imádkozzatok szakadatlansul Istenhez. A tisztaságos Szűzanyát pedig kérjétek, oltalmazzon meg benneteket a bukástól, mert Isten a kérőktől nem tagadja meg ezen ajándékot és nem enged senkit sem erején felül kísérteni. Egyébként tudjátok meg, hogy a magukat meg nem tartóztató papokat nem fogjuk tűrni s nem engedjük meg, hogy akár

¹ Rostovány, III. 250.

a szeplőtlen báránynak szeplőtelen áldozatát bemutassák, akár a nép romlására és megütődésére, a papságnak pedig gyalázatára szent hivatalukban működjenek.”¹

12. Az 1848.-i coelibatus-ellenes mozgalmak.

A vallástalan irányzat a francia rémuralom hatása alatt háttérbe szorult — de csak egy időre. Talán furcsán hangzik, pedig úgy van, hogy a 30-as évek reformországgylései visszahozták azt. A többszére jutott ellenzékkel együtt, mely 1839-től kezdve már mint *liberális párt* jelent meg a diétán, hazánkban is diadalmaskodott a szabadelvű szellemben, a liberalizmus, mely lassankint átjárta az egész társadalmat. A reformáció gondolata kísértett mindenütt és mindenben. Csak természetes, hogy az egyház intézményeit sem kímélte meg ez az áramlat, főképen nem a coelibatust.

Még 1842 december végén indult meg egy mozgalom Nyitra megye közgyűlésén a papi nötlenség eltörlése érdekében. Egy táblabíró indítványára az országgyűlési választmány elé tíz pontot terjesztettek véleményadás végett. A 10-ik így hangzik: Az egyházi rend javait ne bántsuk, sőt inkább legyen gondunk őket új javakkal megajándékozni, oly javakkal, melyeket dogma meg nem tilt, oly javakkal, melyek őket erős polgárokká alakítsák, királyhoz, hazához és köztársasághoz szoros, de kedves láncolatokkal kössék le, melyek az egyház, az egyháziak díszes sorát emeljék, neveljék; adjunk az egyháziaknak ily javakat — egyszerűen egypár római szóval mondomb: *procuremus illis per novum nexum amicos, demus illis vitam per socias vitae.*²

Az indítványra csakhamar megjött a válasz Nagy Sándor plébánostól. Szintén római szóval felel: *Invitis non datur beneficium* és kérди: *Ti vettétek el tölünk a feleséget vagy az egyház? Következőleg ti adhatjátok-e azt vissza vagy az egyház?* Különben is a nősléssel csak ellenségeket szerez-

¹ Roskovány, III. 253.

² Nemzeti Újság. Pest, 1843. 35. 1.

nénk. Kit vegyünk feleségül? Pap leányát vagy világi leányt? Ha pap leányát, no lesz nepotizmus: jaj annak, kinek kevesebb vagy alacsonyabb tisztelendő uram sógora lesz! Ha pedig világi leányát vesszük, fönnyállván a mai körülmények, tíz esztendő múlva ti magatok, barátaim, kik most a legnagyobb hévvel akartok megházasítani, fogtok megkövezni bennünket. Ugyan miért? Vagy azért, hogy leányaitokat nem vesszük el, magunk és gyermekünk jövendőjét biztosítandunk, vagy azért, hogy mi a kisebbrendű, jó birtokos, pénzes nemesség leányait, kik amazokkal együtt a kath. papnak jelenleg bár többnyire csekély jövedelmű, de legalább holta napjáig biztosított állapotját méltányolni tudni fogják, előletek elkapkodván, ti hoppon maradnátok.¹

Úgylátszik, a jó táblabírót nem győzte meg ez a nagyon is anyagias érvelés, mert az 1848.-i coelibatus-ellenes mozgalomban a Budapesti Hiradóban (334. 1.) megismételte indítványát: Adjunk nekik oly égi áldást magával hozó jutalmat, mely tekintélyüket, állásukat és boldogságukat tetemesen emelni, szemlátomást műlhatatlanul nevelni fogja! Adjuk meg nekik az általam tervezett nyitrai 10. pontot: demus ipsis uxorculas consentiente optimo pontifice Pio IX. moderno sapientissimo.

A negyvenes évekre esik a *Ronge-féle* mozgalom Németországban, mely állítólag egy német nemzeti egyház megalapítását célozta. A vezérek, Ronge, Czerski csakhamar megnősültek és zsinatukon a pápságnak is megengedték a nősülést. A mozgalom persze kudarcot vallott, mindenkorral érdekel bennünket, mert egy *Horárik* nevű beszterczebányai

¹ Nemzeti Újság. Pest, 1843. Korunk ügyei: az ünnepek és a' katholikus napok nőszülése. 15. sz. — A Nemzeti Újságban rövid időn belül még három cikk jelent meg e témaiban: Barátságos szózat a papok nőszülése iránt (21. sz.), A' papok nőszülése iránt testvéri útbaigazítás a' barátságos szózat írójához (43. sz.) és Viszhang a' testvéri útbaigazításra. E cikkek azonban nem tartoznak szorosan a dologhoz, mert nem egyebek, mint kölcsönös válaszok egy gör. kath. pap megjegyzéseire, ki megítődött Nagy Sándor azon állításán, hogy női papoknál nepotizmus dívik s hogy a női papok között is sokan szétszaggatják Hymen rózsaláncait, idegen virágok illata után sóvárogva.

pap megnősülvén, szintén zászlójuk alá szegődött és két füzetet is adott ki a coelibatus ellen.¹

Közben Pozsonyban megnyílt az utolsó rendi országgyűlés. Az egybegyült püspököket erősen foglalkoztatta az a szerencsétlen körülmény, hogy az 1844. III. t-c. után, mely az egyházból való kitérést megkönnyítette, nőtlenséget fogadott, de feleség után vágyó papok; kolostori fegyelem-unt s a világ szellemével saturait szerzetesek odahagyta az egyházat és házasságra léptek.² Abban egyeztek meg a püspökök, miszerint a kath. egyház e panaszának és sajgó sérvének megszüntetését az országgyűlésen, ha majd a vallás dolga hozatik szónyegre, sürgessék; mit is az országgyűlés, ha csak a magyarhoni összes katholikusok tiszta és világos ügyének irányában érzéketlen lenni nem akar, vissza nem utasíthat.³ Kívánatuk a következő volt: A más vallásra áttérő kath. papnak vagy szerzetesnek házasságra léphetése tiltó és érvénytelenítő törvény által akadályoztassék meg, s a már eddig is kötött efféle házasságok érvénytelensége nyíltan és határozottan mondassák ki. Minthogy a papi rend és ünnepeyles fogadás e honban a nyilvános álladalmi jog értelmezése szerint is érvényességi akadályok, a papnak vagy szerzetesnek hitehagyása pedig sem a szerzetesi fogadás belérvényét el nem törleszti, sem az eltártoltot az egyház elleni pártütése, az érvényesen fölvett szentség és letett fogadás kötelmeitől föl nem szabadítja (különben minden erkölcsi jog, minden eskü, minden kötelesség az emberi szeszély változásai között és a szemedélyek örökös hullámzásában semmisülne meg), természetesen következik, hogy ha a törvényhozás a már megkísérlett papi és szerzetesi házasságok elébe pozitív tiltó rendszabály útján akadályt nem vet, semleges elnézése által a törvénytelen házasságok lábrakapását fogja elősegíteni, s a kath. egyházat e tekintetben védelem nélkül hagy-

¹ *Horarik*, Kampf mit Hierarchie und Kirche. Leipzig, 1847. és *Horarik*, Rede über Bedeutung des christ.-kathol. Concus in Berlin. Glogau, 1847.

² *Emlékirat* az 1847/8. országgyűlés alatt Pozsonyban tartott püspöki tanácskozmányokról. Egy részlevőtől. 2. kiad. Pest, 1866. 10. 1.

³ U. a. 21.!.

ván, elvben a törvényesség belerejét tagadja meg; minek az áliádalomra csak káros következései lehetnek. Franciaországban, hol a házasságok csupán polgári kötésnek tekintetnek, a polgári hatalom semmit sem kétkedett a hitehagyott papok házasságát érvénytelennek nyilvánítani.¹

A püspöki kar csalódott várakozásában. Az országgyűlés nem teljesítette kérését. Sőt 1848 április 4.-én, mikor a bécsi forradalom hírére minden más irányba terelődött, Kossuth Lajos a coelibatus eltörlésének eszméjét vetette föl a Házban, de eredmény nélkül. Tudniillik a vallásügyről szóló törvény tárgyalásánál történt, hogy Sárkány Miklós bakonybéli apát azon meggyőződésének adott kifejezést, miszerint Pestmegye követe munkás lesz benne, hogy a katholikusok sérelmei meghallgatást nyerjenek. Kossuth a t. ház derültsége között gúnyosan azt felelte, hogy a katholikusoknak nincs egyéb sérelmük, minthogy papjaik nőttek, azért a coelibatus eltörlésére szívesen közreműködik. Az ország sok vidékeiről különféle óhajtásokat kaptam, mondotta Kossuth. De egy tárgyban sem annyit, mennyit az alsóbb papság az ország minden vidékeiről beküldött a coelibatus eltörlése ellen. E nyilatkozatok eléggé tanúsítják a kor előhaladott szellemének hatását a katholikus klérusnál is. Azonban én úgy gondolnám, hogy e tárgyban az indítványozás nem rám tartozik, hanem egyenesen a papságra. Itt az idő, hogy a papság, amint behozta a coelibatust, azonkép el is törölje.

Sárkány rögtön válaszolt. Kimutatta, hogy igenis vannak a katholikus egyháznak sérelmei. Viszont az egyház fejgyelméről, belszerkezetéről az országgyűlésen határozni nem lehet. Beszédét így fejezte be: Mi az egyháziakat illeti, kik a tiszta követ úrtól az egyházi nőtlenség eltörlését indítványozni kérték: ha majd nyílt sisakkal lépendnek föl, ha elhagyandják a homályt, mely elégedetlenségüköt leplezi, az egyház tudandja használni törvényes hatalmát minden olyanok irányában, kik szeretik ugyan szedni az egy-

¹ *Emlékirat...* 21. 1.

házi javadalmak jövedelmeit, de fegyelmének terhét viselni nem tudják, nem akarják.¹

Az apát eréyles föllépéssének meglett az eredménye, de fenyedegetése a papság egy részében visszatetszést szült. A Budapesti Híradóban (441 1.) kifejezést is adott ezen nemtetszsének Kassáról többek nevében *Szabad Ferenc*. Az apát úr — írja — nem tett különbséget a papi nőtlenség elleni tény és ugyanazon fegyelem változását óhajtó felszólamlás között. A fegyellemmegszegőkkel szemben tudja is használni az egyház törvényes hatalmát, de a dogmák változhatatlanságát tiszteletben tartó alrendű papnak — anélkül, hogy emiatt a létező törvény értelmében egyháziglag fenyítethetnék, valamely fegyelmi intézmény megváltoztatását, sőt megszüntetését okadatolva kívánni csak úgy szabad, valamint egy alkotmányos országban a politikai ügyek s elvek fölött vitázni, reformot sürgetni, véleménye mellett törvényes úton s módon agitálni minden polgárnak teljes szabadságában áll. Különben abból, hogy némely egyháziak főlkérték Pest-megye követét a papi nőtlenség eltörlésének indítványozására, még épen nem következik, hogy ugyanazon egyének elégedetlenek, az egyház fegyelmének terhét viselni nem tudják, nem akarják. Ok ezen fegyelem megváltoztatását nem enmagok miatt önzésből, de legbensőbb meggyőződésük szerinti jó és üdvös célból is akarhatják. Kárhoztató ítéletet még akkoron sem lehetne fejőkre mondani, ha bizonyos volna, hogy egyedül természeti gyarlóságuk érzetében nyilvánították óhajtásukat, mert ezen lépés minden esetre lelkük üdve iránti ragaszkodást föltételez, ezen ragaszkodás pedig az egyház tanítása szerint is mindenek fölött áll.

Tényleg sokan voltak ekkor a papok között, kik le akarták rázni a coelibatus „igáját”. Érthető. A nagy reformok, melyek a társadalom minden osztályát megváltoztatták, az egyháziakat is újításokra ösztönözték. Most vagy soha! volt az ő jelszavuk is.

Az egyházi reform terén először a budapesti papok léptek föl. Indítványaik a *Martius tizenötödiké-ben* jelentek meg,

¹ Budapesti Híradó. 1848. 328. 1.

mint a *Nemzeti*¹ mondja, „classicus öszinteségű modorban”. Mindenesetre volt az indítványok között sok jó doleg, de az is bizonyos, hogy az újítókra igen rálillettek Kovách M. Antal szavai, ki a *Religióban* így jellemzte őket: Egyik a világi öltönyök foszlánnyaiban keresi boldogságát, másik a szakáll és bajusz minden szálaiból a megelégedés szíkráját véli ki-pattogtatni, harmadik hivatalos foglalkozásainak terheit csak a női kebelben véli enyhíteni.²

Főleg ez a harmadik pont, ez képezte a reformerek fővágyát. Megszüntetni a coelibatust! Ettől függ a katholikus egyház újjászületése, fölvirágzása, hangoztatja a Nemzeti-ben (38 I.) „több világi”, Isten látja lelkünket polgártársaink! ettől függ. *Bende Mihály* pedig a Nemzeti ugyanazon évfolyamában (752. 1.) így ír: Ha a reformáció homlokára a tökéletesség békelyegét rá akarjátok nyomni, szüntessétek meg a coelibatust.

El lehet gondolni, mily nagy port vert föl a doleg. KÖnyvek, újságcikkek jelentek meg mellette, ellene s bizony nem mindig valami épületes hangon. Az említett „több világi” is kérdei: Kik ütnek zajt az eszme ellen? Az „öregék”, kiknek egyik lábuk már a sírban van, kik tehát már irigységből is ellene lesznek; a „hideg keblűek”, kiknek Isten nem adott meleg szívét, kik tehát családot úgysem boldogíthatnának; a „gyávák”, kik ezer meg ezer oknál fogva szolgai félelmükben nem merik becsületesebb meggyőződésüket kimondani, de akik álelveiket azonnal meghazudtolnák, mihelyt arra nekik szabadság adatnék; a „gazlelkűek”, kik hű és becsületes nővel nem sokat törödve, a bűnök ocsmány fertőiben találnak kárpolitást; az „önzök”, kik egyedül azért fognak a papi nősülés ellen lármáznai, mert jól tudják, hogy akkor az alsórendű papságot jobban és becsületesebben keilend ellátni, mire azután az ország könnyen „jószágaikat” is fordíthatná.

Egy falusi lelkésznek öszinte nyilatkozata így hangzik: Töröltessék el a pap-nőtlenség, eme szörny, mely annyi erényt falt föl áldozatkép. Ne kívánjátok, hogy szavaimat

¹ Politikai Hírlap, 1848. 38. 1. A coelib. ellenes mozgalom főszóvivője.

² Religio és Nevelés. Kath. Egyházi folyóirat. 1848. II. 31.

motiváljam! Én szabadabban szólhatok, mint sok más; több tél viharzott már fejem fölött, hogysem e téren akarnám még szedni a rózsákat, melyek mellett hidegen vonultam el éltem tavaszán. Adjátok vissza a papságnak a jogot, mely véres marokkal ragadtatott el tőle.¹

Végül a *Jelenkor* 50. száma két papot beszéltet a becskerekeli gyűlésen a coelibatus eltörlése mellett. Egyik szerint azok, kik ellenkező véleményen vannak, vagy az erkölcsstenség legundokabb fokán állanak, vagy épen azon jezsuiták közé tartoznak, kiket a világ méltán gyűlöl, mint veszedelmeseket. Szeretnök tudni, jegyzi meg erre a durva hangra Kováts József a Religióban (I. 314.), vájjon az ily magáról annyira megfeledkezettel szóló IX. Pius pápát az általa felhozott klasszisok melyikébe sorozza, miután e nagy pápa első encyclicájában ekkép ír: *Hue spectat foedissima contra sacrum clericorum coelibatum conspiratio, quae a nonnullis, etiam proh dolor, ecclesiasticis viris! foveatur, qui propriae dignitatis misere obliiti, se voluptatum blanditiis et illecebris vinci et deliniri patiuntur.*

Akadtak olyanok is, kik nem elégedtek meg az újságok hasábjaival, hanem külön könyveket adtak ki a coelibatus ellen. *Hegedűs Pál csanádmegyei pap*, Van-e az egyháznak szüksége és mire? Szeged, 1848. Das Coelibatgesetz in der lateinisch-katholischen Kirche, in Bezug auf Schrift, Natur, Vernunft und Moral, Besprochen von einem Weltpriester in Ungarn. Presburg, 1848., *Reflexiones circa coelibatum Cleri catholici* Lat. Rit. deduetae a *Nathanaele C. C. Presbytero Adioec. Strigoniensis*. Tyrnaviae, 1848., *Szerencsepataki*, Szózat az egyházi reform ügyében. Pesten, 1848., *Besze János*, Papi nötlenség. Esztergom, 1848., *Szabó Richárd* vácegyházmegyei pap, A' Coelibatus. Szeged, 1848. — mind a papi nötlenséget támadták.

Különösen az utóbbi szerző vert föl nagy port. A Religio többször foglalkozott Szabóval, (főleg 1848. II. 207.) mikre ez a Nemzetiben sohasem késett válaszolni. Egyébként a szerencsétlen embernek, aki mint a váczi egyházmegye papja

¹ Nemzeti. 1848. 144. I.

1841-től kezdve különböző helyekén működött kápláni minőségen, szomorú vége lett. 1848 november 13.-án elhagyta állását és áttért a helvét hitvallásra. Ezért a váci szentszék kiközösítette, könyvében foglalt állításait elvetette, esetleg kötendő házasságát pedig előre is érvénytelennek nyilvánította.¹

E nagy felfordulások közepette bizonyára nagy vigaszatalására szolgált a hithű egyháziaknak, hogy mikor annyi pap írt és beszélt a coelibatus ellen, akkor a világi hívek egy része annak védelmére kelt. *Magyaróvár* város bírája és több polgára, „a katholikus egyháznak buzgó fiai, több ezrek nevében” 14 pontból álló kíváнатot közöltek a Religióban, köztük a katholikus papság nőtlenségét is. Nem helyeseljük, jelentették ki, minden nap egyének elvilágiasodását, kik nem a maga idején, sőt talán a jelen zavarnapokat használni akarván, bizonyos petíciókban, mi több, politikai hírlapokban is, oly helytelen kívánotokkal állanak elő, melyek egyházi férfiakhoz épen nem illenek és melyek, hála Istennek! tudtunkra még visszhangra nem találtak.²

A püspöki kar e szomorú események láttára 1848 aug. elején Pestre gyült össze tanácskozásra, melynek eredménye az lett, hogy Esztergomba *nemzeti zsinatot* tűzött ki szept. 24.-ére, vagy ha az országgyűlés ezen időn túl tartana, befejezettsének 28. napjára. Egyszersmind elhatározották, hogy előbb egyházmegyei tanácskozmányokat, illetve zsinatokat tartanak és azokon megbeszélik a nemzeti zsinaton tárgyalandó pontokat.

Éz a hír még jobban fölizgatta a kedélyeket. Mint a Nemzeti-ben (164 1.) „több katholikus világi pap” megjegyzi, az alsópapságban a nyugtalanság legmagasabb fokát érte el: forrongás bel-, forrongás küléletében. Kik vesznek részt a zsinaton? Milyen pontok kerülnek megvitatás alá? Mind oly kérdések, melyek erősen foglalkoztatták a kedélyeket. A papi nőtlenség további fentartása vagy eltörlése a tartandó zsinatban az egyetemes papság határozatától függjön, kívánta

¹ Roskovány, III. 685.

² Religio. 1848. i. 388.

több szatmármegyei pap. Igaz, hogy ehhez a szentséges atya engedelme is kell, de hiszik, hogy ha rá szükség leend, készséggel fogja teljesíteni mindenzt, mit a gondviselésére bízott egyházra nézve hasznosnak látand.¹

Egyébként mindenktől fél örvendett a zsinatoknak. Az egyházias fel fogású papok reméltek, hogy a zsinatokban lesz erő azok megszégyenítésére, kik a szabadság első ünnepét is lakodalmaikkal akarták összekötni s feleségeket kunyeráltak ott, hol nem adhatnak nekik.² A másik párt szintén meg volt győződve, hogy az alsópapság egrysze által rég érzett sebek enyhítésére üdvös írt egyedül a zsinatok mentül előbbi tartása nyújthat. Első helyen pedig a papi nőtlenség kérdését kell tárgyalni, mert a javításokat a lélek megújításába kell legelébb is helyezni. Hol a lelkinyugalom száműzve van — mint a coelibatus ellen történt fölszólamlások tanúsítják, hiába történnék ott a különben legszükségesebb javítások is. Igaz ugyan, mondják, hogy küzdelmünk által a test kívánságainak törvényes emancipációját kívánjuk. De ezáltal egyszersmind lelkünk újítását a legforróbban óhajtjuk.³

Az egyházmegyei zsinatok tartására azonban lassan került a sor. Egyik-másik püspök félt az izzó hangulattól és nem merte összehívni papságát. Ez megint csak növelte az elkeseredést. Néhány kassa-egyházmegyei áldozópap a kultuszminiszterhez fordult, hogy az alsó papság ügyétő vegye pártfogásába.⁴ Sőt több torontáli plébános kijelentette: Egyházi reform tekintetében püspökkormányzóinktól mitsem várunk s várhatunk. Hazánk s kormánya egyedüli reményünk.⁵ Mások viszont ragaszkodtak a zsinat eszméjéhez. Váltsák be szavukat a püspökök, szólítja fel őket a Nemzeti egy cikke és tartsák meg a megyei zsinatokat, különben rájuk illik, mi a Religio 30. számában olvasható: ki a zsinattól fél, jele

¹ Nemzeti. 1848. 140. 1.

² Religio. 1848. I. 287. *Danielik*, Megfontolásul azoknak, akiket illeti.

³ Nemzeti. 1848. 164. 1. Nézetek a' magyarhoni cath. egyház reformja ügyében, némi tekintettel a budapesti tanácskozmány következetében kibocsátott püspöki körlevére. Több cath. világi papok nevében.

⁴ Nemzeti. 1848. 307. 1.

⁵ Nemzeti. 1848. 404. 1.

annak, hogy tisztét eddig nem teljesítette s javulni még sem kész.¹

Eközben a püspöki kar 21 pontba foglalva kiadta a nemzeti zsinaton tárgyalandó anyagot, de a coelibatus kérdését nem vette föl. El lehet képzelni a pápság egy részének elkeseredését. Akár tetszik, akár nem, jelentették ki Erdélyből, mi Isten és világ előtt nyíltan kimondjuk, mikép mi a jövő nemzeti zsinaton más fontos kérdésen kívül a kényszerített coelibatus kérdését is komolyan tárgyaltatni kívánjuk, s azokat, kik annak tárgyalását akadályozandják, Krisztus egyházában nem lelkioröknek, de lelkioldöklöknek tekintjük.²

Míg az újságokban ily heves cikkek jelentek meg, azalatt az esperesi kerületek, sót egyházmegyék is részben állást foglaltak a coelibatus ügyében. Érdekes lenne ismerni a hangulatot, mely e gyűlésekkel kapcsolatban megnyilvánult. Itt azonban csak a tudomásunkra jutott határozatok közlésére kell szorítkoznunk.

1. A coelibatus eltörlését kívánták:

Csanadmegye alsóbrendű pápságának tanácskozmánya 1848 június 15.-én. Akármelyiket választod, mondja Sokrates, mindenkit megbánod: a nőtlenségről épen, mivel sok mondanivalónk van, keveset szólunk. A nőtlenség mintegy koronája az erénynek, hanem azon eszközök egyike, mely által a pap rabságának minden terheibe részesül. Becsületesség a legjobb polníka és minek akarnánk mi okosabbak lenni Urunknál: Kik magukat nem tartóztatják, házasodjanak. (Kor I. 7., 9.)³

Julius 20.-án a *kalocsai közép és felső kerület* mondotta ki, hogy a nőtlenség, mint az emberi nem közt annyi századok tapasztalása szerint becsülettel meg nem honosítható nővény töröltessék el. A tudósító, *Sörös* hozzátette: Nem tántorít el minket eme nézetünkötől a püspököknek Istenől adott kormányzói hatalma, mert eme kormányzásnak, hogy az evangélium szellemében történjék, nem önkény, hanem törvény szerintinek kell lennie; a többség akarata ellen hozott

¹ Nemzeti. 1848. 327. 1. Észrevételek a' magyarhoni Püspökök körlevelére.

² Nemzeti. 1848. 340. Szózat Egyházunk főnökeihez.

³ Nemzeti. 1848. 208. 1.

törvény pedig nem törvény, hanem önkény. Majd így folytatja: Bosszankodással fordulunk el azon akár oktalanságtól, akár rosszakarattól, mely az ily irányban, mint a mienk, vagy merő világi szellemet lát, vagy fontos arccal kicsinyli azt, hogy mi a mostani körülmények között növel vagy pantallóval bibelődünk. Ki az emberi nem szociális és morális viszonyainak rendezését kicsiségnek tartja, az nem tudja, hogy ezeknek miképeni rendezésétől függ minden társaságnak boldogsága vagy boldogtalanさága, sokszor exisztenciája.¹

Az egri tanácskozmány augusztus 3.-án szintén kijelentette, hogy a megye papsága a papi nőtlenséget megszüntetni kívánta és felszólítja a nemzeti zsinatot, miszerint az apostoli szentséknél odamunkáljon, hogy a katholikus papág a coelibatus törvényétől fölmentessék.²

A mármarosszigeti kerület augusztus 26.-án a fegyelem korszerűsítését illetőleg követeit oda utasította, miszerint egészen az egri e térgyban hozott határozatokhoz ragaszkodjanak.³

A nagyváradi latin szertartású egyházmegye papsága augusztus 31.-én tartott gyűlésén kívánta, hogy a világi papság kényszerített nőtlensége, mely visszaélések szülőanyja, szüntessék meg, továbbra csak evangéliumi tanács gyanánt hagyatván föl. Az egyházi rend szünjék meg házassági akadály lenni. A nőtlen lelkészeknek a házasok fölött és viszont semmi előnyük ne legyen.⁴

Az erdélyi zsinat püspöke, Kovács Miklós elnöklete alatt szeptember 1.-én kimondotta: A papi nőtlenség a maga útján töröltekkel el és a házasság minden további akadályozás, föltétel nélkül engedtekk meg.⁵ A zsinat jegyzőkönyve Nádasdy Ferenc kalocsai érseknek lett átküldve, ki szeptember 25.-én a következő levél kíséretében küldötte azt vissza: Megzavarta öröömömet a megyei zsinatnak abbeli határozata, miszerint az apostoli kornak tiszteletes ösiség környezte 18

¹ Religio. 1848. II. 144.

² Religio. 1848. II. 165.

³ Religio. 1848. H. 400.

⁴ Religio. 1848. II. 407.

⁵ Religio. 1848. II. 382.

százados gyakorlaton nyugvó papi nötlenség fegyelme, dacára a Trienti Sz. Zsinat többrendbeli határozatainak, föltétlenül eltörlendőnek lön kimondva! mi annál sújtóbban lepett meg, minthogy Augusztus végnapjain tartott megyei tanácskozmányomban ezen fegyelem ellen csak egy szó sem lön emelve.¹

Végül a *nagymihályi kerület* (kassai egyházmegye) szepember 5.-én nem valami magyaros stílusban a következőket határozta: Az egyháziak házassági életéből is vett jó példák által épülendő népek erkölcsbülésére, istenfélőségének öregbedésére s vallásos buzgalma nevelésére szükségesnek láttatik és sürgöttetik, miszerint nemcsak az egyháziaktól elvett házasság szentségébeni részesülhetési jog adassék nekik vissza, hanem az ezt ismétlési szabadságjoggal is láttassék el.²

2. Mások azt óhajtották, hogy a coelibatus a jövőben ne parancs legyen, hanem csak evangéliumi tanács.

így a *székesfehérvári* papság május 25.-í tanácskozmányán kimondotta, hogy a katholikus papság nötlensége igen fontos okknál fogva vált törvénnyé, azért sértetlenül fonthartandó mindenkor, míg más szintén fontos, sőt aránylag még fontosabb okok annak az egyház érdekében történendő megváltoztatását szükségesse nem teendik. De akkor is csak annyit vélnének ugyanazon az úton és módon, melyen ezen törvény létrejött, kimondandónak: hogy ami eddig parancsolatott, jövőre legyen evangéliumi tanács.³

Az *erdődi kerület* (szatmári egyházmegye) gyűlésén augusztus 7.-én, mint a laptudósító írja, a coelibatus tárgyalására vagy legalább említésére idő nem jutott; mindenkorral (azonban nem végzéskép) óhajtanák azt a zsinatokban tárgyalattni, hogy így a megnyugtalanított kedélyek egyházi tekintély által megnyugtassanak. Egyébiránt, ahol veszteni nincs mit, csak nyerni és pedig nyerni eltévedt lelkeket! és kikerülni a bünt, ott alig állhat meg szigorúan kötelező törvény! Alljon meg az evangéliumi tanács s a bűn elhárításá-

¹ Roskovány, VII. 379.

² Religio. 1848. II. 399.

³ Religio. 1848. I. 462.

nak tekintélyéből szünjék meg a fegyelem természetelleni szigora.¹

3. Voltak kerületek, melyek nem akartak e tárgyban határozni, hanem annak megoldását az egyházra bízták.

A *polgári alesperesi kerület* (egri egyházmegye) 1848 május 24.-én kelt feliratának 8. pontja így hangzik: Mivel némely, magukról megfeledkezett s hivatásukat eláruló egyháziaknak szerencsétlen esetén, szemtelen vágyain s helytelen nyilatkozatain tapsoló világ napjainkban más általános gyanúsításokkal s becstelenítő rágalmakkal meri népszerűtleníteni a nőtlen katholikus egyháziak becsületét: öket a föld infántált sava és obscurantismus terjesztője stb. gyanánt mutatván föl azon hívő népeknak, melyek eddig a római katholikus klérusban a föld savát és világ világosságát a hit által tisztaították: ezeket fontolóra vevén, a papi nötlenséget, mint ezen megtámadtatások ürügyét, miután már a hírlapokban is ostromoltatik, nem mellőzhetjük mi is érintetlenül. Úgy vélekedünk tehát: ámbátor mindenki köteles szent Pál apostollal szintúgy a gyalázat mint, jó hír által szolgálni Krisztusnak s így kell érezni különösen az egyházi férfiaknak és így érzünk, Istennek hála! mi is; és azon meggyőződésben is élünk, miszerint a szüzességet a szellem élesztése és erkölcsi-ség akadályául nemcsak nem tekinthetjük, de sőt ezredévek tapasztalatai után igen alkalmasnak s a házasságnál nagyobb és fölségesb erkölcsi tekintélynak tartjuk: mindenkorral, ha a mostani elgyöngült nemzedék nem bírja már felfogni, miután Krisztus urunk sem parancsolta ezt apostolainak, hanem csak tanácsolta, mint a tökély nagyobb lépcsőjét azoknak, kik megfoghatják; s ezért nem is lényeges kelléke az egyházi rendnek a nötlenség: ezeknél fogvást mi nem tartanok időnkívülinek, ha a római katholikus anyaszentegyház a korra figyelmezvén, e részben is a maga szent szabadságának szellemében a Szentlélek sugalma szerint nyilatkoznék és intézkednék.²

Hasonlóképen mondotta ki június 15.-én a *szikszói ke-*

¹ Relgio. 1848. II. 229.

² Relgio. 1848. I. 411.

rület (kassai egyházmegye): Az egyháziak köteles nötlenségeinek megszüntetése iránt, mely napjainkban kivált oly soknemű vitákra nyújtott alkalmat, kijelentjük: ha az egyház, figyelembe véve a kor igényeit, azt megszüntetendi, abban mink is fiú tisztelettel megegyezni nem vonakodunk.¹

Ugyanez volt a *felsőszempczi kerületnek* (esztergomi egyházmegye) augusztus 3.-án kelt véleménye: A coelibatus kérdése úgy az ahoz ragaszkodók, mint az azt eltörölni óhajtók kebleinek megnyugtatására, a körülményekhez képest az egyház tekintélyével oldassék meg.²

Végre 4. voltak olyan egyházmegyék és kerületek, melyek a coelibatus mellett foglaltak állást.

Igy a váczi *egyházmegye* választmánya augusztus 1.-én kiadott munkálata szerint a papi nötlenséget mindaddig fön tartani kívánja, míg az összes katholikus anyaszentegyház annak eltörlesét hasznosnak és szükségesnek nem találja.³

Augusztus 22.-én a *györmegyei* *papság* magasztos hivatásának teljes érzetében oda nyilatkozott, hogy a coelibatus ezentúl is úgy, mint eddig fön tartassék.⁴

Az augusztus 23.-án lefolyt *szebes-egyházmegyei* értekezlet tudósítója szerint a papi nötlenség kerülvén szönyegre, többen odanyilatkoztak, miszerint az e tárgy fölötti vitától álljanak el s az elnök egyszerűen tegye föl a kérdést nyilatkozás végett; ekkor az elnök: akarnak-e belebocsátkozni e tárgyba? s kik nem, álljanak föl. Ekkor mindenjára föllállott. Most ismét: akik meg akarják szüntetni a coelibatust, álljanak föl, mire csak igen kevesen állottak föl.⁵

A *kalocsai* érsekmegye tanácskozmányán, augusztus 30.-án a papi nötlenség eltörlesztése, mint egyik kerületnek kérvénye csak a tanácskozmányi előadó által lévén felolvasha, miután az illető esperes attól elállott, minden ellenszólás nélkül elhangzott, közös lévén a meggyőződés, miszerint a magyar egyháznak, ha valaha, most minden földi viszonyuktól minél

¹ Religio. 1848. II. 78.

² Religio. 1848. H. 237.

³ Religio. 1848. II. 373.

⁴ Religio. 1848. II. 344.

⁵ Religio. 1848. II. 31ö.

mentebb papságra van szüksége, ha szabadságát és autonómiáját kívíni komolyan eltörökelt szándéka van.¹ Nemsokára a tanácskozmány után egy kalocsa-egyházmegyei papról a Nemzeti-ben (415. 1.) erős cikk jelent meg, amiért a coelibatus kérdését nem is tárgyalták. A (nemzeti) zsinat közelget, kiált föl, melynek vétőja mozgalmainkat megakadályozhatja, de a kebleinkben égő szikrák azután lángba boríthatják a magyar hazát azon kiszámíthatlan következések által, melyeket a nyílt és tetteleg szakadás okozand! Ajánlja, hogy azon egyházmegyékben, hol a tanácskozmány pártolja a coelibatust, rögtön aláírási ív körözöttessék a nőtlenség megbuktatására. Ezen ívek adassanak át egy szabadelvű központi papnak, ki azokat személyesen vigye föl a nemzeti zsinatra.

Visszatérve a papság állásfoglalására, a *rozsnyói egyházmegye* papsága szeptember 5.-i gyűlésén a coelibatust továbbra is megtartani kívánta.²

A *szatmár-egyházmegyei* papok szeptember 11.-én tanácskozmányukon szintén kijelentették: A papi nőtlenségre vonatkozólag Jézus tanításából s az egyház szelleméből kifolyó fönálló fegyelmet megtartani és élénkebb felügyelet s elszántabb önmegtagadás által óhajtjuk megszilárdítani.³

Az alesperesi kerületekből az *alsótiszai* (kalocsai egyházmegye) június 6.-án a nőtlenséget, mint amelyet az egyház legszentebb és legfontosabb okknál fogva hozott be és amelynek eltörültetése nemesak egyházi függetlenségünk sírját ásná meg, de a népben is leírhatatlan erkölcsi visszahatást szülne, továbbra is megtartandónak határozta.⁴

Szintig e *garami* (rozsnyói egyházmegye)⁵ és a *tornai* (rozsnyói egyházmegye) kerület papjai augusztus 3.-án, illetve 23.-án kijelentették: nekünk nem kell feleség, mert van szeplőtelen jegyesünk: a Krisztus egyháza.⁶

¹ Religio. 1848. II. 343.

² Religio. 1848. II. 294.

³ Religio. 1849. I. 152.

⁴ Religio. 1848. II. 72.

⁵ Religio. 1848. II. 181.

⁶ Religio. 1848. II. 287.

Eközben sötét felhők tornyosultak hazánk egén. „A hazá veszélyben van”, hallatszott Kossuth szava és nemcsak az országgyűlés, de az egész nemzet mint egy ember állott föl a szabadság védelmére.

A hazá sorsa háttérbe szorított, elfelejtetett minden más kérdést, — a coelibatus-ellenes mozgalmat is.

13. Papi nötlenség története az önkényuralom idején.

A szabadságharc kitörésével elcsendesedett a coelibatus-ellenes mozgalom, leverése után pedig már csak azért sem lehetett felújítani, mert a megváltozott korszellel nem kedvezett neki. A szenvédések órájában csak a vallás tud vigaszatalást nyújtani. Az önkényuralom szomorú napjaiban is egyedül a hit és Istenbe vetett bizalom táplálta a nemzetet s öntött belé bizalmat, hogy el ne csüggédjen. A vallásos szellem diadalra jutott...

Püspökeink siettek kihasználni az alkalmat, hogy a liberalizmus hatása alatt meglazult egyházi fegyelmet megjavítsák. A *kalocsai* érsek már 1849 végén, a Szeplőtlen Fogantatás ünnepén gyönyörű pásztorlevélben buzdította papságát a tisztság ápolására. Elmondja benne, mily nagy szomorúságot szereztek neki azok a papok, kik, miután rátettek kezüköt az eke szarvára, visszatekintgetve és Egyiptom elhagyott húmos fazekait fájlalva, nem rösteltek feleséget kérni. Igának mondják a coelibatust, de nincs igazuk, vagy nem jól fogják föl azt. Szent Ágoston szerint más dolog törvényben lenni és más törvény alatt lenni. Ki a törvényben van, a törvény szerint cselekszik, ki a törvény alatt van, a törvény szerint üzetik. Ez tehát szolga, az szabad ember. Nem iga a coelibatus, hanem áldozat, melyben az értünk megfeszített Krisztusnak saját testünket adjuk át élő, szent, Istennek tetsző, vérontásnélküli áldozat gyanánt. A coelibatus az egyház szelleméből folyik: kik az evangéliumi tanácsok hirdetésére vannak, azoknak maguknak is aszerint kell élniök, különben szavuknak nincs hatása. Az egyházi fegyelem alakját az időviszonyokhoz mérten lehet változtatni, de az egyház

szellemét megváltoztatni nem szabad soha. Végül megrójja azokat, kik mások hibáiban vájkálnak, mindenkit gyanúsítanak, csak hogy saját vétkeiket szépítsék. Figyelmükbe ajánlja szent Ágoston szavait: Aliud est, quod docemus, aliud, quod sustinemus, aliud, quod praecipere iubemur, aliud, quod emendare praecipimur, et donee emendemus, tolerare compellimus.¹

Majd 1850-ben közös értekezletre jött össze a püspöki kar. Megbeszéltek a módozatokat, mikép lehetne az utolsó években meglazult egyházi fegyelmet megjavítani s lassankint régi szigorába visszaállítani. Legsürgősebb teendőjüknek tartották szabályozni a pápság helyzetét a gyengébb nemhez. Elhatározták, hogy a papok külső házi életére és viselkedésére, bármily egyházi méltóságot is viselnek, nagy éberséggel ügyelnek és minden kihágást kánoni szigorral büntetnek, hogy kánoni korban nem lévő, föleg bukott, önként elvált vagy kicsapongással gyanúsított nőket, akárminő rokonságban is vannak, az egyháziak házától és családi vagyonától távol tartanak.²

Ugyanezen értekezleten az aposztata papok és szerzetesek házassága ügyében két felterjesztést is küldöttek a császárnak. Az elsőben hivatkozással a papok és szerzetesek gyakori s a hívő nép nagy megütközésével járó hithagyására, melyek az áttérésről szóló 1844. III. te. óta előfordultak, mely bajnak ha alkalmas eszközökkel elejét nem veszik, könnyen megtörténhetik, hogy e szembeötlő példák a pápságból és katholikus népből másokat is hasonló bűnös merészsgére bátorítanak, a botrányokat növelik, a vallási hitközömbösséget táplálják, a pápságban az egyházi és szerzetesi fegyelmet meggyengítik, a házasságok szentségét elveszik, sőt a fölszentelt és szerzetesi fogadalmat tett egyháziak szentségtörő házasságára alkalmat nyújtanak s így a katholikus vallás és erkölcsiség sértetlen elveit megingatva, Magyarországban a katholikus egyházon új, nehezen gyógyítható sebeket ütnek — miután négy érvvel kimutatják, hogy ilyen

¹ Religio. 1850. I. 320.

² Protocollum Conferentiarum Strigon. 35, 1.

hithagyás segítségével megkísértett házasságok az 1844. törvényen nem alapulhatnak, mert e törvény egyedül a világiakat tekinti, tehát az egyháziakra és szerzetesekre nem terjeszthető ki — arra kérik a császárt, adasson ki egy magyarázó törvényt, amely e szabadságnak jogos határokat szab, névszerint, hogy a hitehagyott papoknak tilos házasságot kötni, az általuk már kötött házasságok pedig semmisek és törvénytelenek.¹

A másik fölterjesztésben is abból indul ki a püspöki kar, hogy egyes papok és szerzetesek sajnálatra méltó merésszéggel elvetik az igaz tant, bűnös hithagyással kilépnek az egyház kebeléből s nem borzadnak szentségtörő házasságokra lépni. Ennek az istentelen vakmerőségnak a hívek nagy megütközésére, az egész egyházi rend meggyalázására, a közerkölciség és vallásosság kárára eddig is több példája volt látható s ha csak a világi hatalom részéről nem állítanak korlátot e nagy vakmerőségnak, hasonló példák a jövőben is elő fognak fordulni. Hogy e rossz példának erejét meggyengítsék és hasonló szentségtörő vakmerőség további eseteinek útját állják, a császárt, mint a közerkölciség legfőbb és legkegyesebb védőjét arra kérik, hogy ama papok és szerzetesek ellen, kik az üdvözítő hit elhagyása után szentségtörő házasságra léptek, vagyis az ágyas papok ellen a hazai törvények értelmében eljární, a jövőben kötni szándékozott házasságokat vagyis bebizonított ágyasságot pedig a világi törvény erejével megtörni és eltiltani méltóztassék. Ezt követelik: a vallásos érzés, melyet az alattvalókban fenn kell tartani, a közerkölciség, a hazai törvények és az ellenkező esetben bekövetkező nagyszámú áttérések. Annál inkább is kérik ezt, mert például Franciaországban az 1789.-i forradalom után szokásba jött papok házasságát az 1806.-i császári rendelet tiltottnak, ugyanazon ország legfőbb bírósága pedig 1832-ben a papokat házasságkötésre alkalmatlanoknak nyilvánította.²

¹ *Protocollo Confer. — Praesent.* 10. 1.

² *Protocollo Confer. — Praesent.* 13. 1. IX. Pius 1851. márc. 31-én a konferencia határozatait jóváhagyta, reményét fejezvén ki, hogy Ferenc József vallásos érzületéhez híven jogos kéréseiknek eleget fog tenni. *Roskovány*, III. 533.

Egyúttal a püspöki kar gyönyörű körlevelet bocsátott ki az értekezletből az ország papságához. Vázolja a kort, mely elüzte az igazságot, azért a lelkekből is eltűnt az atyák hite és jámborsága. A vallás az erkölcsökkel együtt már oda jutott, hogy amit a szülők kora bűn és erény névvel illetett, azt a természet jogainak tulajdonítják. A lélek megrömlésével minden test megrontotta útját. Az ősök is panaszoktak ugyan és az utódok is fognak panaszokodni, hogy változtak az erkölcsök, bűnök uralkodnak, rosszabbodnak az emberi dolgok: de a halandó emberiség még alig sülyedt ily mélységre. Mi a papok teendője? Előbb tisztlajanak meg maguk, azután tiszítisanak meg másokat, előbb tanuljanak maguk, azután tanítsanak másokat, legyenek világosság, azután világosítanak másokat, közeledjenek Istenhez, azután vezessenek hozzá másokat, előbb szentelődjenek meg, azután szenteljenek meg másokat, előbb égjenek, azután gyűjtsanak föl másokat.¹

A győri püspök² még ugyanazon évben, a nyitrai püspök³ és kalocsai érsek⁴ pedig 1851-ben külön körlevelet is adtak ki e tárgyban, hangoztatván, hogy nem a Krisztus szellemének és az evangéliumi szabálynak kell az idővel változni, ellenkezőleg minden időnek az evangéliumi időhöz kell hasonulni.

Míg így a püspökök papjaikat szeretettel buzditották a krisztusi életre, addig az 1850.-i konferenciához híven a házasságra lépő papok ellen a legszigorúbben jártak el. Mikor Kuppis János Esztergom egyházmegyei pap, a budai Szent Anna plébánia-templom káplánja, 1851-ben Dorfinger Emmával protestáns pásztor előtt házasságra lépett, azt nemcsak az esztergomi szentszék jelentette ki semmisnek és érvénytelennek, hanem a prímás fölterjesztésére a budai helytartó tanács is 1852 március 5.-én kijelentette, miszerint nevezett pap az egyházi rend eltörölhetetlen jele folytán házas-

¹ Roskovány, ill. 523.

² Religio. 1851. 41. 1.

³ Roskovány, III. 533.

⁴ Roskovány, III. 540.

ságra nem léphetett, azért házassága érvénytelen.¹ Hasonló sors érte a csanádi egyházmegye két papját: *Lukess Florist* és *Varjasy Jakabot*, kiknek Bába Renátával, illetve Temesváry Gizellával kötött házasságát a püspöki szentszék érvénytelennek, esetleges gyermekeiket pedig törvénytelenekek nyilvánította.²

A püspöki kar azonban mindenki volt téve annak a veszélynek, hogy a világi bíróságok esetleg nem az ő akarata szerint ítélnek, mert a kért császári döntés még mindenki nem érkezett meg. Ezért 1852 június havában Budán tartott konferenciáján ismét megsürgette a császárt, jelentse ki az 1848: III. tc.-ről, hogy az a papokra és szerzetesekre nem vonatkozik, továbbá az aposztákok által megróbált házasságokat nyilvánítsa semmiseknek és érvényteleneknek, a jövőre pedig szigorúan tiltsa el.³ E fölterjesztésre megjött végre a várra várt válasz: az ausztriai világi törvénykönyvnek Magyarországba való behozatala által, mivel ez az egyházi rendet és szerzetesi fogadalmat bontó akadálynak minősíti, jövőben az ilyen házasságok érvénytelenek lesznek. Sőt *Thun* kultuszminiszter módot mutatott a prímásnak arra is, mikép lehetne a világi hatóságok által megsemmisítetni a régebbi nősüléseket is, tudniillik úgy, hogy a szentszékek ügyészei nevezett házasságokat, melyek a József-féle rendelet értelmében a világi hatóság ügykörébe tartoznak, ezen hatóságoknál támadják meg és kérjék az érvénytelenség kimondását.⁴

Scitovszky bíborosprímás követte is a miniszter ajánlatát mindenjárt 1853-ban, két ünnepélyes fogadalmat tett irgalmas szerzetesnek, *Krebesz Ferencnek* és *Szalava Józsefnak* házassága ügyében. Felszólította nagyszombati vikáriusát, hogy ügyüket tárgyalja először a szentszéken, majd a házasság érvénytelenségének kimondása után tárgyaltassa a világi hatóságnál. A vikárius így járt el, azonban — dacára magának a prímásnak többszörös fölterjesztése — az óhajtott sikert nélkül. A világi bíróság ugyanis arra az álláspontra

¹ *Roskovány*, Ill. 656.

² *Roskovány*, ill. 660.

³ *Roskovány*, Ill. 661.

⁴ *Roskovány*, III. 664.

helyezkedett, hogy miután nevezett szerzetesek az ágostai vallásra térték át s ulyancsak protestáns személyekkel kötötték házasságot, az ünnepélyes fogadalom pedig egyedül a katholikusoknál képez bontó akadályt, házasságuk érvényes.¹

Ez a kérdés, vájjon fölszentelt papnak az állami törvények szerint lehet-e érvényes házasságot kötni, véglegesen nem is nyert megoldást, csak 1868-ban, mikor az LVI. te. 8. §-a kimondotta, hogy az áttértek áttérése utáni minden cselekvényei azon egyház tanai szerint ítélezők meg, melybe áttért és az általa elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők. Vagyis, mivel más vallás az egyházi rendet és fogadalmat bontó akadálynak nem tekinti, az aposztata pap áttérése után nősülhet. Ez a jog van érvényben a polgári házasság behozatala óta is. Az 1894: XXXI. te. 25. §-a szerint ugyanis tilos az egyházi felsőbbség engedélye nélkül házasságot kötni annak, aki azon egyház szabályai szerint, melyhez tartozik, egyházi rend vagy fogadalom okából házasságot nem köthet. Mivel pedig az aposztaták ilyen engedélyt sohasem kaphatnak, ha nősülni akarnak, át kell térnök más vallásra, mikor is az általuk elhagyott egyház elvei reájuk nézve többé semmiben sem kötelezők.

Visszatérve az események történetéhez, ha a püspöki kar nem is tudta egyes esetekben az egyház elveit diadalra juttatni, eréyles föllépéssel nagyot lendített az egyházi fejelem erősbödésén. Fényes bizonyásága ennek *Salgó Jánosnak* 1854-ben megjelent munkája, melyben nagy bátorsággal fogal állást a papi nőtlenség mellett.² Még jobbra fordultak a viszonyok 1855-től kezdve, mikor a megkötött osztrák konkordátum Magyarországon is újonan szabályozta az egyház és állam közti viszonyt s egyház belügyeiben nagyobb szabadságot nyert. Az esztergomi és kalocsai érsek éltek a szabadsággal s az előbbi 1858-ban, az utóbbi pedig 1863-ban tartományi zsinatot tartott, melyeken szó esett a papok életéről is.

¹ A pör lefolyását és aktáit lásd *Roskovány* VI. 342—364.

² A papi nőtlenség fölénye, előnyösebb volta a női állapot fölött. Pest, 1854.

Az *esztergomi zsinat* súlyos szavakkal emlékezteti a pap-ságot a köteles tisztaságra. Mivel egyházi férfiaknál a mér-téktelenség bűne, sót ennek pusztta gyanúja miatt a világi emberek szerfölött megbotránkoznak, elrendeli, hogy az egy-háziak ne lakjanak mértékletlenséggel gyanúsított nőkkel, sem ilyenekkel bizalmas viszonyt fönn ne tartsanak. Ne al-kalmazzanak negyven évnél fiatalabb szakácsnöket vagyis gazdasszonyokat, hacsak sajáságos viszonyok miatt a felsőbb hatóságtól erre külön engedélyt nem nyertek. Más testi búnbe esett vagy elvált nőket pedig, ha rokonok is, sohase fogadjanak föl szolgálatra. Amennyire az idő mostohasága megengedi, erkölcsös, jóhírű, katholikus és jámbor nőszemélye-
ket iparkodjanak kiválasztani. Ezek szobái is, amennyire le-
het, legyenek távol a papok lakásától s ezen szobákba szük-
ség nélkül ne menjenek be. Hasonlókép nem szabad őket asztalhoz engedni, sem velük egy kocsin utazni. Egyszóval úgy bánjanak velük, hogy az kizárjon minden gyanút. Ha bármily rangú papról kitudódik, hogy ágyast, illetve gyanús nőt tart, vagy azzal bűnös viszonyt folytat, a kánonuktól előírt és más tetszésszerint kiszabott büntetésekkel fog fe-nyíttetni.¹

Hasonlókép rendelte el a *kalocsai zsinat*, hogy a házi nép kiválasztásában és a vele való érintkezésben oly gond-dal járjanak el a papok, mely nemcsak a kánonok határo-zatainak felel meg, hanem példát nyújt arra is, hogyan keli a családokban a magán házi ájtatosságot a kereszteny jám-borság törvénye szerint felújítani. Ezért felsőbb rendekkel bíró papokkal való együttlakásra, illetve azok szolgálatára idősebb, jóerkölcsű és jóhírű nők véteszenek föl. Testi búnbe esett vagy önként elvált nőket, ha rokonság vagy ságorság van is köztük, sohase fogadjanak papi házba. Papi háznál szolgáló nők ne öltözzenek költségesen, nyilvános tánca vagy játékba ne vegyenek részt, Távol legyen minden, ami bizalmasabb viszonyra mutat. A pap ne egyen szolgálójával, ne sétáljon, látogatásokat ne tegyen, egy kocsin ne utazzon vele. Ne engedje meg soha, hogy hozzá nem tartozó dol-

¹ Décreta et acta Concilii Prov. Strigoniensis. Pestini. 1859. 79. 1.

gokba árta magát, vagy a házi asszony szerepét követelje magának.¹

Ebből az időből egész külön kell szólni egy szentéletű férfiúról, kinek föleg a coelibatus irodalmának történetében elévülhetetlen érdemei vannak: Roskovány Ágoston váczi, majd nyitrai püspökről. Még 1853-ban, váczi püspök korában egyházmegyéjének bejárása után körlevelet intézett papjaihoz, melyben buzdítja őket a tisztság megőrzésére, rámutatván arra, hogy a tiszta és nemesak minden büntől, de a tisztátlanság gyanújától is ment élet legfőbb dísze a papnak, alapja a hívő nép lelkipásztorra iránti bizalmának, nemkülönben a lelkipásztori működés sikerének biztosítéka.² 1859-ben Roskovány a nyitrai püspökségre ment át. Itt is, miután egyházmegyéjét bejárta, 1860 január 1.-én nagy körlevelet adott ki a lelkipásztorkodásról s abban szól a papok életéről is. Ismétli a váczi körlevélben hangsúlyozott igazságokat, majd hivatalozva elődeinek Gusztinyi Jánosnak 1767 február 13-án, Fuchs Ferencnek 1791 július 31.-én, Vurus Józsefnak 1830 július 5.-én és 1832 január 6.-án, végül Palugyai Imrének 1851 január 1.-én kiadott határozataira, szigorú hangon rendeli el az 1858. esztergomi zsinat e tárgyban hozott határozatainak betartását. Egyúttal intézkedik, hogy az alesperesek, nem várván be az információk idejét, minél gyorsabban és pontosan írják meg kerületük minden papjáról, milyen nőket tart szolgálatában, minő korúak, hírűek, katholikusok-e, nem élnek-e elválva? Ha pedig egyik-másik plébánián a papnak esetleg fiatalabb nőrökönél laknának, amennyiben e rokonság kétséges lenne, — amit föltenni nem akar — szerezzenek rólá bizonyságot és az észlelt dolgokról küldjenek be hű jelentést.³

A következő esztendő nagy fontosságú a coelibatus irodalmában: ekkor adta ki Roskovány híres munkáját: *Coelibatus et Breviarium duo gravissima Clericorum officia, e monumentis omnium seculorum demonsirata.* Pestini,

¹ Acta et Décreta Concilií Prov. Cofocensis. Colocae, 1864. 137. 1.

² Roskovány, III. 671.

³ Roskovány, VI. 389.

1861) A szentéletű püspök minden plébániára megküldötte munkáját. Ugyanekkor (1862) egy gyönyörű nagybőjtű körlevélben rámutatott a papi nötlenség fontosságára, valamint arra, hogyan kell élni a papnak, hogy az egyháznak ezt a nagy parancsát hűségesen megtartsa.²

14. A papi nötlenség története a kiegyezéstől napjainkig.

Míg nálunk az 50-es és 60-as években az egyház elvei diadalmaskodtak, azalatt Nyugat-Európában a szabadkőműves-ségtől irányított liberalizmus megkezdette irtó harcát az egyház ellen. Az olasz parlamentben már 1862-ben erős áramlat indult meg a coelibatus eltörlése érdekében. Mint az *Idők Tanúja* megjegyezte, a parlament érzéki csabok által akarja magának a papokat lekötelezni, hogy ha majd fölhasználta tervezett keresztsülvitelében, könnyebben lábbal tapadhassa az egészen tőle függendőt. A követek kamarájában július 18.-án a híres *Petrucelli* indítványozta a papok házaságát. Beszédében az egyház proletáriusainak, a társadalom belpoklosainak nevezte a papságot. Az alsópapság — mondotta — ma nem is egyéb, mint sekrestyebútor, megvetésre méltó lény; embert kell belőle képezni, emancipálni kell azt a püspökök zsarnoksága alól. Családot adunk neki, mert ö is oly termelő, mint más; miséket, responsoriumenteket, letenyéket s egyéb hasonlókat termei, épen úgy, mint a csizmadia csizmát, a szabó ruhát szokott termelni. Ha a papoknak nőket adunk, legyőzhetjük Róma összeesküvőit. Vegyük el a pápától klérusát. A táborskakatona nélkül még káplár sem lehet. Ily módon a pápa nemsokára fogja hallani reá vonatkozólag Kosciusko szavait: *Finis Romae.**

¹ Ekkor öt kötet jelent meg. 1877-ben Nyitrán kiadott három pót-kötetet, végül 1881-ben ugyancsak Nyitrán még két kötetet. — Hangyászorgalommal megírt munka, melyet külföldi írók is állandóan idéznek.

² *Roskovány*, VI. 392.

³ *Idők Tanúja*. Pest, 1862. 176. sz. A papi házaság ügye a Turini Parlament előtt. — A kamara csak 1870-ben mondotta ki, hogy a nagyobb rendek fölvétele nem akadályozza a házaságot. (*Religio*. 1870. I. 67.)

Érdemes gondolkodni e szavak fölött és megjegyezni, hogy a világiaktól kiinduló coelibatus ellenes mozgalomnak mindig ez a célja: megtörni Rómát. Mint Tereskei a Religio-ban megállapította, a kiegyezés után hazánkban is ez a cél vezette a világiak tollát. A papi botrányok festésében — írja Tereskei — leginkább remekelt eddig *Toldi/ István* úr; azonban ha látjuk, miszerint ezen úrnak díszes neve az államhivatalnok sorában ragyog, világossá lesz az egész. Az *állam* ugyanis tudja, hogy nős papsággal könnyebben lehet elbálni, valamint a családos hivatalnok nem igen szokott ellenszegülni a felülről jövő igaztalan követeléseknek és — tisztes kivétellel — kész minden kormányt szolgálni, ha minden járt meggyőződése ellen is, a minden nap kenyérért. Nős papságot, úgy hiszik, könnyebb volna Rómától elszakítani.¹

Mert, hogy visszatérjünk hazánkra, a kiegyezés után nálunk is a szabadelvűség jutott uralomra s ezzel megindultak az egyházpolitikai küzdelmek és a támadások az egyház intézményei ellen.²

Még 1866 őszén Madarász képviselő egy petíciót olvasott föl a Házban, melyben állítólag több lelkész a beszterczei egyházmegyéből arra kéri a Házat, eszközölje ki, hogy a katholikus papságnak a nősülés egytörvény által megengedtessék.³ Mint a lent jelzett újság másnapi száma elmondja, a coelibatus elleni kérvény olvasása alatt a honatyák nagy hahotára fakadtak s közhelyeken és magánkörökben nagy húhóval beszéltek róla egész nap, mint komoly dologról. A bécsi lapoknak is megtelgrafizálták, melyek még az nap le is adták a nagy eseményt. De az Idők Tanúja ugyanezen számban közli egy egri egyházmegyei áldozárnak a Pesti *Naplóhoz* beküldött levelét is, melyben kimutatja, hogy a kérdéses beszterczei papok egyszerűen nem léteznek.⁴

¹ Religio. I870. I. 67.

² V. ö. Keményfy K. Dániel, ötven év alkotmányos egyházpolitikája. Esztergom, 1898. 110. I.

³ Idők Tanúja. 1866. 273. sz.

⁴ Íme a levél: T. Szerkesztő Úr! A képviselőház ma tartott ülésében Madarász képviselő úr egy kérvényt adott elő, melyben Tartsányi Gábor, Szmrécsek János, Tulka Géza, Zrudlenszky Pál és Wovosid György, állí-

Madarász csele ilyenformán visszafelé sült el, de azért a megpendített eszme erősen kezdte foglalkoztatni a kedélyeket. Pedig eleinte ugyaneket erősen küzdött ellene az egyházias szellem. A győri püspök körlevélben figyelmeztette papjait: vereantur vespere cum mulieribus videri ac ludere, *ac mane cum Christo passionis eius flere mysteria.*¹ Majd mikor a Hon kapcsolatban azzal, hogy Belgiumban a nősülő papok püspökeik által lelkészzi állásukból elűzettek, a polgári házasság szükségességét hangolta, hogy így hazánkban a papok is házasodhatáshoz jussanak, a Pesti Hírnök gratulált a Hon katholikus előfizetőinek, amely ime arra izgatja az országgyűlést, hogy beavatkozzon a katholikus vallás ügyeibe.²

Mindazonáltal a coelibatus mind erősebb ostromnak lett kitéve. Toldy István politikai lapjában többször igazán durva hangon támadta a papi nőtlenséget, azt a fanatizmus óriási tévedésének nevezve.³ Ezt a célt szolgálta a lapban közölt regénye is: A *falu lelkésze*, sőt egyik könyvében külön fejezetet szentelt e kérdésnek. A coelibatus által — mondja benne — sikerült a magyar papokat emberi és polgári természetükön kívül köztetni, elnyomni a papban az embert és hazafit.⁴

tölag beszterczeegyházmegyei papok arra kérlik a Házat, eszközölje ki, hogy a papok nőslöhessenek. E kérvényt a Ház a kérvényezési bizottsághoz utasítá. Megjegyzem még az igazság érdekében, hogy én azonnal átnéztem a besztercei egyházmegye legújabb 1866.-i évkönyvét s abban fent-nevezett papok elő nem fordulnak, sőt átnéztem az összes magyarországi papság 1864/5-re kiadott névtárát is, és itt sem találtam az említett folyamodókat: kétségtelen tehát, hogy a képviselőház e kérvény által misztifikáltatott és tiszteletet érdemlő méltóságával visszaéltek.

¹ Litterae Circulares ad ven. Clerum almae Dioecesis Jaurinensis. Juarini, 1867. 18. 1.

² Pesti Hírnök. 1867. 278. sz.

³ Ezernyolcszáznegyvennyolc. Politikai szemle az Állam és Egyház köréből. Pest, 1868.

⁴ Az 1848.-i törvények és a katholikus Egyház Magyarországon: elmélkedések az Egyházreformról. Egy ultramontán Papnak ajánlva. Lipcse, 1868. 200. 1. — A mű németül is megjelent: Betrachtung über die kirchliche Reform. Aus dem ungarischen übersetzt von L. Hevesy. Leipzig, 1868. (Aufhebung des Cölibats.)

Hasonlókép írt *Ludwigh János* is külön fejezetet a coelibatus ellen.¹

E támadások világiaktól eredtek: egyházi férfiak nem vettek részt benne. A vatikáni zsinatnak összehívása² azonban felszólalásra ösztönözte az egyháziakat is, kik a Szabad Egyház-zal azt tartották, hogy most, midőn az egyetemes zsinat egybegyűlési napja közéig, a klérus elmondhatja a fegyelmi ügyek feletti, a tapasztalásból, az életből merített nézeteit.³

Még 1868-ban történt, hogy a *Fiuggetlen Lapokban* egy somogyi levél pár szóval figyelembe ajánlotta a coelibatus, bőjtök s néhány ünnep eltörlését. A *Magyar Állam* szerkesztője, *Lonkay* ezért erős hangon megtámadta a lapot, amire megint az *Egyházi Lapok* szerkesztője kelt a levél védelmére kijelentvén, hogy a fegyelmet illetőleg szabad komoly, okadatolt nézettel a tényleges állapot módosítását óhajtani, kivált oly időben, mikor az egyház körzsínatra gyülekezik. De ha valaki, tekintve többi közt a fensőbb papi körökből is kiáltó botrányokat, azt vélné üdvösebbnek, hogy a latin szertartású papságnak a keletiek példájára a házasság megengedtessék s eziránt a zsinatnál is kérelmetezne, arra nem merne követ dobni.⁴

A következő esztendőben még élesebbé váltak a támadásos. Különösen remekelt ebben *Bodnár Zsigmond*, az *Autonomia* szerkesztője. Az 5. számban például így írt: A román nézet amellett küzd, hogy a világi pap tisztán az oltárnak éljen a polgárok közé ne vegyüljön, a politikai küzdelmekbe ne avatkozzék, magán házakba ne járjon, csak egy ösvényt ismerjen, mely a templomba vezet. A szabadelvű katholikusok azt mondják, hogy minden igen szép és az isteni kegyelemmel dúsan megáldott pap ezt meg is teheti s rövid

¹ Toroljuk el a Vallásügyi Ministeriumot, mint a haladás akadályát. Pest, 1868. 48. I.

² IX. Pius 1868. jún. 29.-én kiadott bullájában hívta össze 1869 dec. 8.-ára.

³ Szabad Egyház. Pest, 1869. 68. sz.: A Coelibatus.

⁴ E. H. Szerkesztik *Hatala Péter* és *Zoványi Jánoska Mihály*. Pest, 1868. 638. I.

időre általánosítható is. De az emberi gyarlóság története itt is hanyatlást jelez, a pap falujában is ember és midőn az általános exaltatio fogyatkozik, a gyöngé pap a természet-ellenesnek nyomása alatt elesik és e bukás annál mélyebb, minél nehezebb dolgok kívántatnak tőle. Ezért nem egy szabadelvű katholikus óhajtja a coelibatus eltörlését, mert szerintük hiába kívánja a „7 úr” (ezek írtak Bodnár ellen a Magy. All.-ban) a polgárok közé vegyülést, míg a coelibatus törvénye fönnáll; és ebben igázok van. Hiszem, hogy a 7 úr is belátja, miért.

A Magyar Állam két cikkben is felelt (24. és 31. sz.). Maró gúnnyal, de azért szeretettel cáfolja meg Bodnár állításait. Tehát vannak az isteni kegyelemmel mostohán ellátott papok is? kérdi a vadkerti plébános. Qui dedit velle, dedit et perficere.

Bodnár azonban nem engedett. Az Autonómia május 4.-i számában még élesen többet támadt. Kik a fegyelem súlyát érzik, írja, mert tisztelik, azok mernek csak nyilt sisakkal föllépni (a coelibatus ellen) és a súlyos szabályzat megváltoztatását sürgetni. Azok a sutyomba dolgozó atyafiak elég kényelmesen érzik magokat így is. Dávidnak 99 juha volt s az sem volt neki elég, így vagyunk ma is... A szegény ember csak egy juhot kíván s ezt is törvényes úton és ezen becsületes óhajtást is bünnek béklyegzik a mai „Dávidok” és farizeusokból álló szolgalelkű uszállyhordozói és írástudók gonosz Júdás-hada.

Újabb hírlapi harcra adott alkalmat az Autonómia 107. számában közölt ama hír, miszerint a sopronmegyei széplaki alesperesi kerület elhatározta, hogy parancsolt böjt ne legyen több, mint a nagyhét négy utolsó napja és a vigélyi böjtök; az ünnepek pedig tétesenek által — kivéve egypárat — a következő vasárnapokra; a papi nötlenség pedig szüntessék meg az egyház nagyobb hasznára. Mint a kerületnek a Magyar Államhoz beküldött nyilatkozatából kitűnik, a hír így nem felelt meg a valóságnak. Mindössze az történt, hogy a győri püspök a vatikáni zsinat előtt megyei értekezletet akart tartani, azért elrendelte, hogy minden kerület két képviselőt küldjön, kik ott bizalmas és őszinte kifejezést adjanak

óhajaiknak, melyeket hasznosnak vélnek az egyetemes zsinaton tárgyalattni. Széplakon is megválasztatván a bizalmi férfiak, a kérdéses pontokról tényleg volt szó, de azok nem „mentek határozatba”, hanem mint vélemény terjesztetett elő.¹ Ezzel az ügy tisztázódott volna is. A baj csak az volt, hogy e cífolat igen későn érkezett, miért is a Magyar Államban (124. sz.) „Reszelő”-től egy maró gúnnnyal meg írt cikk jelent meg, mely erősen bevilágít a kor izzó hangulatába, azért jegyzetben közöljük.²

¹M. A. 1869. 138. sz.

Állítólag a széplaki esperesi papságot a „házasodhatnám” nagyon meglepte és neki tüzelte. Szabadjon számukra egy kis csillapító szerrel szolgálnom.

Concilium a széplaki kerületben.

Epochális időket élünk.

Az utolsó kuckóban is reformátori eszmékkel foglalkoznak. Gyermekkezek döntetik az ezredéves tölyget... Gondoljátok, hogy kitépik? ... Maguk sem hiszik, de ne vegyék nekik rossz néven e kis tréfamultatásig; hisz komoly munkára úgysem érettek még, tehát hadd játszadozzanak.

Azután nem tudjátok-e, hogy napjainkban a „bon ton”-hoz tartozik bőjt, ünnepek és coelibus ellen debachálni?

Aki még tovább is bőjtölni akar, vagy ünnepeket szentelni, vagy ha pap nem akar megfeleségesedni, s a házas élet boldogságaiban nyakig úszni, az mind lelkí vak, farizeus, méltóság után sóvárog; az nem tudja, mi válik az üdvözítő egyház hasznára, mi által lehet a hívek lelkí üdvét legbiztosabban elérni.

Napjainkban erre nincs más mód, mint jól enni, ünnepeket Isten dicsőségére — kivéve egypárat — sohasem tartani, a papoknak pedig, ha akarnak, ha nem, meg kell házasodniok, különben biztosak lehetnek benne, hogy sem ők, sem a gondjaikra bízott hívő nyáj Isten országát látni nem fogják!

Mindezek pedig megírattak és decretáltattak, vagyis amint ők mondják, mindez „határozatba ment” ... Rómában? ... oh fájdalom! ott még a pápától kezdve le az utolsó tonsurátusig mindenjában vakoskodnak, farizeuskodnak, méltóságok után sóvárognak; ott még be nem látták ekkoráig a nagy igazságot, hogy a pecsenyés tál mellett biztosabban lehet üdvözülni, mint holmi élvezhetetlen bőjti eleségen, ott még nem jutott eszükbe, hogy sok az ünnep, s ha valahogy sokat találnának imádkozni a hívek, majd még azt is elfeledik, hogy melyik ajtó nyílik a menyországba és melyik a pokolba? ott nem vették még fontolóra, mily rom-

Az Autonomiával egyidőben állítólagos egyháziak a *Hon-ban* is erős támadásokat intéztek a coelibatus ellen. A védelmet ezzel szemben szintén a Magyar Állam vállalta.

lött manapság az a gonosz világ, hogy a pap egymaga, szegény, hacsak felesége nincs, meg gyermekei, nem mehet semmiré híveivel!

És ami fő, a kilátások sem mutatkoznak asszerint, hogy ezen a nagy bajon egyhamar segítve legyen. Hisz a vatikánumi zsinat is Rómában fog megtartatni. A kis világosság, melytől tán egyik vagy másik, a kor színvonalán álló s a kor kívánlait megértő főpap magává' hozand a világ-városba, csakúgy elvész majd a sötét lelki vakság közeppet, mint egy Jrva sugár, mely utat tört magának valamely ablakhasadékon a sűrűn befügönyözött szobába.

De hová lesznek akkor a széplaki firma alatt írogató papok?...

Azért hát mit volt mit tenni szegényeknek, összegyülekeztek bíz ők, vagy tulajdonkép a széplaki esperesi kerület tiszteletre méltó papsága, s csakugyan *en famille* rögtönöztek mindenjárt egy kis conciliumot, melyen, példás buzgósgággal behatólag és alaposan értekeztek, tanácskoztak korunk égető szükségei fölött, s ugy találták, hogy ez idő szerint „az üdvözítő egyház haszna s a hívek lelki üdvözet biztosabb eléréséért” okvetlenül „szent kötelessége az úgynevezett tanítói egyháznak” megházasítani a papokat s a böjtöket és ünnepéket ha nem is» végkép megszüntetni, de legalább is megkevesbíteni. A parancsolt böjtök száma semmi áron meg nem haladhatja a nagyhét négy utolsó napját, legföljebb a vigélyi böjtök engedhetők meg mintegy ráadásul. Az ünnnepek vagy tétessek át — kivéve egypárat — következő vasárnapokra, vagy pedig in choro tartassanak meg. Végül a papi nötlenség irgalom-kegyelem nélkül szüntetessék meg az egyház nagyobb hasznára!

Oh trullumi bölcseség! Oh ernyedetlen szent buzgalom! hová ragadod ihletteidet?

Uram! a házasodhatnám annyira megzavarta már fejeiket, hogy a föld is inog lábaik alatt s azt sem tudják, hogy hol vannak? a trullumi conciliabulomon-e, vagy egy szerény papi tanácskozmányon, vulgo coronán?

A széplaki kerüleben bizonnyára minden egyéb rendén van: az iskolák a legújabb törvény szerint rendezvék, a szükséges tanerőkkel, tankönyvekkel és tanszerekkel teljesen ellátvák, vallásos felekezeti jellegük megóva, a tanórák rendesen látogatvák, az iskolakötelezettek részéről kimaradások soha sem szükségből, sem hanyagságból elő nem fordulnak, azért hát minek is tanácskoznak ők, hisz ezen szellemi eldorádóban, hol aranykorát éri az egyházi fegyelem virtusa, semmi más nem hiányzik többé, hogy boldogságuk teljes legyen, mint jó zsíros pecsenye pénteki napon a pap asztalára s egy bájos feleség, ki azt számára elkészítse és feladja, csendes családi örömökkel fűszerezve!

Azért hát a bölcs férfiak néhány percre megfeledkeznek mintegy saját alacsonyságukról, neki egyenesednek s megpróbálják, hogy ugyan

Szemelvénynek két esetet. A Honban egy katholikus pap toll cikksorozat indult meg a coelibatus eltörléséről. Valószínű, mondja a Magyar Állam, hogy ez a katholikus pap tógában jár, vagy pedig Bezerédi Sándor zászlaja alá csapott fel vörösingesnek;¹ és elhíheti a Hon, hogy oly cikk épen úgy néz ki hasábjain, mint... mint nyúl a spencelben; elhíheti, hogy hamarabb beveszi Viktor Manó Rómát azon katonákkal, kiket az olasz növendékpapok közül verbuvál magának kötéssel, mint a Hon eltörölteti a coelibatust az oly vörösingesekkel, írasson a Hon magának inkább a *galibatus* eltörléséről vagy miről, de ne tegye magát nevetségessé ilyen, reá nézve „ultra crepidam” dolgokkal.² Megint a Hon május 30.-i számában egy másik állítólagos katholikus pap berzenkedett a coelibatus ellen Debreczenből keltezett levelében, mire a Magyar Állam hasábjain Szakszó József az összes Debreczenben lakó papság megbízásából felszólította az illetőt, hogy — ha ugyan él — leveleit ne keltezze Debreczenből.³

Simor János prímás látván a hangulatot, a tisztság erényéről, mint a papság földíszéről, tudományos és keneteljes, valósággal értekezés számba menő körlevelet bocsátott ki papságához.⁴

Az egyházi részről meg is szüntek egy időre a felszólások, azonban a szabadelvűek coelibatus-dühe csak nem akart csillapodni. Sőt az infallibilitas kimondása, a pápai állam megszűnése még jobban feltüzelte az egyház ellenségeit. Támadták tovább a papi nőtlenséget s bizony akárhányszor ocsmány hangon.

mint illenék szájukba a püspöki szó? hogyan venné ki magát kezökben a főpásztori bot? Ártatlan mulatság, melynek semmi más következménye nem leend, mint minő gyermekjátéknál szokott előfordulni, egyik vagy másik betöri a fejét, elnyíkkantja magát, mire azután az egész kompania szépen, halkan, csendben eloszlik s vége — a mulatságnak,

¹ Bezerédi később könyvet is adott ki: Reform-Eszmék. Pest, 1871., melyben erősen küzd a papok házasságáért. (41., 58., 70., 107. 1.)

² M. Á. 1869. 125. sz.

³ M. Á. 1869. 143. sz.

⁴ Circul Dioec. Strig. 1869. 61. 1. Roskovány, VI. 445—478.

⁵ Nem szívesen ugyan, de mutatónak néhány sort az *Ellenőrből*: Apacakultusz, Hogy a coelibatus ónterhe alatt görnyedő papság epedő

Mindjárt 1870-ben egy csomó pamflett, mint *Papramorgó*, Coelibatus és polgári házasság. Pest, 1870; A coelibatus valláserkölcsei, orvosi és társadalmi szempontból tekintve; A gazdasszony, egyháztörténelmi tanulmány; A coelibatus és a papi szüzesség; A coelibatus a gyakorlati életben; *Hollós László*: Papi titkok. Pest, 1870, — látott napvilágot a katholikus papság ellen.¹

Majd a *rimaszombati* katholikusok dolgoztak ki egy memorandumot s tettek közé az *Ungarischer Lloyd*ban? melyben összefoglalták minden, mit az országos autonómiai kongresszuson tárgyalattnak kívántak, köztük a coelibatus eltörlését is. Mint egy világi hívőtől írt német röpirat megjegyezte, alles, was gegen den Cölibat an Gründen in dem Memorandum kann aufgeführt werden, ist nur eine banale Wiederholung von Anschuldigungen, die eine kirchenfeindliche Presse im Laufe des XIX. Jahrhunderts erhoben hat.³

Sőt a képviselőházban is próbálkozott valami *Németh Albert* mozgalmat indítani a papi nősülés érdekében, de törekvése általános hahotába fült. 1870 február 18.-án vallásügyekről volt szó s miután nevezett képviselő kikelt a növendékpapok nevelése ellen, mert nézete szerint a jus canonicum oda viszi az ifjú papot, hogy később valami elszigetelt parochiában szilvórium, hosszúszárú pipa és a tarokkártya lesz az istene — arra kérte a kultuszminisztert, nyissa meg a papság előtt a női kebelnek boldogságban gazdagító virágkertjét, ezáltal a nép előtt kedvessé teszi magát.⁴

Kuriózumképen, a közhangulatnak fokmérője gyanánt

vonzalma mennyeire sóvárog a férfjetlen apáca-betegek után, arról pikáns titkokat tudnának elmondani azon földalatti folyosók, melyek férfizárdák és női klastromok közt, a lovagközépkor régényes hajlamainak megfelően voltak az éji légyottok háborítatlan élvezetéhez idomítva. Kassának jezsuita páterei is efféle vakondüregen át ömlesztették az Orsolyaszűzekre a valláserkölcsei nevelés malasztját.. stb. [Magyar Állam, 1873. 204. sz.)

¹ Kudlik János válaszát: *Papafalók és papfalók* lásd Magyar Állam 1870. 98., 103. és 109. sz.

² U. L. 1870, 242. sz.

³ Stephan Karl von N***(edeczky), Reflexionen eines Laien über Anträge beim Katholiken-Congresse Ungars. Trentschin, 1870.

⁴ Magyar Állam. 1870, 43 sz.

meg lehet még említeni, hogy a következő év tavaszán a természetvizsgálók aradi bankettjén dr. Arányi, kit mindenki korrekt katholikusnak ismert, sőt Pesten a központi pannónyveldében tartott is előadásokat, toasztot mondott a coelibatus eltörlésére. Kedélyesen jegyezte meg erre a Magyar Állam írója: úgy látszik, vénülő barátunk öregségével katholizmusban is fogyott, mert nem hisszük azt, hogy protestáns veje kedvéért küzdene most katholikus institúciók ellen.¹

Ebben az időben már — talán a vatikáni zsinat, talán az ó-katholikus mozgalom hatása alatt — egyháziakkal is találkozunk a támadók között. 1871-ben egy névtelen plébános adott ki reformeszmékkel telt könyvet, melyben magyar misét, kevesebb böjtöt és ünnepet, papi nősülést és nemzeti egyházat kíván. A coelibatusról igen furcsán vélekedik. Vitium capitale-nek nevezi, a papi hivatás akadályának, petra scandalis-nak, sőt odáig megy, hogy vérfertőzést, természet-elleni testi bűnt, gyermekülést, anyakönyvhamisítást tulajdonít neki.² A felelet még az évfolyamán megjelent a Magyar Állam több számában, nyugodt, előkelő hangon. Az excessusok lehetnek számosak, a coelibatus lehet nehéz, de az elv, az intézmény maga nem bűn, nem bűnös» Isten nem parancsolta minden embernek, hogy növekedjetek és szaporodjatok, mert akkor Krisztus Urunk Istennel jött volna ellenkezésbe, mikor azt mondotta: Vannak férfiatlanok, kik önmagoknak szegtek férfierejöket mennyek országáért.³

Ugyancsak 1871-ben történt, mint azt a Hon 280.-ik számában „egy katholikus plébános” leírja, hogy a váczi egyházmegye egyik esperes-kerülete felírt püspökéhez, hogy a rendelkezésére álló törvényes eszközökkel adandó alkalommal hasson Rómában a papi nőtlenség megszüntetésére. Ez indítványt K. L. segédlelkész tette, ki példás papi élete, tudományos képzettsége folytán úgy a váczi egyházmegye összes papsága, mint minden felekezetbeli összes ismerősei előtt köztisztelet tárgya. Es oly koros, a coelibatus mellett meg-

¹ Magyar Állam. 1871. 200. sz.

² Reformáljuk a Kath. Egyházat. Írta egy kath. Plébános. Turin, 1871.

³ Reformáljuk a kath. Egyházat; írta egy kath. plébános. Taglalta egy másik, de római kath. plébános. (Magy. Áll. 247, köv. s. I.)

őszült lelkészek szavaztak az indítványra, kikhez az önzés gyanúja e részben nem is férhet. S ily nyomós szavak ellenében — kiált föl „a katholikus plébános” — a coelibatus mellett ki csap Magyarországon legnagyobb lármát? Lonkay Antal, ugyanaz a Lonkay, ki a reverendát levetvén, évek óta éldeli szép katholikus nyomdája mellett a házas élet gyönyöréit. — Lonkay erre a Magyar Állam 280. számában kijelentette, hogy e tárgyról se pro, se kontra nem írt, mert nem tartozik rá: ez az egyháznak belső fegyelmi ügye. A reverendát pedig még 1848-ban vetette le mint papnövendék, végigharcolta a szabadságharcot, mely után a világi pályán maradt és természetesen megnősült.

A Hon állítása szerint a váczi egyházmegyéből következő esztendőben is kérte tizenkét pap püspökétől a coelibatus megszüntetését.¹

A *Szabad Egyház* 1872-ben szintén fölvette programjába a papi házasságért való küzdelmet. Vissza akarja adni a papságot a családnak és fölmenteni a kaszszerű elzárkózástól. VII. Gergely, midón a klérust a családtól elszakítá, az egyház függetlenségével indokolta tettét, de tudjuk, hogy e függetlenítés a hierarchia világuralmi terveivel volt azonos. Ennek esett áldozatul a papság családi élete. A coelibatus szomorú története kompromittálta a papság jó hírnevét..., csak a család szerezheti azt vissza.²

Voltak azután olyan papok is, kik nem elégedtek meg a házasság hangoztatásával, hanem elhagyván állásukat és vallásukat, meg is nősültek, persze minden a szabadelvű és protestáns lapok dicsshimnuszaitól kisérve. Érdekessége miatt szabadjon egy ilyen hírt közölni a *Protestáns egyházi és iskolai lap* 47. számából. *Ami elismerést és üdvözletet érdemel*. Hiteles tudósítás nyomán a következő érdekes esetet közöljük tiszttelt olvasóinkkal. N. N. fölszentelt katholikus pap meguníván a szellemi rabságot, megvált állásától és az egyedül üdvözítő egyháztól és kálvinista lett. Mint ilyen házasságra óhajtván lépni, mivel választottja a római katholikus egyház-

¹ Magyar Állam. 1872. 280. sz.

² Sz. E. Szerkesztik *Prileszky Tádé és Hatala Péter*. 1872. 1. sz.

hoz tartozott, a kihirdetésnek mind a két fénél meg kellett történni. S íme horrendum! a katholikus plébános úr nem-hogy megtagadta volna a kihirdetést, hanem örömmel vállalkozott annak teljesítésére megjegyezvén, hogy a felek között semmi házassággátló akadály nincs. A katholikus plébános úr e tettével az országos törvényt respektálta s mi üdvözöl-jük őt, mint egyházának oly szabadelvű tagját, ki hazája törvényét eleibe teszi egyháza rendszabályainak mindenazon esetben, midőn azok colisióba jönnek egymással. Szükség-telen talán megjegyeznünk, hogy N. N. a kiadott elbocsátó alapján a református szertartás szerint megeskgettetett.

Természetesen nem minden plébános volt ilyen „fölvilágosult”, ami azután nagy hírlapi harcokra adott alkalmat. Egy aposztata papnak katholikus nővel kötött házasságával kapcsolatban már 1872 július havában olvasható volt az újságokban, hogy leányuk született, ki a törvény értelmében katholikus lelkész által lett megkeresztelve, de ez *törvénytelennek* jegyezte be az anyakönyvre.

A dolognak ekkor nem lett semmi következménye. Hanem annál nagyobb port vert fel egy hasonló eset négy évvel később, már csak azért is, mert az aposztata egyetemi tanár-nak, *Hatala Péternek* leányáról volt szó. A Hon június 7. számában ezeket írta: Az ultramontanizmus ellen vívott küzdelmeiről híres Hatala Péter egyetemi tanár tudvalevőleg unitáriussá lett s nem sokkal azután meg is nősült. Neje születésére nézve római katholikus vallású s miután elsőszülött gyermekük leány volt, Hatala ezen gyermekét az 1868.-ik törvény értelmében az illetékes budapest-József városi római katholikus lelkész által kereszteltette meg. Személyesen nyilvánított kívánság folytán a keresztlevél kiadatott, de abban, dacára a bemutatott házassági jogiratnak, az újonnan keresztelt leány törvénytelennék jegyeztetett be. Az atya ezen ügyben rögtön megtette a törvényes lépésekét, hogy az illető anyakönyv hatóságilag javítassék ki. Ezen eset, folytatja a Hon írója, Magyarországon nem példátlan. B. (Berecz?) budapesti tanár, ki egykor katholikus pap volt s később reformátussá lett és megnősült, azon sajátságos helyzetbe jött, hogy iker gyermekei közül a fiú a kálvinista pap

által törvényesnek íratott be a keresztlevébe, a leány a pápista pap által törvénytelennek. Az illető atya ezen utóbbi körülményt csak esetleg tudta meg s ignorálta. Dr. F. (Fischer) tanár hasonló helyzetből csak azáltal menekült meg, hogy a belvárosi plébános barátságosan tanácsolta neki, miszerint leányát propter bonum pacis a kálvinista papnál kereszteltesse meg stb. Majd így okoskodik: Bár az egyházi törvény szerint a papság character indelibile (I);¹ s így a felekezetből kilépés után is kötelező, mindenkorral az 1868: LUI. te. 8. §-a szerint az áttérőnek az áttérés után minden cselekménye új vallásának tanai szerint ítélezendő meg; a 12. §. pedig azt rendeli, hogy vegyes házasságokban a fiúk az apa, a leányok az anya vallását kövessék. Ennél fogva a józsefvárosi lelkész határozott törvényisértést követett el. Az országosan érvényes törvények ily vakmerő megsérteése a hierarchia részéről megfelelő rendreutásítást és büntetést követel. Végül felkiált: Ki a törvényhozó jelenleg Magyarországon? Az országgyűlés-e vagy a klérus? Tűrhető-e az állam méltósága és a társadalmi rend érdekében, hogy egyes kötelességeikről megfeledkezett honpolgárok még hivatalos működéseikben is idegen hatalom bérenceiként fungáljanak? A vallásszabadság, a polgári házasság s más nagyfontosságú reformeszmék évről-évre halogattatnak s ezen *vakondok-tömeg*, melynek nincs bátorsgája szembeszállani az állam souverain hatalmával, hivatalos működésein folytonos izgágák teremtéssére használja föl.

Joggal jegyezhette meg e durva kirohanására a Magyar Állam: íme a szelíd Jókai Móric által szerkesztett *félhivatalos* lap hangja! Egyúttal érdekes ellenéret hoz fel: Azon aposztatának leánygyermeké, kit törvény szerint katholikus pap keresztel, nem csupán a hitehagyott apának, hanem azon anyának is gyermeké, ki még a katholikus egyház tagja és kire a katholikus egyház összes szabványai, az állami törvény

¹ Malicióusan jegyezte meg a Magyar Áliam (1876. 135. sz.): valamit hallhatott Jókai Móric legénye a „character indelibilis”-ról, fogta tehát magát és megfűszerezte cikkét „character indelibile”-vel. Es ilyen a „quae maribus” elől megugrott semidoctusok akarnak egy országnak és törvényhozónak irányt adni!

szerint is, érvényben vannak. Azért feltéve, de meg nem engedve, hogy a katholikus pap olyatén gyermeket kereszteleßenél az 1868.-i LVI. t.-c. 8. §-hoz tartoznék alkalmazkodni: ezt az állami törvény betűje szerint csak a fiúgyermeknél kellерse tennie, míg a leánygyermekknél, kiket ugyanazon törvény 12. §-a a katholikus egyház tagjaiul hagy meg, a katholikus anya miatt minden a katholikus egyház törvényei szerint kell intéznie és megítélnie. Ezután sorra cáfölja a többi állításokat, kimutatván, hogy a Hon kanonistáinál a felületesség, sőt a legboríntabb tudatlanság csakugyan „character indelibile”.¹

Eközben a Döllinger által kezdményezett német ó-katholikus mozgalom, melytől Bismarck oly sokat várt egyházzellenes küzdelmeiben, mind nagyobb mérveket öltött s már egyesek abban reménykedtek, hogy a magyar papságot is sikerülni fog rávenni a szakadásra. A papok emancipációját a hierarchia alól magoknak a papoknak kell kivívniok, írja a Hon 1874-ben; az alkalom itt van. Gyáva, ki jobb meggyőződését véka alá rejtí. Minő buzdítás az aposztáziára és judási árulásra! jegyzi meg a Magyar Állam. Pedig láthatották, hogy még az oly geniális aposztata is, mint *egy Jácint atya*, mihelyt végbevitte a judási tényt és asszonyt vett, minden jelentőség nélkül „Loyszon” nevű individuummá lett, kire az ördög sem hederít többé.

A bujtogatásnak nem is lett semmi eredménye, már csak azért sem, mivel a mozgalom Németországban is nagy kudarccal végződött. Mint a Magyar Állam is jelzi, a végső halálos döfést az ó-katholicizmusnak épen az az intézkedés adta meg, melynek hatására sokat számítottak, mely tudnivallik a *bonni* úgynevezett synoduson az ó-katholikus klérusra a coelibatust nem kötelezőnek jelentette ki. Még az ó-katholicizmus hívei is megbotránkoztak ezen szemérmetlen határozat

¹ M. Á. 1876. 135. sz.

² M. Á. 1874. 100. sz. — P. Loyszon Jácint 1871-ben aposztatált. Ugyanekkor adta ki hírhedt, s Európa-szerte nagy feltünést keltő levelét házasságáról. (Szövegét lásd *Roskovany*, VII. 593.) Engedelmeskedni akart a természet törvényének, melyet az egyház megsért, írja benne, de azért továbbra is pap marad. — Hiába akar pap maradni, jegyezte meg a Magyar Állam, mely levelét kivonatosan közölte (1872. 208. sz.), ō semmi egyéb közönséges protestánsnál.

föltött, a felekezet több előkelő tagja ellene nyilatkozott s e nyilatkozatnak valószínű következménye az lesz, hogy belátva tévedésöket visszatérnek az egyházba.¹

Még egy irodalmi művet kell a 70-es évekből meglemlíteni, mely ugyancsak élesen támadja a papi nőtlenséget: *Csik Gergelynek A Jóslat* című vígjátékát.² Mint egy német bírálója írja, das Stück, in griechisches Gewand gekleidet, bildet einen feurigen, geharnischten Protest gegen die ganze Institution des Cölibats, sowie einen scharfgeisselnden Anklageact gegen die Priesterherrschaft.³ A darab főszereplője Olympia Pythia, Apollo papnője, kit megszeret egy szép ifjú, Helios, akit azonban viszontszeretne nem szabad, mert minden kipusztul, romba dől, mihelyt a Pythia arcát halandó férfi ajka éri.

... Az istenség sugara vesz körül,
Hideg sugarban élek — egyedül.
Nem tehetem istenné magamat,
Es emberként érzenem nem szabad;
Az ég magas, a föld tilos nekem,
S én égen, földön egykép idegen,

mondja szomorúan Olympia Heliosnak. De szívének nem bír parancsolni s bár tette miatt elpusztul a szent jósda, dacol az istenek akaratával és — az ifjú le lesz.⁴

¹ M. Á. 1878. 230. sz.

² Vígjáték öt felvonásban. A magyar Akadémia 1875.-i Teleky-pályázatán 100 arany jutalmat nyert mű. Budapest, 1875.

³ Die Gegenwart. Wien, 1875. 636. 1.

⁴ Íme egy részlet a különben kölötti lélekkel megírt műből:

Helios:

... Ki vagy? Eszem hiába kérdezi,
És bölcsesége meg nem mondja azt.
De itt szívemben, itt egy hang kiált,
Kéjtől reszketve, mámortól pihegve,
S e hang megmondja, te ki vagy
[nekem]
E hang kiáltja: nő vagy és — sze-
[rettek.]

Olympia
(megrezzen, kezét többször végig-
vonja homlokán, ábrándozva):

Szeretsz ... szeretsz ... mily bájoló
[e szó,
Először hallom s mégis ismerős,
Mikéntha volna legrégibb barátom,
Mindennapos vendége zárt szívem-
[nek.
EZ szóia hozzáam gyermekálmaimban,
Midőn szívem lüktetni készíteté
Nevezhetetlen édes érzelem.
EZ szóla hozzáam a madár dalában,
Midőn kisded fészkét raktatá
És turbékölva, nyögve hívta pájját.
Virág szirmából ez beszéle hozzáam,

A 80-as évektől kezdve a mai napig oly sok újságcikk jelent meg e tárgyról, hogy azokat fölemlíteni nem lehet. De nem is szükséges. Semmi új nincsen bennük. Tudtunkkal

Amint egy tón két rózsa egybehaljtott,
S ajk ajkat érve hinté illatát.
Hulló csillagból ez beszéje hozzáim,
Midőn bolyanga mérhetetlen égen
S meg nem nyugvék, míg párrát nem
[lelé]

Oh együtt érezek akkor velők,
Madár dalával, rózsa bimbajával,
Hulló csillaggal — én is érezem
örök törvényét mindeneknek, ám
Nevét csak most tudom: Szeret!

[szeret!]

Helios.

Szeretlek i

Olympia

(felriadvá elvonul Heliostól):
Nekem nem szabad szeretnem.

Helios:

örök törvénye mindeneknek ez —
Te mondád. —

Olympia

(mindinkább fokozódó indulattal):

Mindennek szabad szeretni:
Madárnak fészkében, tövén virágnak,
Csillagnak égen, földön embernek,
Csak énnekem, csak nekem nem

[szabad,

Mert engem isten választott arául,
Mert én vagyok Apollo Pythiája 5

Helios (térdre borul):

Szent Pythia! szentségtörés szavam,
De lenne ám ezerszer vétkesebb,
Kimondom mégis, sújtsa bár az ég
Bosszús villáma bűnös nyelvemet —
Kimondom s ez legyen végső szavam,
Ha ajkamat lezárja a halál:

Szeretlek ... ah! többet nem mondhatok,
Szeretlek — e szóban van életem ...
Isten választa bár menyasszonyául:
Szeretlek — s harcra hívom az eget,
Szerelmedet ha tőlem elrabolja!

Olympia:

Oh csillapítsd örököngő szavaid,
No vond reánk Apollo szent haragját!

Helios (fölelkedik, lázas hangon):

Miért alkotának hát az istenek,
Miért adtak szívet s törvényül belé
Örökön élő vágyakat, szereimet?
Mért van szemed, ha látnod nem

[szabad,

Mért hallásod, ha zárnod kell füled?

Miért a szív, ha vágyat érzeni
Megtiltja az, ki érzőnek teremte?
Ki egy kezével célt tűzött előd,
S e cél után törnöd parancsolá:

Másik kezével vissza mért ragad?
Örök törvény, mondád, a szerelem,
Madár dalából, rózsa illatából,
Csillag hullásából tanultad ezt:
Hajolj meg hát a szent törvény előtt!
Szeretlek ... oh szeress, szeress te is!

Olympia

(hosszas belső küzdés után, halkan):
Szeretek én is, ám nem földi lényt,
Istenet szabad szeretnem egyedül.

Helios:

Az nem lehet...! nőnek teremtetél,
Embervágyakkal, emberérzelemmel:
Istenet szeretned nem lehet elég!
Távol szívedtől a magas Olymp,
Te nem oda, te hozzánk tartozol.
Ha Apollo irigyelt emberektről,
Mért nem tón istennővé tégedet?

mindössze három nagyobb feltűnést keltő munka jelent meg e tárgyról: A coelibatus különös tekintettel hazánkra. írta egy plébános. Budapest, 1896.¹ Hadzsega Vazul dr., Van-e szükség a papi nőtlenségre? Ungvár, 1898: az előbbi könyv cáfolaata, végül Sipos István dr., A coelibatus története és védelme. Pécs, 1913.

Ami magának a coelibatusnak legújabb történetét illeti, bizony a 90-es években tömérdek aposztázia fordult elő, mi ha nem is szűnt meg egészen, de erősen apadt. Akkoriban egyébként is sok kívánni valót hagyott hátra a papok élete. Kül földön, állapította meg 1896-ban *Prohászka* említett cikcében, a magyar pápságnak rossz híre van; a szigorúan egyházias felfogású felső-németországi megyékben a magyar papra idegenkedve s gyanakodva néznek; ha pedig azok a rajnavidéki vagy westfáli tősgyökeres katholikusok megmelegszeneik, bizalmas kérdezősködéseik az egyházi állás genyedő sebére, a konkubinátusra vonatkoznak, mert hiába, ez iránt rossz hírek szálingóznak; írtózással tudakozódnak és megkönyebülve hallják a biztatóból kilátásokra utaló fölvilágosításokat.

Mint istennő övé lennél csupán.
De földi nő vagy s így kell érzened.

Olympia:

I'm haltad most, mi tart lekötve
[engem,
Mi szörnyű átok Üi fejem fölött;
Romlás, halál kíséri léptemet,
Apollo szent jósdája pusztá rom
Marad, ha én belőle távozom.

Hagyj el tehát, es lelked tartsa fenn,
... , ... , .. , ..
Mi engem gyámolt: a teljesített
Kötelességek édes öntudat.

Helios:
S te engem elfeledsz?

¹ Részben e könyv hatása alatt
esztergom spirituális *A magyar egyház sebei* című gyönyörű cikkét a

Olympia:

Feledni...! Téged!

Felejtje holdját az éj? Felejtje
A bujdosó vezérlő csillagát?
Felejtje a tengert a folyó?
Felejtje virágait a méhe?
Feledni tudná életét a lélek?
Feledni tudnálak én tégedet?
(Gyűrűt von le ujjáról.)

.. ..
Íme smaragd, vedd ezt emlékeműl,

Ez mondja szüntelen: rad gondolok.

Isten veled hat... gondolj néha ram...
S légy oly boldog, mint én — bo!
[dogtalan!]

iírta *Prohászka Ottokár dr.*, még akkor
Magyar Sionban. (1896. 801. 1.)

És ma 17 év múlva, hálát adva az isteni Gondviselésnek, elmondhatjuk, hogy a biztató kilátások csakugyan bekövetkeztek. Nem akarunk itt példákkal előállani, kinek nyitva a szeme, láthatja ezt. Legyen szabad mégis egy jellemző esetet említeni: 65 ével ezelőtt az erdélyi egyházmegye püspöke elnöklete alatt egyhangúlag a papi nősülés mellett foglalt állást, a néhány hónap előtt tartott erdélyi zsinaton pedig minden össze *egy* pap akadt, ki indítványt nyújtott be a coelibatus ellen, azt is *egy* más, jámbor és idős pappal adatta be.¹

Ha elvétve egyes papok élete még mindig Hagy kívánni valót, ha az ellenséges sajtó még mindig tud botrányokká! előállani, ha a világiaiak még mindig gyanús szemmel nézik a pap magánéletét, ebben nemcsak a papok hibásak,, hanem — nem is említve a? ellenséges sajtó és egyes urak rosszindulatát — hibás a pápság nagy részének életviszonya: a földbirtokra fektetett javadalom. Ez kényszeríti a papot, hogy nőt, még pedig *hűséges* nőt tartson házánál, mi ha nem is mindig occasio praxima, de legtöbbször igenis petra scandalis. De hadd álljanak itt *Dudek János dr.* egyetemi tanár szavai, ki sok felé megfordult, sokat tanulmányozta az embereket s kinek volt alkalma betekinteni olyan rejtekekbe is, melyek a magunk fajta ember előtt zárva vannak. Majláth püspöknek a Szent-István-Társulat 1909. közgyűlésén tartott „riadójához” a Religióban megjegyzéseket füzvén, többek közt a következőket írta:

Sokat gondolkoztam a dolgok fölött, néztem az életet nálunk és a külföldön s arra a meggyőződésre jutottam, hogy két doleg nehezen egyesíthető a papi életben: a földbirtokra fektetett beneficium és a coelibatus. Sokat vizsgáltam hazai egyházi történetünket is, a különböző korszakokat s nem tagadhatom, hogy nálunk a lelkipásztori életben fölmerülő bajok egy része — egyszer kevésbé, máskor jobban — a múltban ép úgy, mint a jelenben, ebből a kapcsolatból datálódik, különösen azoknál, akik rokonság hiján idegenekre vannak utalva.

¹ A zsinat aktái még nem jelentek meg.

Nehéz erről a dologról beszélni, anélkül, hogy az ember ne volna kénytelen érzékeny húrokat érinteni, vagy hogy tiszta szándékát félre ne értsék. De hát mit csináljon a pszichológus, ha a bajok okait összességükben, összes szálai-ban megakarja állapítani? Tény, hogy nálunk nem szabad minden baj okául az embereket odaállítani, vannak intézmények is, melyek alapos rendezésre, tisztogatásra szorulnak, hogy ne miattok keveredhessék bajba az ember. Már pedig nem lehet megfelelő az olyan intézmény, vagy összetétel, mely csupa lelki hősöket tételez fel az egész vonalon s mely nem számol azzal, hogy sok a kisebb kaliberű ember is.

Az egyház magasabb rendű érdeke a coelibatus és ha Paulsen meg Foerster a legújabban nem is írtak volna róla olyan magasztosán, akkor is tudnám, hogy a keresztenység papjának jobban felel meg ez, hogy mindeneknek minden lehessen. Ne helyezzük tehát oly körülmények közé, hogy napi kenyérét sok ember keze segítségével és munkálásával legyen kénytelen beszerezni, hogy női személyek nélkül el ne lehessen; mert ha még oly hű is állásához és reverendájához, nem kerüli ki legalább a sárga gyanút, mely ott ólakkodik körülötte és mely, mint szent Jeromos írta Jovinianusról: nulli coelibi credit pudicitiam. Eltekintve természetesen attól, hogy a gyengébbekre tényleg sokszor veszélyessé, sőt végzetessé vált már: az occasio proxima.¹

Ehhez igazán nincs mit hozzátenni. A tudós tanárnak ez a megállapítása legyen az egész értekezésnek tanúsága, egyszersmind egy újabb memento az illetékes tényezőkhöz, gondolkodjanak rajta, mikép lehetne e kérdést az egyház hasznára a leghelyesebben megoldani.

* * *

Végére jutottunk értekezésünknek, Talán egyik-másik olvasó túlságosan sötétnek találja a képet, melyet a magyar papság életéről nyer. Tényleg úgy áll a dolog, hogy a kép nem hű egészen. Mi célunknak megfelelően, anélkül, hogy „chronique scandaleuse”-t akartunk volna adni, csak az érem

¹ Religio 1909. 358. 1.

egyik oldalát néztük: hol volt kihágás? hol volt szükség új rendszabályokra? Arról a sok Jézus szíve-szerinti papról, kik szívesen, kitartással viselték az „édes igát és könnyű terhet” akiknek élete épen azért feltünést nem keltett, az értekezés folyamán nem esett szó. Pedig tekintve a papok nagy számát, milyen sokan voltak azok!

Általában, ha végiggondoljuk az olvasottakat, azt tapasztaljuk, hogy a coelibatus történeti hullámvonalhoz hasonlít, mely hol fölfelé tart, hol lefelé esik; azt is látjuk, hogy e vonalnak irányába elsősorban a korszellemtől, a nép életétől függ.¹

Ha ily szempontból nézzük a képet, az még világosabb lesz. Nem szólva az Árpádok koráról, mikor törvényhozás engedte meg papjainknak a nősülést, melynek erejét új törvényhozással máról-holnapra kiirtani, megsemmisíteni nem lehetett, főleg két ízben láttunk erős áramlatot a coelibatus ellen: a renaissance és a jozefinizmus után. Mert a reformáció épen úgy, mint az 1848. reformmozgalmak nem voltak mások, mint a renaissance, illetve a jozefinizmus szülöttei. A gyümölcsnek idő kell az érésre. minden szellemi irányzatnak időre van szüksége, míg átjárja a társadalom különböző rétegeit.

¹ Jól mondja Sipos dr. említett könyvében (104,1.): A jó közszellem nem túri meg a rossz papot. Elvárja papjaitól és megköveteli, hogy kifogástalanok legyenek. Es megkönyíti nekik e törekvésüket és feladatukat. Nem vetnek tört a kezdő pap ártatlanságának. Férfi társaságok beszéd-témája nem trágár adomák körül forog szüntelen, főleg nem pap jelenlétében. Nem örül ott senki annak, ha sikerült egy-egy papot a sárba rántani. Nem kételkednek, nem bizalmatlankodnak mindenben. Ismervén a természetfölli életforrásokat, nem hajtogatják szüntelen, hogy lehetetlen a kontinencia. Aminek örökös hangoztatása nem egy törekvő papot megengathat. Mert ha mindig csak azt hallja, hogy nem lehet, meg nem is teszi senki, utóbb maga is azt gondolja, *hogy* akkor miért erőlködjem, ha úgysem hisznek, meg ha úgysem lehet. Es az ilyen nép asszonai nem prédának alkalmas férfit, hanem papot látnak a papban, istennék szolgáját, lelkük gondozóját, sebeik orvoslóját, kihez még gondolatban sem közelítenek semmiféle tiszttában gerjedelemmel. Majd hozzáteszi: Magára vessen az a nép, melynek nincsenek jó papjai, Jórész maga az oka. Mert csak jó taljból nő ki az életrevaló, gyümölcsöt termő fa. Rossz taljból csenevész, sínylődő fácska fejlődhetik.

Mindkét szellemi áramlat megingatta a természetfelettibe való hitet s lehetlennek jelentett ki minden, mit az emberi ész be nem lát, mi az ember természeti jogaival ellenkezik. A társadalom ezt hangolta és lassankint elhitte a papság is. Első esetben megnöült, második esetben megmozgatott minden, hogy megnősülhessen.

Ez a két időszak jelzi a hullámvonal két alsó pontját» A XVIII. század és a mai kor pedig a hullámvonal két felső pontját. Mert amint nem volt a XVIII. században, úgy ma sincs okunk panaszra. Leszámítva a mind ritkábban előforduló aposztáziákat, a papság becsülettel megállja helyét s nemcsak ajakán, de szívében is ismételgeti a költő buzdító szavait: *Perge, páti patiens, pariét patientia palmam!*

Függelék. Fölmentések a coelibatus-kötelezettség alól.

Az egyházi rendet és szerzetesi fogadalmat az egyház állította föl házassági bontó akadálynak; az egyháznak tehát joga van fölmentést adni a coelibatus kötelezettsége alól. A Szentszék azonban csak igen fontos okokból ad ezen akadály alól fölmentést. Hazánkból minden össze négy esetben kértek fölmentést, háromszor igenlő, egyszer tagadó volt a válasz.

A tagadó válasz XI. Gergelytől származik, ki 1371-ben Nagy Lajos királyunkat értesíti, hogy egy lengyelhonból származó Ulászló nevű clunyi szerzetes számára kért fölmentést nem adja meg.¹

¹ Dispensationem pro. dū. filio Wladislav de Polonia Monacho Cluniacensis Ordinis, tum quia sine magna causa, quae non existit in ipso, Sedes Apostolica non consvevit in causa huiusmodi dispensare, nee usquam dispensatum reperit, nisi unum regnum infidelium per talem dispensationem speretur posse converti; tum quia nos non poteramus earn sine laesione conscientiae nostrae, ac tui, qui hoc petisti, concedere; turn etiam, quia nos considérantes, quod idem Wladislaus de recta linea regali Poloniae dicitur descendisse, praedicta dispensatio in tuum et tuorum liberorum, quos, ut speramus et optamus, tibi concedet omnipotens, posset redundare dispendium, non duximus concedendam. Datum Avinione 3 Id. Nov. IoII. (Theiner i. m. II. 112.)

Viszont fölmentéseket kaptak: 1515-ben Frangepán György kalocsai érseknek unokaöccse, ki nem sokkal azelőtt lépett be szent Ferenc rendjébe, de akinek házasságára úgy családi szempontból, mint a fenyegető török háborúk miatt nagy szükség volt — X. Leótól.¹ 1572-ben fölmentést nyert Forgách Ferenc, Báthory István erdélyi fejedelemnek kancellárja, kinek XIII. Gergely engedte meg, hogy — mivel kérésséből nem lehet kivenni, milyen rendeket vett már föl — amennyiben csak az alszerpapságot és szerpapságot kapta volna föl, házasságot köthessen. Hangsúlyozza a pápa, hogy ez az engedmény az áldozópapságra nem áll.² Végre 1847-ben

¹ Vidimus literas Maiestatis tuae (Ulászló magyar király) commiseratione certe dignas, ex quibus intelleximus, quantum non solum provinciáé Croatiae sed etiam universo Regno tuo conducat, ac pene sit necessarium, ut nepos ven. fr. Georgii AEppi Colocensis,adolenscens solus et unicus ex nobili et antiqua familia de Frangipanibus, haeres futurus relictus, et in quo tota spes et salus earum provinciáé et familiae dependet, qui ordinem B. Francisci de observantia proximis his diebus in hac alma Urbe nostra clam dicto eius patruo et suis caris omnibus est ingressus, ad pristinum secularem statum redeat... Et licet res haec ardua admodum sit et perdifficilis, ac fere numquam Apost. Sedes super religionis voto nisi ex maxima et necessaria causa dispensare consvererit, attends tamen praemissis, precibusque tuis instantissimis super hoc nobis porrectis, supplicationes tuas, matúra praehibita consideratione, dignas exauditione iudicavimus, sperantes, id nedum ad ipsius provinciae Croatiae conservationem, verum etiam ad fidei catholicae exaltationem plurimum profuturum. . . Theiner, i. m. II. 623.

² Maluissemus tua potissimum causa, quem ut filium diligimus, propter gravissimum dilecti filii Stephani Bátorii de tuis virtutibus testimonium, ut in eo statu permaneres, in quo a Deo positus es inque ea re obtemperares Apostolo sie monenti: Manete in ea vocatione, in qua vocati estis; utque istam uxoris decendae cupiditatem abiieeres, et quod tuis viribus facere posse diffideres, preeaveris a Deo virtutum omnium datore, certe enim impetrares, quoniam ipse prope est omnibus invocantibus se in veritate; ac sic cogitares, non minus esse coniugio quam compedibus alligari, innumerasque esse eas curas ac molestias, quas coniux et liberi afferunt, quibus omnibus ceteros solutos et vaeuos attentius at que expeditius servire Deo; quod cum ab omnibus expetendum sit, nullam causam esse ab eo statu, in quo hoc facile assequi potes, cum dicaris in sortem Domini electus, ad tarn remotum atque impeditum transire. Quodsi secus feceris, quam tibi praeclare consulueris, tu videris: nos certe Stephano déesse noluimus, sie tamen, ut de subdiaconatu et diaconatu tantum dis-

IX. Pius Szuhányi János egri alszerpapot mentette fel az önmegtartóztatás törvénye alól, megengedvén neki, hogy házasságra léphessen.¹

pensaremus, presbyteratum, si forte in eo ordine es (nam non satis id declarant tuae aut ipsius Stephani literae) nulla ratione attingendum putaremus. (Roskovány, II. 442.)

¹ Ssmus D. N. Pius div. provid. Papa IX in solita Audientia R. D. P. Assessori S. Officii impertita, audita relatione supplicis libelli una cum Emin. et Rev. DD. Cardinalium Generalium Inquisitorum suffragiis, non satis constare decrevit de nullitate Subdiaconatus ab Oratore Joanne Szuhányi suscepti, ac obligation urn eidem ordini adnexarum; attamen attentis peculiaribus circumstantiis benigne remisit preces prudenti arbitrio et conscientiae Ordinarii Agriensis: ut eundem oratorem dispensare valeat a lege continentiae, ut matrimonium inire possit, ita tarnen, ut demortua uxore transire nequeat ad alias nuptias, et monitus, ut si extra usum matrimonii debquerit, contra legem castitatis adnexam ordini subdiaconatus deliquisse sciat; impositis insuper poenitentiis salutaribus arbitrio Ordinarii assignandis, et commutatis Hon's Canonis in alias preces Ordinario bene visas. Contrariis non obstantibus quibuscunque. (Roskovány, III. 454.)

Befejezés. Van-e szükség papi nötlenségre?¹

Nem lenne teljes az értekezés, ha legalább röviden nem felelnénk azon támadásokra, melyek a napi sajtóban, folyóiratokban, könyvekben időnkint felhangzanak a coelibatus intézménye ellen.

A támadók két csoportba sorozhatok. Első csoportba tartoznak az egyház ellenségei, akik minden támadnak, ami egyházi, tehát a coelibatust is, akik nem hisznek vallást, tehát evangéliumi tanácsokat sem; akik szerint tehát a coelibatus természetellenes, mert az egészségre veszélyes, erkölcsstelen, mert bűnre visz.

A második csoportot azok alkotják, kik nem ellenségei az egyháznak, sőt jóakarói, kik vizsgálják a dolgok folyását és — legalább ők — úgy látják, hogy „a papi nötlenség, — értve minden a világi papságot a katholikus hitétre, a katholikus társadalmi életre és a katholikus értelmiség, a középosztály szaporodására károsan hat. Olyan emberi intézmény ez, mely a katholikus egyház alaptörvényeinek szigorú betartása mellett, a megváltozott világfelfogás behatása alatt és a kor követelményei alapján reformálásra szorul.”² Azt hiszik, hogy épen a lelkészkek papság volna hivatva arra, hogy az ideális, isten szerint való családi élet tekintetében jó

¹ Ki bővebben akar e kérdéssel foglalkozni, olvassa el Sipos dr. idézett művének második részét: (*A coelibatus védelme* 123—231. l.)

² Wenninger Mátyás, A katholikus autonómia. Tóváros. 1912. 83. i. Igaz, hogy Wenninger munkájának ezt a részét később visszavonta. Nem is pellengére állítás akar ez az idézet lenni, hiszen jót akart, ez pedig csak dicséretet érdemel; hanem idézem szavait azért, mert tessék elhinni, a világiak körében sokan gondolkodnak így.

példával járjon elől. „A kifogástalan és mintaszerű családi élet példaképül szolgálna és vonzó erőt gyakorolna a hívekre. A katholikus papok családjuk révén jobban beolvadnának az intelligens társadalomba. Élét veszítené az a sok szóbeszéd, mely a papok életmódját, kivételes esetektől eltekintve, legtöbbnyire igazságtalanul elítéli” stb.¹

Az első csoporthoz nincs szavam. Gegen die Dumheit kämpfen die Götter umsonst. Hátha még rosszakarattal párosul! Ha ezerszer megcáfolyják őket, ezeregyedszer megint elő fognak állani tudós ábrázattal és régiségtárból előszedett fegyvereikkel. Legfeljebb a nagy Pázmánynak Magyari Istvánhoz írt szavait idézem nekik: „Nem ítélem, hogy elhitethed az jámbor tisztességbeli személyekkel, hogy az férfiú és az asszonyállat egymás nélkül el ne lehessenek, mert sokan vannak, kiknek urok tíz avagy húsz esztendeig fogásban hever. Kiknek házas társok sok esztendeig beteg ágyakban feküsznek. Sokan ifjúságokban özvegygyé marattak, és sokáig így éltek, de nem mered azért azt mondani, hogy ezek tisztátlan személyek légyenek és az házasság-kívül fajtalankognak. Mert ha azt mondanád, megérdemelnéd, hogy az nyelvedet kiköpnéd. — Az Bölcs mondása szerént, az bolond minden bolondnak ítélt (Eccl. 10., 3.), az fajtalan is minden fajtalanak.”

De annál inkább kell felelni a második csoportnak; azoknak, kik ellene vannak a papi nötlenségnek, mert nem látják annak hasznát, vagy legalább is a papság házasságából több hasznott reménénék az egyházra s ezzel együtt a társadalomra.

Láttuk a bevezetésben, hogy a coelibatus fegyelmi intézmény, az egyház tetszése szerint előírhatja vagy megszüntetheti, amint jobbnak látja. Azon fordul meg tehát a kérdés, mi hasznosabb, a papság nötlensége-e vagy a házassága. Ez dönti el a vitát, eszerint határoz az egyház.

¹ Wenninger, i. m. 86. i.

² Az egyház jelenleg a coelibatus mellett foglal állást. Lehetséges, hogy valamikor megváltoztatja álláspontját? Lehetséges, de nem valószínű. Erre mutatnak a pápák nyilatkozatai is. XVI. Gergely 1832. augusztus 15.-én a világ valamennyi püspökéhez intézett encyclicájában a coelibatust

Több érvet lehetne felhozni a. coelibatus jogosultsága mellett, azonban rövidség kedvéért csak kettőt említtünk. De ezek előnyei oly nagyok, hogy mellettük azok a botrányok, melyek esetleg előfordulnak, de amelyek nős papságnál is előfordulhatnának és azok a javak, melyek a papok házasságából a társadalomra háramlanának, elenyésznek.

Csak a nőtlen pap élhet egészen hivatásának, csak ő adhatja át magát, mindenét embertársainak. „Aki nőtlen, annak arra van gondja, ami az Úré, hogyan tessék Istennek. Aki pedig megnősült, arról gondoskodik, ami a világé, hogyan tessék” nejének, és meg van osztva”, mondotta kétezer évvel ezelőtt Szent Pál.¹ Ugyanezt a felfogást *Justinian császár* törvénybe iktatta: Convenit igitur huiusmodi eligi et ordinari sacerdotes, quibus nec liberi sunt nee nepotes; etenim fieri vix potest, ut vacans huius quotidianae vitae curis, quas liberi creant parentibus maximas, omne studium omnemque cogitationem circa divinam liturgiam et res ecclesiasticas consummant. Oportet enim, episcopum minime impedituni afféctibus carnalium liberorum omnium fidelium spirituálém esse patrem.² Es ez természetes is. A család leköti a pap idejét, erejét; a jó családapa nem lehet egyúttal jó apja híveinek is. „A férjnek, aki atya, nincs módjában többé, hogy utolsó darab kenyerét is a szegénynek nyújtsa; mert első sorban gyermeket illeti. Családjáról gondoskodni és életét feláldozni a juhokért — egymásba ütköző két dolog, melyeket egyidejűleg nem lehet teljesíteni, mert egyik a másikat kizárra.”³

„disciplinam sanctissimam” és „legem maximi momenti”-nak nevezi. IX. *Pius* pedig (Encycl. 9. nov. 1846.) a coelibatus megdöntésére való törekvést „conspirationem foedissimam”-nak mondja. *Szereedy József dr.*, Egyházjog. Pécs, 1883. I. 381.

¹ 1 Kor. 7, 33.

² Lex. 42. Cod. episcopis et clericis.

³ *Hettinger-Répássy*, A kereszténység védelme. Eger. 1884. V. 296. — *Hadzsega Bazil dr.* így ír a dologról: „Fájdalom, önmagam nem tudom a gör. kath. papnősülést magasztalok nézetét osztani. Legjobb, ha végig nézzük egy gk. pap életét kezdve a szemináriumtól. Mint papnövendék végzi tanulmányait s nagyobbára csak az sarkalja, hogy mielőbb befejezze. Elsajátít tudományt, áhítatot, buzgóságot, de bevégzi a negyedévet, beáll

Mindenkinet minden lettem, mondja magáról szent Pál. Ilyenek kell lenni a jó papnak is. Ki kell venni részét mindenből, ott kell lenni mindenhol, dolgozni kell szüntelenül híveinek nemcsak lelki, hanem anyagi érdekében is, mert ő lelkiajta ugyan, de miként a természetfeletti a természetin épül fel, úgy a sikeres lelkipásztorkodásnak is föltétele a

a házasodás, a nősülés kora, kezdetét veszi a háztúznézés, az udvarlás és természetesen ilyenkor jobban esik a kis csendes szórakozás, mulatság, társasjáték, mint a száraz elmélkedés, olvasgatás, tanulás stb, s így a negyedév után a szeminárium ösmeretek, a lángolóbb hitélet rohamosan apadnak, főleg, ha a nősülés több ideig tart. Mire megnősül, ismét a, mézeshetek nem adnak az elmélkedésre helyet, ezt követik pedig sarkon[^] — a férji gondok, csakhamar a családi gondok... Es a nős élet főleg két irányban érezeti hatását. Mindkét irány egyaránt elvonja nemes papi, hivatásától, melyet különben is már a nősülés alatt többé-kevésbé elhanyagolt. Az egyik élvezetekbe, mulatságokba, szóval a világi hiúságokba viszi, a másik a férji és családapai gondokba és munkába. Egyik tekintetben a férj érezvén, hogy a feleségenek szórakozás is kell, főleg házasságuk elején igyekszik némi szórakozást is adni, mulatságot, esetleg bált is látogatnak, ezekben természetesen részt kell venni a férj papnak is, együtt mulat, szórakozik, táncol tehát feleségével. Pedig bálok, táncmulatságok stb. után oltárra lépni, prédikálni, vagy ilyen mulatságból kihozatva beteghez menni — bizony nagyon is furcsa érzellemmel történhetik csak. De ez a kellemes oldal. Jön a másik, a kellemetlen... a háztartás, a családfentartás gondja... Bizony ehhez sok kell, sok kenyér, sok ruha, sok pénz. Szegény pap gazdálkodik, fárad, dolgozik, hogy megélhessen, ha szegényesen is. Jó a gyerek, iskoláztatás, később ... előáll az unoka és a szegény gk. pap kezdheti előlről a kínálódást, gazdálkodást... Hogy a család mellett a többi csak másodsorban következik, könnyen láthatjuk. Csakhogy ez, ami rendes a világinál, fájdalmas a papnál. Hogy előbb legyen a családtartás, gyereknevelés, azután a lelek üdve. Pedig ez így van, s érthető, hogy így van. Hogy emellett szenved a gyontatás, a hitélet, a tanítás, a prédikálás, hogy a gazdálkodás, a családeltartás miatt a pap csak a gazda után következhetik, ez könnyen belátható. A különböző szertartás csak akkor lesz végezve, ha a hívek kívánják... A tudományok, főleg a hittudományok művelése elmarad... A könyvvel foglalkozni nincs idő... Végeredmény az, hogy nagyrészt elvész vagy eltompul a papi lelkület, közönséges szóval mondva a papság elvilágiasodik szellemében, eletében, sőt még öltözetében is. A papi jellem minden nap kenyérkeresővé lapul, a papi állás pedig kenyérkeresetté ... Hogy a társadalmi életre az által, hogy nős, nagyobb befolyással bírna a gk. pap, arról mitsem tudok.” I. m. 52. 1.

hívek anyagi jóléte. Ez pedig ugyancsak egész, megosztatlan embert kíván! De az ilyen papot tisztelek, szeretik is hívei és nem panaszkodnak nőtlenségén. Ha tehát azt látjuk, hogy jóbarátaink, híveink részéről hangok merülnek fel a coelibatus ellen, annak oka nemesak bennük van, hanem *bennünk is*. Nem dolgozunk eleget (a kártya nem megy munkaszámba!), vagy ha dolgozunk, az nem érdekükben történik. Nem elég azért, hogy öket elhallgattassuk, *helytelen* állításaiat velük visszaszívassuk, szükséges, hogy mi papok életünket a coelibatus eszménye szerint rendezzük be.

Mindenekelőtt dolgozzunk sokat. Mert nem is említve a „pulvinar diaboli”-t, „ezzel az evangéliumi szüzességgel nem egyeztethető meg az erkölcsi renyheség és tétlenség; nem fér össze vele a „dolce far niente” nápolyi vagy spanyol barátcuhában. Ha mégis valahol ezt a kettőt: a szüüieséget, mely a léleknek törtető erkölcsisége s a tétlenséget, dologtalanságot, nembánomságot megegyeztetik egymással, akkor kirívó ellentmondást állítanak bele a világba; ellentmondást az eszköz és a cél között — ellentmondást a belső törtető elem s a külső semmittevés között s ez az ellentmondás hatalmazza föl a gondolkozó embereket szóban és papiroson annak hirdetésére, hogy a házasélet több, mint a szüzeség. Természetes, hogy több, mert a szüzesség meg van fosztva a tevékenységtől, küzdelemtől, törtetéstől, erőinek kamatozásától az erkölcsi világban. így lehet azt is mondani, hogy a som többet ér, mint szőlötöke, ha ez a töke sohasem fakad virágba s egy árva gerezdecskét sem hoz soha.”¹

Ez a munka azonban ne önző célokat szolgáljon; ne vagyonygyűjtésre, kitüntetések, *stb.* szerzésére szorítkozzék, hanem szolgáljon Isten dicsőségére, az emberek lelki és testi jólétére. Ezt kívánja a coelibatus. Mert mi is a coelibatus? „A coelibatus, mondja Prohászka említett cikkében, az életnek s az embernek függetlenítése, fölszabadítása, szellemítése.”¹ Erre a szellemi álláspontra kell helyezkedni a papnak, akkor fogja betölteni hivatását, akkor fogják hívei benne és általa becsülni a papi nőtlenséget. Ha nem tud idáig föлемelkedni, úgy csak

¹ Prohászka, id. cikke. (Magyar Sión. 1896. 801. 1.)

árt a coelibatus intézményének, nem is szólva arról, hogy pályáttévesztett élete csupa meghasonlás, kinlodás s az ilyen pap boldog nem lehet soha. „Ha a coelibatusban a lélek nem tesz szert arra a nagylelkű, szellemi irányzatra — fejti ki sokkal szemben ugyanezt a gondolatot Prohászka — akkor a coelibatus oly palack, melynek vignettája somlyói bort hirdet, de keczeli-reszeli lörét tartalmaz. Ha a coelibatusban élő papok a szellemiekért nem lelkesülnek, akkor egyre vetnek, de nem aratnak; ha a léleknek a coelibatusban megnyert szabadságát nem kamatoztatják a felebaráti szeretet műveiben s igazán buzgó, istenes életben: akkor csak diszkreditálják a szüzesség evangéliumi fönséget.”

Ez lenne első érvünk: azt a nagy munkakört, mi a lelkipásztorra vár, csak nötlen pap töltheti be igazán. De van még nagyobb, fontosabb, döntőbb érvünk is. Mert utoljára, ha nem is annyit, de a nős pap is dolgozhat hívei érdekében, ha kell, ő is feláldozhatja magát érettük. Van azonban egy másik érv a coelibatus mellett, mely mindenekfölött áll, s ez az a tény, hogy a coelibatus a házasság szentségének apológiája.

Ez védelmezi, biztosítja a házasság felbonthatatlanságát, ez óvja meg elfajulásaitól, ez ad megnyugvást, életterőt kitartást azoknak, kik bármely ok miatt nem házasodhatnak.

Ezt az igazságot nem most kellett fölfedezni. Mégis jól esik megemlíteni, hogy épen a jelen, nemileg túlizgatott korban egy protestáns, de hívő kereszteny, Foerster, ugyanezeket állapítja meg.

Tehát a coelibatus a házasság egységének, a hitvesi hüsegnek védelmezője. „Akik a coelibatust, mint természetellenességet és lehetetlenséget gúnyolják, írja Foerster A *nemi élet etikája és pedagógiája c.* könyvében,¹ valóban nem tudják mit művelnek. Nem látják, hogy fölfogásuk homlokegyenest a monogámia fölbomlására és prostitúcióra vezet. Mert ha a természetnek unszolására oly ellenállhatatlan, milyen alapon lehet a házasság előtt nemi megtartózkodást kívánni? Hogyan

¹ Fordította Schütz Antal dr. Budapest. 1909. 143. 1.

lehet nemházasoktól egyáltalán tiszta életet követelni? Arra nem is gondolnak, hogy hány házasság válik hónapokra, évekre, sőt egész életre a házastársak valamelyikére nézve a coelibatussal egyenlő értékűvé, mert férj vagy feleség senyved? Már ez okon is a következetes monogámia áll vagy dől a coelibatus megbecsülésével.”

„Nem véletlen, folytatja a nagy lélekismerő, hogy Luthert a papi nötlenség elleni harca arra vitte, hogy a házasság-törést megengedje azon esetre, ha a házasság fiziológiai célja megvalósíthatatlanná válik. Azt mondja pl.:

Ha egy egészséges asszonynak nyavalás férje van, mondja neki: Ládd, kedves férjem, te megcsaltad ifjú életedet s hozzá még tisztességet és üdvösséget veszélyeztetted és Isten előtt nincs házasság közöttünk: engedd meg, hogy öcséddel vagy barátoddal titkon házasságom legyen és te add a nevedet, hogy jószágod idegenre ne szálljon s engedd, hogy én, téged/ csaljalak, mint te engem megcsaltál.

„Az újítónak ezt a személyes és egészen következetes állásfoglalását a mélyebb keresztyén hagyomány .egyenlöre megakasztotta hatásaiban; ma ismét föléled Luther naturalista fölfogása és ugyanazon következtetésekre vezet: Forel, Ellen Key a monogámiát hasonló okokból támadják, milyeneket a coelibatus ellen szokás irányítani; látnivaló tehát, hogy a coelibatus nem merőben hierarchiai intézmény, mint hitték, hanem a házasságnak is védelme, hősies kitámadás, offenzíva a merő természeti ösztön tolakodása ellen, mely annál többet követel, minél több engedményt tesznek neki és melynek diktatúráját csak nagyszabású lemondások törhetik meg.”

Komoly gondolkozó szavai ezek s tapasztalat fényesen igazolja őket. „Amily mértékben becsülik az egyes felekeztek a szüzességet, oly mértékben áll fenn náluk a házasság egysége és felbonthatatlansága. A protestantizmus teljesen elvetette és kárhoztatja a coelibatust. És elejtette a felbonthatatlanságot is s ma már a legnagyobb zavarban van az iránt, hogy mikép gátolhatná meg a házasságnak egyre fokozódó züllsét. A görög-keletiek sem becsülik úgy a coelibatust,

mint a római kath. egyház. Azonképen a házasságot sem. Egyedül a kath. egyháznak van bátorsága kitartani a felbont-hatatlanság mellett, mert ha sokszor nehéz és terhes is az, de a házastársak bátorítására rámutat a coelibatusban élők még nagyobb áldozatára.”¹

A coelibatus azután védőbástyája a házasság szent voltának, rendeltetésének az esetleges elfajulásokkal szemben. És ez nem kevésbé fontos, mert hogy ismét Foerster szavait idézzem, „sohasem volna szabad elfelejteni, hogy még a családi élet is elfajul, ha nem rendelik magasabb célok alá”².

Föleg két veszély fenyegeti a házas életet. Az egyik annak túlbecsülése, a másik a vele való visszaélés. A vele való visszaélés, vagyis hogy a házastársak nem állván ellen a természeti ösztönöknek, egészségük rovására is gyakorolják házassági jogukat, a túlbecsülés, t. i. hogy a szülők minden családi, ÖnzÖ, anyagi szempontból néznek és a családkultusz és gyermekbál-ványozás mellett szinte megfeledkeznek az élet fensőbb értékeiről és céljairól és így lassankint a szeretet az egész emberiség iránt, az érdeklödés az emberiség közös javai iránt teljesen elenyésznek a „tulajdon csemeték telhetetlen kultuszában”.

Mindkét veszedelemmel szemben, mint a családi élet oltalmazója áll az emberiség előtt a coelibatus. Ez képviseli egyrészt „a magasabb életcélok önállóságát a családi ösztönök és gondok túlhatalmával szemben és megakadályozza, hogy a házasság szakramentumból filiszteriummá, szentségből nyárs-; polgári intézményé fokozódjék le”,³ másrészt „megtestesíti az ember szellemi szabadságát a természeti ösztönökkel szemben és azért egyúttal figyelmeztető lelkismeret az érzéki temperamentum szeszélyei és túlkapásai ellen.”⁴

Végül a coelibatus oltalma a nőtlen állapotnak azok

¹ *Sipos*, i. m. 139. 1.

² *Foerster*, i. m. 143. 1.

³ *Foerster*, i. m. 143. 1.

⁴ U. o. Aki föl akarja fogni ennek szükségességét teszi hozzá jegyzetben Foerster, csak tudakozódjék tapasztalt orvosoknál, hogy mennyi nyomorúságot okoz még úgynevezett boldog házasságokban is a férfiúnak otromba ösztönössége.

részére, kik bármely okból házasságra nem léphetnek. „Nötlen állapot, mondja Foerster, egész természetes okokból minden lesz és azért a nőtlenek életvidorsága és életereje szempontjából nagyon fontos, hogy állapotuk úgy ne szerepeljen, mint kényszerállapot és elhibázott lét, hanem mint szentelt állapot, melynek megvannak a maga külön kiválóságai és áldásai. Ezt meg is adja az önkéntes, Istennek szentelt nötlenség, melyet a hősies lemondás glóriája övez. Általa a nőtlenek állapota egészen új méltóságot és értelmet nyer.”¹ És ezt nem lehet elégé hangsúlyozni ép a mai korban, mikor annyi az agglegény és a vénleány. Ha ezek látják, hogy sokan önként vállalkoznak arra az állapotra, melyre őket esetleg a sors kényszerítette, nem érzik elveszettnek életüket, nem érzik magukat másodrendű lényeknek; amellett bátoroságot merítenek belőle az önlegyőzésre, erotikus hajlamaiknak fékezésére.²

Íme a papi nötlenség szükségessége a házas élet szempontjából. Mi mindenkorban valljuk, hogy igenis, a család szerepe nagyjelentőségű a társadalmi életben: csak ez lehet forrása a társadalom erkölcsi megújhodásának, de nem kisebb jelentőségű a coelibatus sem, mert ez megint a családi élet fönmaradását biztosítja. Talán hasznos az a példa is, mit a protestáns pap-házak adnak, de arról sem szabad megfeledkezünk, amit Foerster mond: „maga a protestáns papház és általában a kereszteny család még öntudatlanul a coelibatus szellemi hatalmában él, abból a hatalmas előnyomulásból, melyet a coelibatus az ösztönök uralma ellen tett. Hiszen a házassági hűség egyáltalán nem természeti valami, hanem e természetnek már rendkívüli legyőzése, mely legszorosabban hozzá van fűzve azon követeléshez, hogy a szellemi ember erősebb legyen, mint ösztönei; s a coelibatus volt a nagy áldozat, melynek tüze ama hitet folyton élesztette.”³ Ha most züllött a családi élet, a nötlen papság példájával és önfeláldozó működésével meg fogja azt javítani; de ha az egyház a házas-

¹ Foerster, i. m. 142. 1.

² V. ö. Sípos, i. m. 144. 1.

³ Foerster, i. m. 145. 1.

élet javítása végett lemondana a coelibatusról, honnan venné később a család Foerster szerint oly igen szükséges szellemi hatalmát az ösztönök uralma ellen?!

Lerini Vince azt írja, hogy az ősi egyház nullo Mártis aut Veneris praesidio terjedt el az egész világon. Legyenek meggyőződve jóakaró, de coelibatus ellenes testvéreink, hogy az egyházat és annak tanait sérтetlenül megőrizni és terjeszten szintén nem képes más, csak a *nőtlen papság*.

Tartalomjegyzék.

Bevezetés. A papi nötlenség (coelibatus) fogalma, kifejlődése, történetének tárgya.....	3
1. A magyar papság élete szent István uralkodása alatt és után	6
2. A szabolcsi zsinat intézkedései	10
3. A coelibatus szabályozása Kónyves Kálmán uralkodása alatt.....	17
4. A magyar papság erkölcsi állapota a XII. és XIII. században.....	22
5. A bécsi, budai és pozsonyi zsinatok határozatai.....	28
6. A papi nötlenség története a különböző házakból származott királyok uralkodása alatt.....	35
7. Egyházi fegyelem lazulása a reformáció hatása alatt	43
8. I. Ferdinánd (1526—64) és Miksa (1564—76) királyaink szerepe a coelibatus történetében.....	60
9. Egyházi fegyelem föllendülése az ellenreformáció hatása alatt	74
10. A papi nötlenség története a XVIII. században.....	85
11. Józefinizmus és a coelibatus.....	91
12. Az 1848. coelibatus-ellenes mozgalmak	100
13. Papi nötlenség története az önkényuralom idején	115
14. A papi nötlenség története a kiegészéstől napjainkig.....	123
Függelék. Földművek a coelibatus-kötelezettség alól	143
Befejezés. Van-e szükség papi nötlenségre?	146